

2024-01

$\beta\ddot{y} - \mu \zeta \gg \zeta^3 - \pm \ddot{A} \zeta \mathring{A} \bullet \pm \mathfrak{H}^1 \tilde{A} \frac{1}{4} \zeta \acute{I} \frac{1}{4} -$
 $\beta\ddot{y} \ddot{A}^1 \hat{A} \pm \mathcal{A}E^- \tilde{A} \mu \hat{A} \grave{A} \acute{A} \zeta \grave{A} \pm^3 \neg \frac{1}{2} \prime \pm \hat{A} (19$

$\beta\ddot{y} \bullet \neg^0 \cdot , \S \acute{A} \mathring{A} \tilde{A} \zeta \acute{I} \gg \pm \bullet^1 \acute{A} \textcircled{R} \frac{1}{2} \cdot$

$\beta\ddot{y} \textcircled{\omega} \mu \ddot{A} \pm \grave{A} \ddot{A} \mathring{A} \zeta^1 \pm^0 \grave{I} \acute{A} \grave{I}^3 \acute{A} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \text{TM} \tilde{A} \tilde{A} \zeta \acute{A}^- \pm \hat{A} , \mathcal{E} \zeta \zeta \gg \textcircled{R} \check{s} \zeta^1 \frac{1}{2} \acute{E} \frac{1}{2} \textcircled{I} \frac{1}{2} \bullet \acute{A}^1 \tilde{A} \tilde{A} \cdot \frac{1}{4} \hat{I} \frac{1}{2} , \mu \mu$
 $\beta\ddot{y} \prime \frac{1}{2} , \acute{A} \acute{E} \grave{A}^1 \tilde{A} \tilde{A}^1 \textcircled{I} \frac{1}{2} \mathcal{E} \grave{A} \zeta \acute{A} \acute{I} \frac{1}{2} , \pm \frac{1}{2} \mu \acute{A}^1 \tilde{A} \tilde{A} \textcircled{R} \frac{1}{4} \acute{I} \zeta \bullet \mu \neg \grave{A} \zeta \gg^1 \hat{A} \neg \mathcal{A}E \zeta \acute{A}$

<http://hdl.handle.net/11728/12525>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ,
ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

*Η ιδεολογία του Ναζισμού μέσα από τις αφίσες
προπαγάνδας (1933-1940)*

Νάκη Χρυσούλα Ειρήνη

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ,
ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

*Η ιδεολογία του Ναζισμού μέσα από τις αφίσες
προπαγάνδας (1933-1940)*

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη
Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο
Νεάπολις Πάφου

Νάκη Χρυσούλα Ειρήνη

Ιανουάριος 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Νάκη Χρυσούλα Ειρήνη, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Νάκη Χρυσούλα Ειρήνη, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο *Η ιδεολογία του Ναζισμού μέσα από τις αφίσες προπαγάνδας (1933-1940)* αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα
Νάκη Χρυσούλα Ειρήνη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9

ABSTRACT.....	10
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η θέση της Γερμανίας κατά το διάστημα του Μεσοπολέμου.....	17
1.1. Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η Συνθήκη των Βερσαλλιών.....	17
1.2. Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και η ανάδυση του εθνικισμού.....	21
1.3. Αδόλφος Χίτλερ: «Ο Αγών μου».....	27
2 ^ο Κεφάλαιο: Ναζιστική Ιδεολογία και προπαγάνδα.....	37
2.1. Η ναζιστική μηχανή προπαγάνδας.....	38
2.2. Η προπαγάνδα μέσω της αφίσας.....	54
2.2.1. Δημιουργία φυλετικού κράτους.....	56
2.2.2. Προπαγάνδα και ευγονική.....	60
2.2.3. Το πρόγραμμα Lebensborn.....	69
2.2.4. Ο ρόλος της γυναίκας στη ναζιστική Γερμανία.....	72
2.2.5. Η Νεολαία στη Ναζιστική Γερμανία.....	80
Κεφάλαιο 3 ^ο : Οι «εχθροί» του Ναζιστικού καθεστώτος.....	88
3.1. Αντισημιτισμός.....	89
3.2. Κομμουνισμός.....	106
3.3. Ομοφυλόφιλοι.....	113
3.4. Ρομά (Τσιγγάνοι).....	118
Συμπεράσματα.....	122
Βιβλιογραφία.....	125

(ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ)

Όνοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Νάκη Χρυσούλα Ειρήνη

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: *Η ιδεολογία του Ναζισμού μέσα από τις αφίσες προπαγάνδας (1933-1940)*

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στιςαπό τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτη επιβλέπουσα (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου), Κατερίνα Παπαζαχαρία, Λέκτορας
.....[υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου), Κωνσταντίνος Δουκάκης,
Επίκουρος καθηγητής

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου), Κυριάκος Ιακωβίδης,
Λέκτορας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε ως διπλωματική εργασία στο Τμήμα Ιστορίας, Πολιτικής και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος - εξ αποστάσεως στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία.

Το αντικείμενο της μελέτης είναι η ανάπτυξη και η εδραίωση της ναζιστικής ιδεολογίας στη Γερμανία από την άνοδο του Αδόλφου Χίτλερ στην εξουσία έως τις απαρχές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και το πώς αυτή εκδηλώνεται μέσω των προπαγανδιστικών αφισών. Διερευνάται αν και κατά πόσο η γερμανική ήττα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ευνόησε την ανάδειξη του ναζισμού στη Γερμανία και σε ποιο βαθμό ενσαρκώθηκαν οι ιδέες του Χίτλερ πρακτικά, καθώς και η αντίληψη που είχαν οι Ναζί για την υπόστασή τους ως φυλή. Επιπλέον, αναδεικνύεται ποιοι εντάσσονταν στην Αρία φυλή των Γερμανών και ποιες κατηγορίες παραλείπονταν, όπως οι αιτίες δίωξής τους.

Η ενασχόλησή μου με το συγκεκριμένο θέμα προέκυψε λόγω του έντονου ενδιαφέροντός μου για τα γεγονότα γύρω από τους Ναζί, τους Εβραίους και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο από τα σχολικά μου χρόνια. Μετέπειτα, κατά τις προπτυχιακές και τις μεταπτυχιακές μου σπουδές, καθώς και την ενασχόληση με τα μαθήματα ευρωπαϊκής ιστορίας, άρχισα να ενδιαφέρομαι περισσότερο για τα αίτια που ωθούν στην ανάδειξη ενός πολέμου, μίας επανάστασης ή ενός καθεστώτος. Έτσι, θέλησα να αναπαράγω τις αιτίες του φαινομένου του ναζισμού, τον αντίκτυπο στη γερμανική κοινωνία και την κλιμάκωση του γερμανικού εθνικισμού στην περίοδο πριν από το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Επιπλέον, θεώρησα πως είναι μία πρωτότυπη ιδέα η ανάδειξη του φαινομένου του ναζισμού μέσω της εικόνας, και συγκεκριμένα της αφίσας, η οποία αποτέλεσε μία ευρέως διαδεδομένη μέθοδο προπαγάνδας εκείνη την εποχή. Παρατήρησα μάλιστα, πως κατά τη ναζιστική περίοδο, οι αφίσες αναρτώνταν σχεδόν σε κάθε δρόμο και στενό της Γερμανίας κι έτσι θέλησα να συνεισφέρω στην παρουσίαση των συνθημάτων και των συμβόλων που χρησιμοποιούσαν οι Ναζί για την προώθηση της ιδεολογίας τους.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τα στελέχη του Πανεπιστημίου Νεάπολης Πάφου και ιδιαίτερα τους καθηγητές του τμήματος. Ειδικότερες ευχαριστίες οφείλω στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, την κα Κατερίνα Παπαζαχαρία, Λέκτορα Διπλωματικής Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων, για τη συνεργασία και τον χρόνο που διέθεσε δίνοντάς μου χρήσιμες συμβουλές και οδηγίες για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Ευτυχία Αναστοπούλου για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση που μου πρόσφερε κατά την επίσκεψή μου στη Μπενάκειο Βιβλιοθήκη, όπως και όλο το προσωπικό. Ευχαριστώ επίσης τους γονείς

μου για τη στήριξή τους μέχρι τώρα στην προσπάθειά μου, τους φίλους μου για την ηθική υποστήριξη και ξεχωριστά την γιαγιά μου, για την αμέριστη συμβολή της από την αρχή των σπουδών μου.

Ο νεοναζισμός, ο φασισμός, ο ρατσισμός και κάθε αντικοινωνικό και αντιανθρώπινο φαινόμενο συμπεριφοράς δεν προέρχεται από ιδεολογία, δεν περιέχει ιδεολογία, δεν συνθέτει ιδεολογία. Είναι η μεγεθυμένη έκφραση-εκδήλωση του κτήνους που περιέχουμε μέσα μας.

Μάνος Χατζιδάκις

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στην ιδεολογία του ναζισμού μέσα από τις αφίσες προπαγάνδας και συγκεκριμένα εστιάζει στην περίοδο από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία (1933) έως την πρώτη περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1940). Στόχος της έρευνας αρχικά είναι να αναδείξει το πώς ανήλθε ο ναζισμός στην εξουσία, μέσω των συνθηκών του Μεσοπολέμου και της σκέψης του Αδόλφου Χίτλερ. Το αποτέλεσμα συμπίπτει με τις αρχικές προσδοκίες και επιβεβαιώνει πως η περίοδος του Μεσοπολέμου διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην άνοδο των Ναζί. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, από τη μελέτη των μέσων προπαγάνδας, προβάλλεται η πολύπλευρη και καταλυτική επιρροή των Ναζί σε όλα τα μέσα του κράτους. Η μελέτη των αφισών ως πρωτογενούς πηγής, παράλληλα με την τοποθέτηση των ιστορικών γεγονότων της περιόδου, εκδηλώνει ποικίλα μηνύματα προώθησης της ναζιστικής ιδεολογίας, που κλιμακώνονται, όσο πλησιάζει η περίοδος των πολεμικών συρράξεων, φωτίζοντας τις πτυχές που προσέδιδαν βαρύτητα οι Ναζί, δηλαδή την φυλετική καθαρότητα, την αναπαραγωγή της Αρίας φυλής και τη δίωξη των φυλετικών και ιδεολογικών εχθρών.

Λέξεις κλειδιά: αντισημιτισμός, Αρία φυλή, αφίσες προπαγάνδας, κομμουνισμός, Ναζί.

ABSTRACT

This dissertation refers to the ideology of Nazism through propaganda posters and specifically focuses on the period from Hitler's rise to power (1933) to the first period of World War II (1940). The aim of this research is initially to highlight how the Nazis rose to power, through the conditions of the interwar period and the views of Adolf Hitler. This result confirms that the interwar period fully contributed to the rise of the Nazis. On a second level, through the study of the means of propaganda, the multifaceted and catalytic influence of the Nazis on all means of the state is projected. The study of the posters, along with the placement of the historical events of the period, manifests a variety of messages promoting Nazi ideology, which escalated as the period of hostilities approached, illuminating the aspects the Nazis emphasized, namely racial purity, reproduction of the "Aryan race" and the persecution of racial and ideological enemies.

Keywords: anti-semitism, 'Aryan race', communism, Nazi, propaganda posters.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

BDM: *Bund Deutscher Mädel*

DAP: *Deutsche Arbeiterpartei*

DDP: *Deutsche Demokratische Partei*

Gestapo: *Geheime Staatspolizei*

HJ: *Hitlerjugend*

KPD: *Kommunistische Partei Deutschlands*

Kripo: *Kriminalpolizei*

NSDAP: *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*

SA: *Sturmabteilung*

SPD: *Sozialdemokratische Partei Deutschlands*

SS: *Schutzstaffel*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος της ναζιστικής εξουσίας είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει αρκετά την παγκόσμια ιστορική κοινότητα, αλλά και τη διεθνή κοινή γνώμη, κυρίως λόγω της έκτασης που έλαβε συγκριτικά με άλλα δικτατορικά καθεστώτα. Η άνοδος των Ναζί προσδιορίστηκε, σχεδόν εξολοκλήρου, από την περίοδο του Μεσοπολέμου, αλλά μελετώντας τα ιδεώδη τους, απορρέουν από χρόνιες προκαταλήψεις και θεωρίες.

Σκοπός της εργασίας είναι η ανάδειξη της ναζιστικής ιδεολογίας και του υπόβαθρου αυτής, μέσω των αφισών και της ανάλυσης των συνθημάτων τους ως απόδοση των σκέψεων για τη γερμανική φυλή και του ρατσισμού που τη διακατείχε. Συγκεκριμένα, επιχειρείται η διερεύνηση της αντίληψης που είχαν οι Ναζί σε σχέση με τη φυλή τους, αυτό δηλαδή που αποκαλούσαν ως «Εμείς» και σε σχέση με τους «Άλλους», δηλαδή όσους θεωρούσαν «εχθρούς» της φυλής που επιθυμούσαν να δημιουργήσουν. Η οπτική του αυτοπροσδιορισμού και του ετεροκαθορισμού εξάλλου, απασχολεί εδώ και καιρό την ιστορική κοινότητα.

Μελετώντας κανείς τις γραπτές πηγές σχετικά με την ιδεολογία του ναζισμού, διαπιστώνει πως το ζήτημα δεν είναι νέο στη βιβλιογραφία, αφού με πτυχές του έχουν ασχοληθεί ευρύτερα τόσο παλαιότεροι, όσο και νεότεροι ερευνητές. Συγκεκριμένα, μελετητές ενασχολούνται με το θέμα ήδη από τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έως και σήμερα. Μάλιστα, μετά τον πόλεμο, επισημαίνεται μεγάλος αριθμός ειδικών που μελέτησαν επισταμένα τη ναζιστική ιδεολογία και το Ολοκαύτωμα. Πολλοί απ' τους μελετητές εξάλλου, είχαν βιώσει τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και άφησαν πλούσιο υλικό σε μαρτυρίες και ιστορικά ευρήματα. Επιπλέον, πολλές μελέτες σχετικά με το θέμα έχουν δημοσιευθεί και κατά τη δεκαετία του 1990 έως και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα.¹

Η προσωπική μου συμβολή επικεντρώνεται στην εξέταση των αφισών προπαγάνδας, καθώς μέσα από την ενασχόλησή μου με τη συγκεκριμένη περίοδο εντόπισα πως δεν έχουν γραφτεί μελέτες με ειδική αναφορά σε αυτές και τον ρόλο τους. Πρόθεσή μου δεν είναι η συγκέντρωση αφισών προπαγάνδας, αλλά η ερμηνεία των εικόνων και των μηνυμάτων τους στον κοινωνικό περίγυρο της εποχής τους.

¹ Ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, κυριότεροι μελετητές είναι οι: Winston Churchill, Raul Hilberg, Laurence Rees, Saul Friedländer και Mark Mazower και τα έργα τους αντίστοιχα: *Τσώρτσιλ: Απομνημονεύματα* (1953), *Η καταστροφή των Ευρωπαϊκών Εβραίων* (1961), *Λουσβιτς: Οι Ναζί και η «Τελική Λύση»* (2006) και *Οι Ναζί* (2008), *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι* (1997 και 2007) και *Η Αυτοκρατορία του Χίτλερ* (2009).

Γνωρίζω πως ανάλογο υλικό προπαγάνδας εντοπίζεται καθ' όλη τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο λόγος που επέλεξα τη συγκεκριμένη περίοδο είναι το ενδιαφέρον μου προς τη μελέτη του υπόβαθρου και της νοοτροπίας που εξελισσόταν στο εσωτερικό της Γερμανίας, πριν το ξέσπασμα του πολέμου, και πώς κλιμακώθηκε έως το 1940. Θεώρησα την προπαγάνδα ως μία πολύ ενδιαφέρουσα και θεμελιώδη όψη ανάδειξης της ιδεολογίας και της ψυχολογίας της εποχής.

Τα κεφάλαια της παρούσας εργασίας ακολουθούν θεματική και όχι χρονολογική σειρά, διότι η συγκεκριμένη δόμηση εξυπηρέτησε την ανάλυση των αφισών ξεχωριστά για κάθε πτυχή και σκοπό της ναζιστικής προπαγάνδας.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται ένα εισαγωγικό υπόβαθρο των αιτιών της ανάδυσης των Ναζί (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, στο εξής: NSDAP). Εξετάζονται τα αποτελέσματα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου για την ηττημένη Γερμανία μέσω της Συνθήκης των Βερσαλλιών (1919) και την ταπείνωση που αυτή επέφερε στον γερμανικό λαό. Έπειτα, γίνεται αναφορά στην επιβολή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης (1918-1933), τη δυσaréσκεια του μεγαλύτερου μέρους του γερμανικού λαού προς αυτή, τις αιτίες ανάδυσης του εθνικισμού, καθώς και την άνοδο του Αδόλφου Χίτλερ στην εξουσία. Τέλος, αποδελτιώνεται συνοπτικά το έργο του με τίτλο *Mein Kampf* (Ο Αγών μου) με σκοπό να υποδειχθούν οι σκέψεις και οι βλέψεις του για τη Γερμανία.²

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην απήχηση του Ναζιστικού Κόμματος, ήδη από την προεκλογική του εκστρατεία. Γίνεται λόγος για τους βασικούς τομείς προπαγάνδας που χρησιμοποιούσαν οι Ναζί, με επίκεντρο την αφίσα. Στη συνέχεια, το κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ανάδειξη της Αρίας φυλής («Εμείς») μέσα από τις αφίσες και αναλύονται τα προγράμματα για τη σκοπιμότητα της αναπαραγωγής του γερμανικού έθνους, όπως η «ευγονική» και το «Lebensborn».³

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η πρόσληψη που είχαν οι Ναζί για τους «Άλλους», εν προκειμένω τους «εχθρούς» του γερμανικού κράτους. Αναλύεται η θεωρία του αντισημιτισμού και του αντικομμουνισμού και οι μορφές που προσέδιδαν

² Βασικά εγχειρίδια που χρησιμοποιήθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο είναι: Πάνος Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία, Από τη Βασίλλη στον 21^ο αιώνα*, Edward M. Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο Δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Βασίλης Λιόσης, *Ναζισμός, Τα αίτια γέννησης και γιγάντωσής του* και Αδόλφος Χίτλερ, *Ο Αγών μου*.

³ Βασικά εγχειρίδια που χρησιμοποιήθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο είναι: Richard Evans, *Η Έλεση του Γ' Ράιχ*, Rees Laurence, *Οι Ναζί*, Claudia Koonz, *Mothers in the Fatherland. Women, family, and Nazi politics*, Gerhard Rempel, *Hitler's Children: The Hitler Youth and the SS*.

οι Ναζί στους βασικούς τους εχθρούς, μέσα από αφίσες, αλλά και τα μέτρα εναντίων τους. Επιπλέον, παρατίθεται πληροφοριακό υλικό και για κάποιες από τις καταδιωκόμενες ομάδες, όπως τους ομοφυλόφιλους και τους Ρομά.⁴

Αξίζει να σημειωθεί πως υπήρχαν κι άλλες καταδιωκόμενες ομάδες και τελικώς θύματα των Ναζί, όπως οι διανοητικά ανάπηροι και άνθρωποι διάφορων θρησκευτικών δογμάτων, οι περιπτώσεις των οποίων δεν εξετάζονται στην παρούσα μελέτη.

Θα ήθελα να επισημάνω πως σε κάθε κεφάλαιο τα ερευνητικά ερωτήματα τεκμηριώνονται, τόσο με την παράθεση αφισών, όσο και με συμπληρωματικό φωτογραφικό υλικό, με σκοπό να αναδειχθεί μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα της εποχής. Επίσης, από τη μελέτη μου αντιλήφθηκα πως εκτενές υλικό σε αφίσες εντοπίζεται στις βασικές πτυχές της ναζιστικής ιδεολογίας, δηλαδή τον αντισημιτισμό, τον κομμουνισμό και στην ανάδειξη της Αρίας φυλής, ενώ δεν εντόπισα αντίστοιχο υλικό σε αφίσες για μικρότερες ομάδες των καταδιωκόμενων, όπως τους ομοφυλόφιλους και τους Ρομά ή για το πρόγραμμα «Lebensborn», το οποίο δεν διαφημιζόταν αρκετά, λόγω της απόρρητης φύσης του. Ωστόσο, υπάρχει αρκετό φωτογραφικό υλικό για να μελετήσει κανείς διεξοδικότερα, από το οποίο ενδεικτικά παραθέτω ορισμένες εικόνες στα αντίστοιχα κεφάλαια.

Μεθοδολογία:

Το πρωτογενές υλικό σε αφίσες και συμπληρωματικές εικόνες που παρατίθεται στην εργασία αντλήθηκε κυρίως από ψηφιοποιημένα αρχεία που εδράζονται στην Ευρώπη (*The Wiener Holocaust Library, National Archives and Records Administration, Documentation Centre of Austrian Resistance, Bildarchiv Preussischer Kulturbesitz, Bundesarchiv, Deutsches Historisches Museum*) και την Αμερική (*Holocaust Memorial Museum*), από πανεπιστήμια (*University of Florida, Calvin University*), βιβλιοθήκες (*Library of Congress, Robert Hunt Library, Bayerische Staatsbibliothek, University of Minnesota Library*), τις εκδόσεις *Cambridge University Press and Assessment*, το Παγκόσμιο Κέντρο Μνήμης του Ολοκαυτώματος στην Ιερουσαλήμ (*The World Holocaust Remembrance Center/Yad Vashem Photo Archive*) και το βρετανικό φωτογραφικό πρακτορείο με ψηφιοποιημένες αφίσες *Alamy*.

Προς τεκμηρίωση, έχω ερευνήσει επιπλέον, ως πρωτογενή πηγή, το έργο του Χίτλερ, *Mein Kampf*, στο οποίο αφιερώνεται ξεχωριστό υποκεφάλαιο του πρώτου

⁴ Βασικά εγχειρίδια που χρησιμοποιήθηκαν στο τρίτο κεφάλαιο είναι: Richard Evans, *Η Έλευση του Γ' Ράιχ* και *Το Γ' Ράιχ στην εξουσία*, Saul Friedländer, *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι* και Λίσσης ό.π.

μέρους της εργασίας μου. Καθώς έκρινα ότι μέσω της ανάδειξης της σκέψης του Χίτλερ, πρώτον, αποσαφηνίζονται πλήρως τα γεγονότα από την άνοδό του στην καγκελαρία και ό,τι επακολούθησε και δεύτερον, καθίστανται περισσότερο κατανοητά τα μηνύματα των αφισών, αφού συνδέονται άμεσα με τις σκέψεις και τους χαρακτηρισμούς που ο ίδιος απέδιδε στη φυλή και τους «εχθρούς». Τέλος, η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας αποτελεί ποιοτική έρευνα, καθώς μελετάται η ερμηνευτική προσέγγιση του φαινομένου του ναζισμού, μέσω της τεκμηρίωσης των αφισών, αλλά και βιβλιογραφική έρευνα, εφόσον χρησιμοποιούνται μελέτες άλλων ερευνητών για τη συγκρότηση και τη διασταύρωση της ορθότητας των ιστορικών δεδομένων που παρατίθενται.

Ως δυσκολία κατά την εύρεση πρωτογενούς υλικού σε ελληνικά αρχεία σημειώνω ότι δεν κατόρθωσα να εντοπίσω γερμανικές αφίσες προπαγάνδας της εποχής. Παρά ταύτα, έγινε προσπάθεια εύρεσης υλικού στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών, όπου έπειτα από επικοινωνία ενημερώθηκα πως δεν υπήρχε υλικό. Επιπλέον, επισκέφθηκα τη Μπενάκειο Βιβλιοθήκη και μελέτησα το αρχείο του Ιωάννη Μεταξά, όπου δεν εντόπισα αφίσες ή υλικό γερμανικής προπαγάνδας της περιόδου, αλλά αρκετό φωτογραφικό υλικό, σχετικό με την ελληνική δικτατορία των ετών 1936-1941. Ακόμη, έγινε προσπάθεια διερεύνησης για συναφές υλικό από το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, στο οποίο δεν κατάφερα να έχω πρόσβαση. Θα είχε ενδιαφέρον, σε μεταγενέστερη εκδοχή της εργασίας να εξεταστεί το συγκεκριμένο υλικό, όμως δεν ήταν σκοπός της προκείμενης μελέτης η ανάδειξη του Ολοκαυτώματος στις εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδος. Ως εκ τούτου, η μελέτη των γερμανικών αφισών επικεντρώθηκε αποκλειστικά από ιστοχώρους στο διαδίκτυο. Η μη γνώση της γερμανικής γλώσσας αποτέλεσε παράγοντα δυσκολίας στην παρούσα μελέτη, διότι καθιστούσε δύσκολη την αποδελτίωση όσων αφισών δεν ήταν μεταφρασμένες στην αγγλική. Ωστόσο, σε αυτό τον τομέα έλαβα βοήθεια από πρόσωπα που γνώριζαν τη γερμανική γλώσσα, τα οποία ευχαριστώ θερμά.

Η παρούσα διπλωματική φιλοδοξεί να δώσει απαντήσεις σχετικά με την προέκταση που έλαβε η ναζιστική ιδεολογία από το 1933 έως το 1940 στη γερμανική κοινωνία και πώς αντιλαμβάνονταν το γερμανικό έθνος την κοινωνική πραγματικότητα της υπό εξέταση εποχής.

Κεφάλαιο 1^ο

Η θέση της Γερμανίας κατά το διάστημα του Μεσοπολέμου

Ο κόσμος μας ήταν ένας κόσμος νεκρών και φαντασμάτων. Το τελευταίο ίχνος πολιτισμού έσβησε μέσα μας και γύρω μας. Το έργο της αποκτήνωσης που άρχισαν οι θριαμβευτές Γερμανοί, το ολοκλήρωσαν οι ηττημένοι Γερμανοί.

Primo Levi

1.1. Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η Συνθήκη των Βερσαλλιών

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τελείωσε στις 11 Νοεμβρίου 1918 με την υπογραφή της ανακωχής Κουμπιέν, η οποία βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στα 14 σημεία του προέδρου των ΗΠΑ Τόμας Ουίλσον (Thomas Wilson, 1856-1924, έτη προεδρίας:

1913 -1921) και προέβλεπε την άνευ όρων παράδοση των Γερμανών. Ωστόσο, άφησε πληθώρα προβλημάτων τόσο στους νικητές, όσο και στους ηττημένους, ανοίγοντας το δρόμο προς τον ολοκληρωτισμό και μία δεύτερη πολεμική σύρραξη.⁵

Τα αποτελέσματα ήταν η κατάρρευση τεσσάρων αυτοκρατοριών, της Αυστροουγγρικής, της Ρωσικής, της Οθωμανικής και της Γερμανικής, η πρόκληση παγκόσμιας αποσταθεροποίησης και η επικράτηση οικονομικού χάους.⁶ Η ειρήνη που ορίστηκε μέσω των διάφορων διασκέψεων το 1919 και το 1920, προσιδίαζε σε καταδικαστική απόφαση δικαστηρίου παρά σε διευθέτηση της κατάστασης με διαπραγματεύσεις. Σε γενικές γραμμές το κλίμα που δημιουργήθηκε ήταν καταδικαστικό για τη Γερμανία. Μάλιστα, ο Βρετανός πρωθυπουργός, Λόυδ Τζωρτζ (David Lloyd George, 1863-1945, Κόμμα των Φιλελευθέρων, έτη προεδρίας: 1926-1922), στην πολιτική προεκλογική του εκστρατεία κατά το 1918, διατυμπάνιζε το σύνθημα «ο Κάιζερ στην αγχόνη», ενώ παράλληλα ένας συνεργάτης του ζητούσε επιτακτικά «να στύψουμε το γερμανικό λεμόνι μέχρι να τρίζουν τα κουκούτσια».⁷ Με άλλα λόγια, ο συνδυασμός της δημοκρατίας και του εθνικισμού, αλλά και της ανάγκης για επιβολή, κατέστησαν αδύνατη μία συμβιβαστική λύση κι έτσι επανεπιβεβαιώθηκε ο ισχυρισμός πως ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος υπήρξε μία «σταυροφορία του καλού εναντίων του κακού», καθώς η συνθήκη ειρήνης που υπογράφηκε από τις νικητήριες δυνάμεις εξέφραζε αυτά ακριβώς τα συναισθήματα.⁸

Η Συνθήκη των Βερσαλλιών (1919), που τερμάτισε και επίσημα τον πόλεμο, συμπύκνωνε την ήττα της Γερμανίας και κατ' επέκταση την καταδίκη της. Η Συνθήκη καθορίστηκε σχεδόν αποκλειστικά από τους αποκαλούμενους ως «Τρεις Μεγάλους», τον Λόυδ Τζωρτζ, τον Τόμας Ουίλσον και τον πρωθυπουργό της Γαλλίας Ζορζ Κλεμανσώ (George Clemenceau, 1941-1929, Ριζοσπαστικό Κόμμα, έτη προεδρίας: 1906-1909, 1917-1920).⁹

⁵ Gustav Auernheimer, *Σοσιαλδημοκρατία- Εθνικοσοσιαλισμός- Κριτική Θεωρία. Δοκίμια για τη σύγχρονη ιστορία της Γερμανίας*, Πλέθρον, Αθήνα 1999, σ. 113.

⁶ Πάνος Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία, Από τη Βασίλλη στον 21ο αιώνα*, Εστία, Αθήνα 2019, σ. 123-124.

⁷ Edward M. Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο Δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Επίκεντρο, Αθήνα 2006, σ. 828- 829.

⁸ Στο ίδιο, σ. 829.

⁹ Στο ίδιο, σ. 830.

Στις Βερσαλλίες, μεταξύ άλλων, διαπιστώθηκε πως η Γερμανία ήταν η απόλυτη υπαίτια της έναρξης του πολέμου και των καταστροφών που τον συνόδευσαν.¹⁰ Οι όροι της μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- «Η Γερμανία απώλεσε 40.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (το 13% του εδάφους της)·
- σχεδόν επτά εκατομμύρια κάτοικοί της βρέθηκαν ως μειονότητες στα νεόκοπα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης·
- έχασε σημαντικό μέρος των πλουτοπαραγωγικών πηγών της·
- αναγκάστηκε να αποδεχτεί την αποκλειστική ευθύνη για τον πόλεμο και να καταβάλει πολεμικές αποζημιώσεις·
- ο γερμανικός στρατός περιορίστηκε στους 100.000 άνδρες και το ναυτικό σε 15.000, απαγορεύτηκε η στρατολογία όπως και η απόκτηση αρμάτων μάχης, αεροπορίας, υποβρυχίων και πλοίων χωρητικότητας άνω των 10.000 τόνων».¹¹

Μάλιστα, το 1921 το συνολικό ποσό που καθορίστηκε ως αποζημίωση προς τη Γερμανία ήταν τα 33 δισεκατομμύρια δολάρια.¹²

Στο μεγαλύτερο μέρος της, η Συνθήκη των Βερσαλλιών έκανε αναφορές αποκλειστικά για τη Γερμανία, στοχεύοντας στην καταδίκη και την ταπείνωσή της. Κατά συνέπεια, το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου προετοίμασε το έδαφος για την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς δεν αποκατέστησε την ισορροπία μεταξύ των δυνάμεων της Ευρώπης.¹³ Όπως είχε προειδοποιήσει σχετικώς και ο οικονομολόγος Τζον Μέυναρντ Κέυνς (John Maynard Keynes, 1883-1946),¹⁴ ο οποίος είχε παρακολουθήσει τις διεργασίες της Συνθήκης και είχε αντιταχθεί σε αυτή, η Γερμανία δεν έπρεπε να επωμισθεί το κόστος της ανοικοδόμησης και του πολέμου. Αντιθέτως, υποστήριζε πως οι νικητρίες δυνάμεις όφειλαν να την αντιμετωπίσουν με γαλαντόμο τρόπο, όπως ακριβώς συνέβη και με τη Γαλλία έπειτα από τους

¹⁰ Βασίλης Λιόσης, *Ναζισμός, Τα αίτια γέννησης και γιγάντωσής του*, ΚΨΜ, Αθήνα 2020, σ. 71.

¹¹ Θανάσης Σφήκας, «Ουαί τοις Ηττημένοις: Η Συνθήκη των Βερσαλλιών», στο Ένθετο της εφ. *Ελευθερωπία, Ε Ιστορικά, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Οι αιτίες, Η φρίκη, Ο Μεσοπόλεμος*, τχ. 124, 28 Φεβρουαρίου 2002, σ. 42-49.

¹² Burns, ό.π., σ. 836.

¹³ Σφήκας, ό.π., σ. 108.

¹⁴ Οι θέσεις του Κέυνς αποτυπώθηκαν λίγο αργότερα στο έργο του με τίτλο *Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης* (The economic consequences of peace, 1919), το οποίο στηριζόταν στο ότι: αφενός η Γερμανία δεν διέθετε τη δυνατότητα να πληρώσει τις προβλεπόμενες αποζημιώσεις και αφετέρου στο ότι η κατάσταση οικονομικού χάους και κοινωνικού αναβρασμού στην Ευρώπη, την καθιστούσε ευάλωτη στον πολιτικό εξτρεμισμό. Αναλυτικότερα βλ. John Maynard Keynes, *Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης*, Παπαζήσης, Αθήνα 2009, σ. 91-93.

ναπολεόντειους πολέμους (1814-1815), ώστε η Γερμανία να μπορέσει να συμβάλει σε μία ομαλή ευρωπαϊκή ανοικοδόμηση.¹⁵

Ωστόσο, η δεινή ήττα και τα επακόλουθα του πολέμου δε συνέτισαν τους Γερμανούς μπεριαλιστές, οι οποίοι, αντ' αυτού, απεργάζονταν την αντεπίθεσή τους. Επιπλέον, όπως ήταν αναμενόμενο, η αστική τάξη της Γερμανίας δεν αποδέχτηκε τους όρους της Συνθήκης των Βερσαλλιών. Ενδεικτική δήλωση που αποδίδει την επικρατούσα γερμανική ψυχολογία της περιόδου, ήταν εκείνη του Κονσταντίν Φέρενμπαχ (Konstantin Fehrenbach, 1852-1926) ο οποίος εκείνη την εποχή ήταν Γερμανός βουλευτής του Κόμματος του Κέντρου. Ο ίδιος απέδωσε τη Συνθήκη ως «διαίωσιση του πολέμου», εξαπολύοντας απειλές προς τους Συμμάχους: «να θυμάστε, εχθροί, από τα κόκκαλα [των πεσόντων] θα γεννηθεί ένας εκδικητής. Στο μέλλον οι Γερμανίδες θα συνεχίσουν να γεννούν παιδιά, κι αυτά τα παιδιά θα σπάσουν τις αλυσίδες της σκλαβιάς και θα ξεπλύνουν την ντροπή που σπλώνει το γερμανικό μας πρόσωπο».¹⁶ Από τα λόγια του Γερμανού βουλευτή συνάγεται πως η Συνθήκη των Βερσαλλιών αποτελούσε μορφή σκλαβιάς και ατιμίας, που οι επερχόμενες γενιές θα προσπαθούσαν να ξεπλύνουν.

Η αίσθηση αδικίας και αγανάκτησης υπήρχε έντονη στον γερμανικό λαό τόσο επειδή εκδηλώθηκε ευρέως από την αστική τάξη, όσο και εξαιτίας των επαχθών όρων της Συνθήκης των Βερσαλλιών. Επιπλέον, η επιλογή απόκρυψης των πραγματικών ευθυνών της Γερμανίας σχετικά με τον πόλεμο από την πολιτική ηγεσία της χώρας, προώθησε την τόνωση αυτών των αισθημάτων.¹⁷

Η αντίδραση αυτή από την πλευρά του γερμανικού συνόλου δεν ήταν αδικαιολόγητη, εάν αναλογιστούμε τη θέση που κατείχε η χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως και το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συγκεκριμένα, μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Γερμανία κατείχε την πρώτη θέση στο επίπεδο της βιομηχανικής παραγωγής στην Ευρώπη.¹⁸ Ωστόσο, στις αποικίες, η χώρα βρισκόταν σε υποδεέστερο επίπεδο από εκείνο των Άγγλων και των Γάλλων, αλλά είχε παρουσιάσει θεαματική ανάπτυξη στην εξαγωγή κεφαλαίων προς την Ανατολή και την

¹⁵ David Andelman, *Η Συνθήκη των Βερσαλλιών, η εύθραυστη ειρήνη που οδήγησε στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία*, Γκοβσοστή, Αθήνα 2007, σ. 98.

¹⁶ Heinrich Winkler, *Βαϊμάρη, η ανάπηρη δημοκρατία, 1918-1933*, Πόλις, Αθήνα 2011, σ. 52.

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 54. Αξίζει να ερευνηθεί περεταίρω πώς ακριβώς αποδίδεται η ψυχολογία του λαού εκείνη την εποχή και που συναντάται (π.χ. Τύπος, απομνημονεύματα, επιστολικό υλικό), το οποίο δεν ήταν αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

¹⁸ Albert S. Lindemann, *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης. Από το 1815 μέχρι σήμερα*, Κριτική, Αθήνα 2014, σ. 204.

Νότια Αμερική, εμφανίζοντας απότομη αύξηση κατά 60% μέσα σε μόλις πέντε έτη (1909-1913), ξεπερνώντας τις άλλες δύο δυνάμεις της Ευρώπης.¹⁹

1.2. Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και η ανάδυση του εθνικισμού

Ο φόβος και το μίσος ήταν διάχυτα στη γερμανική κοινωνία. Η δυσαρέσκεια που προκλήθηκε από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών συνδέθηκε με δύο μύθους, οι οποίοι διαδόθηκαν πολύ σύντομα στο συντηρητικό γερμανικό κράτος. Ο πρώτος αφορούσε τη *γερμανική αθωότητα* ως προς τη διεξαγωγή του πολέμου κι ο δεύτερος σχετιζόταν με την *απόδοση ευθυνών για την ήττα του στρατού σε εσωτερικούς εχθρούς*. Η δεύτερη περίπτωση, συνδεόταν με την άρνηση του λαού να αποδεχθεί την ήττα του, γεγονός που αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την εύρεση αποδιοπομπαίων τράγων και την απόδοση ευθυνών σε εκείνους.²⁰ Λόγω της έκρυθμης κατάστασης, επήλθαν ένοπλες συγκρούσεις, δολοφονίες και πολιτικές εκτροπές, οι οποίες δεν επέτρεψαν τις βάσεις για την άνοδο της δημοκρατίας, αλλά αντιθέτως ώθησαν προς τον εθνικισμό.²¹

¹⁹ Winkler, ό.π., σ. 54.

²⁰ Στο ίδιο, σ. 7.

²¹ Robert Paxton, *Η ανατομία του φασισμού*, Κέδρος, Αθήνα 2006, σ. 44.

Έπειτα από την παραίτηση του Κάιζερ Γουλιέλμου Β΄ τον Νοέμβριο του 1918, προέκυψε κενό εξουσίας, το οποίο κάλυψαν οι Σοσιαλδημοκράτες (SPD) και το φιλελεύθερο Γερμανικό Δημοκρατικό Κόμμα (DDP), με ηγέτη τους τον Φρίντριχ Έμπερτ (Friedrich Ebert, 1871-1925, έτη προεδρίας: 1919-1925) κερδίζοντας τις εκλογές για τη συντακτική συνέλευση που συγκλήθηκε στη Βαϊμάρη, στις αρχές του 1919. Έτσι, η δημοκρατία υποκατέστησε τη μοναρχία, δημιουργώντας το πρώτο δημοκρατικό καθεστώς στη Γερμανία. Ωστόσο, η Δημοκρατία της Βαϊμάρης αντιμετώπιζε προβλήματα από τη σύστασή της, καθώς δεν έγινε αποδεκτή από την πλειοψηφία του γερμανικού λαού. Μεγάλο μέρος του λαού τη συνέδεε με την ήττα στον πόλεμο και επομένως, ως αποτέλεσμα της ξένης επιβολής και της εσωτερικής προδοσίας. Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης κάλυψε χρονικά την περίοδο του Μεσοπολέμου (1918-1933), στο τέλος της οποίας ανήλθαν οι Ναζί στην εξουσία.²² Το ζήτημα είναι, κατά πόσο η ίδια ευνόησε την άνοδο του ναζισμού και γιατί ο ναζισμός γιγαντώθηκε στη Γερμανία.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό της περιόδου, ότι κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη επικράτησε ο ολοκληρωτισμός. Έως το 1939, μόνο δύο από τις κύριες ευρωπαϊκές δυνάμεις (Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία) παρέμεναν σε δημοκρατικό καθεστώς, καθώς ολόκληρος σχεδόν ο υπόλοιπος κόσμος είχε υποκύψει στον δεσποτισμό (φασισμός, ολιγαρχία, στρατιωτικά καθεστώτα, δικτατορίες).²³ Έτσι και η Γερμανία, την περίοδο της Βαϊμάρης αμφιταλαντευόταν ανάμεσα σε έναν ελλιπή αστικό εκσυγχρονισμό και στην επιβολή ενός καθεστώτος δικτατορίας. Η παλινδρόμηση αυτή εκδηλώθηκε με απόπειρες επιβολής δικτατοριών. Η πρώτη επιχειρήθηκε τον Μάρτιο του 1920 με το πραξικόπημα του Καπ (γνωστό

²² Winkler, ό.π., σ. 57.

²³ Serge Bernstein, *Δημοκρατίες, αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα στον 20ό αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2001, σ. 150.

ως Kapp-Lüttwitz),²⁴ που αποσκοπούσε στην ανατροπή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και την ίδρυση μίας Δεξιάς αυτοκρατορικής κυβέρνησης, το οποίο απέτυχε.²⁵

Σε γενικές γραμμές, κατά τη δεκαετία του 1920 αναπτύχθηκαν στη Γερμανία ακροδεξιές οργανώσεις, όπως ήταν τα «Freikorps»,²⁶ των οποίων η δράση δεν έμενε

Απεικονίζεται ο Μπενίτο Μουσολίνι, ηγέτης του ιταλικού φασιστικού κόμματος. Κυβέρνησε ως δικτάτορας την περίοδο 1922-1943.

Alamy

μονάχα σε διακηρύξεις, αλλά προέβαινε συχνά σε διαδηλώσεις, εκφοβισμούς, αλλά και δολοφονίες. Το Μόναχο υπήρξε πυρήνας δράσης τέτοιων οργανώσεων και κέντρο της ακροδεξιάς επιρροής. Το 1919 ιδρύθηκε το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα (NSDAP), του οποίου ηγέτης έγινε ο Αδόλφος Χίτλερ (Adolf Hitler, 1889-1945, έτη προεδρίας: 1933-1945) το 1921. Ο ίδιος το 1923 τέθηκε επικεφαλής της δεύτερης απόπειρας πραξικοπήματος.²⁷

Απεικονίζεται ο Ιωάννης Μεταξάς, Έλληνας στρατιωτικός και πολιτικός, που κυβέρνησε τη χώρα ως δικτάτορας την περίοδο 1936-1941. Στην εικόνα ένας στρατιώτης του απευθύνεται με φασιστικό χαιρετισμό.

Μπενάκειος Βιβλιοθήκη, Αρχείο Ι. Μεταξά

²⁴ Πρωτεργάτες του πραξικοπήματος ήταν οι: Wolfgang Kapp (Πρώσος εθνικιστής και πολιτικός ακτιβιστής, 1858-1922) και Walther von Lüttwitz (Γερμανός στρατηγός πεζικού, 1859-1942). Αναλυτικότερα βλ. Anthony McElliott, *Weimar Germany*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2009, σ. 100-102.

²⁵ Λιόσης, ό.π., σ. 75-76.

²⁶ Τα «Freikorps» (Ελεύθερα Σώματα) αποτελούσαν παραστρατιωτικές οργανώσεις που συγκροτήθηκαν στη Γερμανία μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Αναλυτικότερα βλ. Τσακαλογιάννης, ό.π., σ. 125.

²⁷ Burns, ό.π., σ. 877-879.

Αξίζει να σημειωθεί πως το ίδιο το κράτος φρόντιζε να δημιουργούνται εθνικιστικές οργανώσεις στη γερμανική κοινωνία, καθώς εξυπηρετούσαν στη διάλυση εργατικών κινημάτων, αλλά και την αντίθεση προς τον κομμουνισμό.²⁸ Ωστόσο, υπήρχαν κι άλλες συνθήκες που επέτρεψαν την έκρηξη εθνικισμού στη Γερμανία. Ένας από τους κύριους λόγους ήταν ο πληθωρισμός, απ' τον οποίο υπέφερε η Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1920 και πλήγωσε ανεπανόρθωτα το ηθικό της αστικής τάξης, με τους μισθούς να αδυνατούν να ακολουθήσουν τη διαρκή αύξηση του κόστους ζωής.²⁹ Η κατάσταση χάους και ένδειας στη χώρα τροφοδότησε τα αντιδημοκρατικά γερμανικά αισθήματα, καθώς ο λαός έχανε την εμπιστοσύνη προς την αβασίλευτη δημοκρατία.³⁰

Ωστόσο, η σταθεροποίηση του μάρκου και η σταδιακή αύξηση στη γερμανική παραγωγή, ανέτρεψαν προσωρινά την κατάσταση και επέφεραν σταθεροποίηση της οικονομίας και της δημοκρατίας.³¹ Η περίοδος 1924-1928 χαρακτηρίστηκε από οικονομική ανάπτυξη για τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Η οικονομική ευμάρεια ενισχύθηκε και από την κλιμακωτή μείωση των πληρωμών των αποζημιώσεων από το εξωτερικό. Εντούτοις, το τοπίο ανατράπηκε σύντομα με την κρίση που ξέσπασε στις ΗΠΑ το 1929 (Το Μεγάλο Κραχ).³²

Η Μεγάλη Κρίση του 1929 έγινε άμεσα αισθητή στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου, λόγω της απόσυρσης των αμερικανικών κεφαλαίων από τις βραχυπρόθεσμες τοποθετήσεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Σε λίγες χώρες όμως, έγινε εντονότερα αισθητή η κρίση απ' όσο στη Γερμανία, καθώς η ανάκαμψή της είχε χρηματοδοτηθεί, σχεδόν εξολοκλήρου, από τις αμερικανικές επενδύσεις.³³ Η γερμανική κοινωνία είχε κλονιστεί για ακόμα μία φορά και επιπλέον, βυθιζόταν στην παραβατικότητα, εκφράζοντας εντονότερη δυσαρέσκεια προς την κυβέρνηση. Ως απόρροια, οι πολίτες στράφηκαν σε μη δημοκρατικά Κόμματα, τα οποία τους υπόσχονταν λύσεις στα προβλήματά τους.³⁴

Άλλη μία βασική παράμετρος, η οποία έστρεψε το βλέμμα προς τον εθνικισμό, ήταν ο φόβος του μπολσεβικισμού. Συγκεκριμένα, μία από τις συνέπειες της άθλιας οικονομικής κατάστασης και της ανεργίας ήταν η στροφή πολλών εργατών προς το

²⁸ Sergio Bologna, *Ναζισμός και εργατική τάξη, κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του Μεσοπολέμου*, Antifa Scripta, Αθήνα 2015, σ. 91.

²⁹ Ιωάννης Σ. Κολλιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία. Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 329.

³⁰ Burns, ό.π., σ. 874.

³¹ Eberhard Kolb, *The Weimar Republic*, Routledge, Λονδίνο- Νέα Υόρκη 2004, σ. 48-49.

³² Winkler, ό.π., σ. 215.

³³ Evans, ό.π., σ. 233.

³⁴ Burns, ό.π., σ. 875.

Κομμουνιστικό Κόμμα (KPD). Η αποτυχία των Σπαρτακιστών³⁵ είχε καθυστερήσει, για ένα διάστημα, τους φόβους της αστικής τάξης για πιθανή επιβολή της Αριστεράς. Αυτό άλλαξε στις προεδρικές εκλογές του 1932, όπου το KPD έλαβε περίπου 6 εκατομμύρια ψήφους, προκαλώντας τον φόβο των καπιταλιστών και της αστικής τάξης για καλπάζοντα κίνδυνο της μπολσεβικής επανάστασης. Έτσι, προτίμησαν να δείξουν υποστήριξη προς ένα διαφορετικό τύπο ολοκληρωτισμού, δηλαδή του ναζισμού, ως το μικρότερο από τα δύο κακά.³⁶

Οι ναζιστικές αρχές, δηλαδή ο αντισημιτισμός και ο αντικομμουνισμός, και η προβολή της ανάγκης για μία ισχυρή ηγεσία, έβρισκε μεγάλη απήχηση στον απογοητευμένο και εξαθλιωμένο οικονομικά γερμανικό λαό. Στις εκλογές του Μαΐου του 1928, το NSDAP κέρδισε 12 έδρες στη Βουλή και συνολικά 800.000 ψήφους, ενώ το 1930, κέρδισε 107 έδρες, διογκώνοντας τις ψήφους σε 6,4 εκατομμύρια.³⁷

Στη διάρκεια του καλοκαιριού του 1932 σημειώθηκε η κατάρρευση του κοινοβουλευτικού συστήματος. Ειδικότερα, κανένας αρχηγός πολιτικού κόμματος δε μπορούσε να κερδίσει την πλειοψηφία στη Βουλή, καθώς οι Ναζί αρνούνταν κατηγορηματικά την απόδοση ψήφου εμπιστοσύνης σε οποιαδήποτε κυβέρνηση δεν ήταν ο Χίτλερ επικεφαλής, ενώ παράλληλα οι κομμουνιστές δεν δέχονταν τη συνεργασία με τους εθνικοσοσιαλιστές.³⁸

Αργότερα, τον Ιανουάριο του 1933, μία ομάδα αντιδραστικών βιομηχάνων κατάφερε να πείσει τον πρόεδρο Πάουλ φον Χίντενμπουργκ (Paul von Hindenburg, 1847-1934, έτη προεδρίας: 1925-1934) να αναθέσει την καγκελαρία στον Χίτλερ, σκεπτόμενοι πως θα είχαν τη δυνατότητα να του ασκούν έλεγχο. Φαίνεται πως οι εμπνευστές του σχεδίου δεν υπολόγισαν ορθά την απήχηση του ναζιστικού κινήματος στο λαϊκό αίσθημα, δίνοντας στον Χίτλερ την ευκαιρία που αναζητούσε. Ο ίδιος, έπειτα από την εμπειρία του στο αποτυχημένο πραξικόπημα του 1923, στόχευε στην απόλυτη κοινοβουλευτική δικτατορία, ώστε η μετάβαση στο ολοκληρωτικό καθεστώς να έχει

³⁵ Η Ένωση Σπάρτακος, γνωστή και ως Σπαρτακιστική Ομοσπονδία ή Σπαρτακιστές, ήταν ένα αριστερό μαρξιστικό επαναστατικό κίνημα που συστάθηκε στη Γερμανία κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και είχε προβεί σε εξέγερση τον Ιανουάριο του 1919, η οποία είχε αποτύχει. Αναλυτικότερα βλ. André Prudhommeaux, *Σπάρτακος, Η Κομμούνια του Βερολίνου 1919*, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1981.

³⁶ Στο ίδιο, σ. 876.

³⁷ Evans, ό.π., σ. 259.

³⁸ Stanley Payne, *Μία Ιστορία του Φασισμού. 1914-1945*, Φιλίστωρ, Αθήνα 2000, σ. 252-254.

την επίφαση νομιμότητας. Έτσι, έπεισε τον πρόεδρο Χίντενμπουργκ να προβεί σε διάλυση της Βουλής και να προκηρύξει νέες εκλογές στις 5 Μαρτίου 1933.³⁹

Η νέα Βουλή ψήφισε την απόδοση απεριόριστων εξουσιών στο πρόσωπο του Χίτλερ, εδραιώνοντας τη ναζιστική κυριαρχία. Όταν πέθανε ο πρόεδρος Χίντενμπουργκ, τον Αύγουστο του 1934, ο Χίτλερ αυτοανακηρύχθηκε Φύρερ⁴⁰ της Γερμανίας και εγκαθίδρυσε δικτατορία. Έτσι, πολύ σύντομα η σημαία της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης υποκαταστάθηκε από εκείνη του αγκυλωτού σταυρού των εθνικοσοσιαλιστών. Μία νέα περίοδος ξεκίνησε για τη Γερμανία, η οποία αυτοπροσδιορίστηκε ως «Τρίτο Ράιχ», διάδοχος της Αυτοκρατορίας των Hohenstaufen (1138-1254) της μεσαιωνικής περιόδου και της Αυτοκρατορίας των Hohenzollern (1871-1918) των νεότερων χρόνων.⁴¹

30 Ιανουαρίου 1933: Ο Αδόλφος Χίτλερ διορίζεται καγκελάριος της Γερμανίας

Holocaust Memorial Museum

Ανακεφαλαιώνοντας, φαίνεται πως οι επαχθείς όροι που επιβλήθηκαν έπειτα από το πέρας του πολέμου στη Γερμανία, η αντιμετώπισή της από τις νικήτριες δυνάμεις και η οξύτατη οικονομική κρίση που συνοδεύτηκε από έκρηξη ανεργίας, φτώχειας και υπερπληθωρισμού, αποτέλεσαν τις βάσεις πάνω στις οποίες εκδηλώθηκε και αναπτύχθηκε το ναζιστικό κίνημα. Φασιστικά κινήματα είχαν εκδηλωθεί και σε άλλες χώρες στο διάστημα του Μεσοπολέμου, όμως σε καμία από αυτές δεν έλαβαν

³⁹ Στο ίδιο.

⁴⁰ Η λέξη «Φύρερ» (γερμ. Führer) προέρχεται από το ρήμα «führen» (άγω, καθοδηγώ) και χαρακτηρίζει ένα άτομο που είναι απόλυτος ηγέτης, κατέχει δηλαδή την ύψιστη θέση σε μία ιεραρχία ενός συστήματος στην κοινωνία. Βλ. λήμμα führen, Oxford Klausur- Wörterbuch, Cornelsen, 2018, σ. 1104-1105. Ελέγχοντας την ετυμολογική και ιστορική προέλευση του όρου «Φύρερ», διαπιστώνουμε πως δημιουργήθηκε κατ' αντιστοιχία του ιταλικού τίτλου «Ντούτσε» (ιταλ. Duce,) του Μπενίτο Μουσολίνι που σημαίνει ηγέτης/αρχηγός.

⁴¹ Burns, ό.π., σ. 879.

την έκταση που πήραν στη Γερμανία. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι τα χαρακτηριστικά τα οποία μετέτρεψαν τις ανωτέρω αιτίες σε συνδυασμό, ήταν αρχικώς η Συνθήκη των Βερσαλλιών, η διατήρηση του πρωσικού πνεύματος, αλλά και η απάρνηση του πνεύματος του Διαφωτισμού, που επέτρεψε τη διατήρηση ακραίων και συντηρητικών αντιλήψεων.

Επιπλέον, η Γερμανία διέθετε χρόνια ιμπεριαλιστική αστική τάξη, διαρκή μοναρχία και υπήρξε αποικιοκρατική δύναμη, γεγονός που δεν εξυπηρετούσε την απεμπόληση του αισθήματος της ανωτερότητας της χώρας από την κοινή συνείδηση. Ακόμη, ο φόβος του κομμουνισμού, η διαχρονική επεμβατική δράση του στρατού και η δυναμική που ανέπτυξαν οι Ναζί προσέφεραν στον λαό νέους στόχους. Γίνεται λοιπόν φανερό, πως ο συνδυασμός όλων όσων ειπώθηκαν παραπάνω, ανέδειξαν τον ναζισμό και επέτρεψαν την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία.

1.3. Αδόλφος Χίτλερ: «Ο Αγών μου»

Ο Αδόλφος Χίτλερ γεννήθηκε στην Αυστρία το 1889. Ήταν το τέταρτο από τα έξι παιδιά του Αλοΐσιου Χίτλερ και της τρίτης γυναίκας του (και ανιψιάς του) Κλάρας Χίτλερ. Κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του υπήρξε απροσάρμοστη και ατίθαση

προσωπικότητα, αλλά και ανεπαρκής στο σχολείο.⁴² Στα 16 του εγκατέλειψε το σχολείο και στα 18 του αποφάσισε να γίνει καλλιτέχνης. Για τον σκοπό αυτό μετέβη στη Βιέννη το 1909, με την ελπίδα να εισαχθεί στην Ακαδημία, αλλά απορρίφθηκε η αίτησή του.⁴³ Σε γενικές γραμμές, δεν προσπάθησε να μνηθεί σε κάποιο επάγγελμα ή κάποια τέχνη και υπήρξε ένας ανεπάγγελτος ημιμαθής που έβγαζε τα προς το ζην από ένα μικρό επίδομα, εργαζόμενος ως ευκαιριακός εργάτης και ζωγράφος μικρών σκίτσων και υδατογραφιών.⁴⁴ Μάλιστα, διακατεχόταν «από την ιδέα της παραγνωρισμένης και αδικημένης μεγαλοφυΐας (σύνδρομο τυπικό σε όλες τις περιπτώσεις των εξουσιοφρενών)»,⁴⁵ έως την είσοδό του στην πολιτική.

Κατά το 1909, ήρθε σε επαφή με τις ρατσιστικές θεωρίες του Γιέργκ Λαντζ φον Λίμπενφελς (Jörg Lanz von Liebenfels, 1874-1954), τις αντισημιτικές ιδέες του Ζορζ Ρίττερ βον Σόνερερ (Georg Ritter von Schonerer, 1842-1921), καθώς και του δημάρχου της Βιέννης Κάρλ Λουέγκερ (Karl Lueger, 1844-1910, έτη δημαρχίας: 1897–1910). Η επίδρασή τους ήταν καθοριστική στη σκέψη του Χίτλερ. Ο ίδιος τότε διαμόρφωσε την ιδέα της «ανώτερης φυλής» (Herrenrasse), που αργότερα αποτέλεσε θεμελιώδες στοιχείο της ιδεολογίας του. Σε γενικές γραμμές, το διάστημα που πέρασε στη Βιέννη έγινε έντονος θαυμαστής κραυγαλέων αντισημιτών πολιτικών και εφόσον συσχέτιζε τον ιουδαϊσμό με τον μαρξισμό, αποστρεφόταν και τον μαρξισμό.⁴⁶

Το 1913 εγκαταστάθηκε στο Μόναχο. Εκεί ήρθε σε επαφή με τα έργα του ρατσιστή Χιούστον Στιούαρτ Τσάμπερλεϊν (Houston Stewart Chamberlain, 1855-1927). Όταν ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ο ίδιος, αν και Αυστριακός πολίτης, κατατάχθηκε ως εθελοντής στον γερμανικό στρατό, δηλώνοντας με αυτό τον τρόπο την αντίθεσή του στον αυστρουγγρικό πολυεθνικισμό. Μάλιστα, υπηρέτησε ως υποδεκανέας στο Σύνταγμα Λιστ στο Δυτικό Μέτωπο. Ο ίδιος τραυματίστηκε και παρασημοφορήθηκε το 1914 και το 1918.⁴⁷

Μετά το πέρας του πολέμου, την υπογραφή της Συνθήκης των Βερσαλλιών και την επιβολή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, ο Χίτλερ αρνιόταν να αποδεχθεί την ήττα της Γερμανίας. Την ταπείνωσή της απέδιδε στους Εβραίους, τους μαρξιστές και τους

⁴² Burns, ό.π., σ. 876.

⁴³ Αδόλφος Χίτλερ, *Ο Αγών μου*, Κάκτος, Αθήνα 2006, σ. 13.

⁴⁴ Burns, ό.π., σ. 876.

⁴⁵ Χίτλερ, ό.π., σ. 14.

⁴⁶ Στο ίδιο.

⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 15.

ειρηνόφιλους. Έτσι, μαζί με άλλους απογοητευμένους Γερμανούς, κατήγγειλε τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης.⁴⁸

Το 1919 επέστρεψε στο στρατόπεδό του στο Μόναχο, απ' όπου απολύθηκε το 1920, και προσλήφθηκε ως κομματικό στέλεχος στο «*Deutsche Arbeiterpartei*» (DAP), το οποίο το 1920 μετονομάστηκε σε «*Εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Εργατικό Κόμμα*» (NSDAP). Ο Χίτλερ έλαβε μέρος στη διάπλαση του προγράμματος του Κόμματος. Ειδικότερα, επέβαλε ένα «Πρόγραμμα 25 Σημείων», το οποίο στόχευε στην προσέλκυση των εργαζομένων, τονώνοντας το μίσος ενάντια στους διεθνείς εκμεταλλευτές των Γερμανών και του κοινοβουλευτισμού. Το 1921 εξανάγκασε σε παραίτηση την ηγεσία του Κόμματος και ανέλαβε ο ίδιος την προεδρία, καταργώντας τη ψηφοφορία ως μέσο λήψης αποφάσεων και θεσμοθετώντας την αρχή της τυφλής υπακοής στον ηγέτη (Φύρερ).⁴⁹

Στις 9 Νοεμβρίου 1923 ο Χίτλερ τέθηκε επικεφαλής μιας απόπειρας πραξικοπήματος (putsch) εκ μέρους του NSDAP και μιας στρατιωτικής οργάνωσης, των «Φαιοχιτώνων»,⁵⁰ το οποίο έμεινε γνωστό ως «πραξικόπημα της μυυραρίας». Ειδικότερα, η έναρξη του κινήματος εκτυλίχθηκε σε μια μυυραρία στο Μόναχο, όπου ο Χίτλερ πυροβόλησε με περίστροφο στο ταβάνι. Ωστόσο, η επιχείρηση απέτυχε, και οι «Φαιοχιτώνες» διαλύθηκαν σύντομα. Ο Χίτλερ συνελήφθη και φυλακίστηκε για οκτώ μήνες. Στο διάστημα αυτό, ο ίδιος συνέταξε τη διακήρυξη των αντιλήψεών του και της αυτοβιογραφίας του, σε ένα έργο με τίτλο *Mein Kampf* (Ο Αγών μου).⁵¹

Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε δύο τόμους εκ των οποίων ο πρώτος είναι αυτοβιογραφικός και ο δεύτερος πολιτικός και έως το 1930 εκδίδονταν ξεχωριστά. Ο Χίτλερ έγραψε τον πρώτο τόμο, υπαγορεύοντάς τον στον συγκρατούμενό του και αργότερα γραμματέα του, Ρούντολφ Ες (Rudolf Hess, 1894-1987) κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής του στη φυλακή του Λάντσμπεργκ αμ Λεχ το 1924, ενώ ο δεύτερος τόμος γράφτηκε το 1925. Το πρώτο μέρος του έργου δημοσιεύθηκε το 1925 από τον ναζιστικό οίκο «Εκδόσεις Ερ» που διηύθυνε ο Μαξ Αμάν (Max Amann, 1891-1957), στον οποίο οφείλεται και ο τελικός τίτλος του έργου. Συγκεκριμένα, ο Αμάν

⁴⁸ Burns, ό.π., σ. 877. Αναλυτικότερα για σκέψη και δράση Χίτλερ κατά το διάστημα έπειτα από τον πόλεμο βλ. έκτο και έβδομο κεφάλαιο *Mein Kampf*, Χίτλερ, ό.π., σ. 278

⁴⁹ Χίτλερ, ό.π., σ. 16.

⁵⁰ Οι «Φαιοχιτώνες» ή αλλιώς «Ορντνετρουύπλεν» (Ordnertuppen) ήταν παραστρατιωτική οργάνωση που δρούσε το 1920-1921. Έπειτα από το πραξικόπημα της μυυραρίας επιβλήθηκε η απαγόρευση της οργάνωσης, η οποία τον Νοέμβριο του 1921 μετονομάστηκε σε Στουρμαμπτάιλουγκ (Sturmabteilung, SA, ελληνικά: Τάγματα Εφόδου), η οποία ήταν προσκείμενη στο NSDAP. Αναλυτικότερα βλ. William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, Simon & Schuster, Νέα Υόρκη 1998, σ. 27-49.

⁵¹ Burns, ό.π., σ. 877-879.

πρότεινε τον τίτλο *Mein Kampf* αντί του αρχικού τίτλου που είχε ορίσει ο Χίτλερ: *Τεσσεράμισι χρόνια αγώνα εναντίον ψεμάτων, βλακειάς και δειλίας*. Το 1926 εκδόθηκε ο δεύτερος τόμος και στη συνέχεια οι δύο τόμοι συγχωνεύθηκαν σε έναν, ενώ το αυθεντικό πρωτοεκδιδόμενο κείμενο υπέστη επεξεργασία έως το 1945 από ανώνυμους συνεργάτες του Χίτλερ.⁵²

Το *Mein Kampf* αποτελεί ένα συνονθύλευμα ιδεών, οι οποίες στηρίζονται σε τρία θεμελιώδη στοιχεία: τον ρατσισμό, τον αντισημιτισμό και τον παγγερμανισμό. Γύρω από αυτά βρίσκονται χαρακτηριστικά από τον αντικομμουνισμό και τον φασισμό που συνδέονται με τα αντεπαναστατικά και εθνικιστικά στερεότυπα που κυριαρχούσαν στον γερμανικό χώρο από την εποχή του Γερμανού φιλόσοφου Φίχτε και σχετιζόνταν με τον πόλεμο, την ήττα και την επανάσταση.⁵³

Ωστόσο, οι ιδέες του Χίτλερ δεν εκφράστηκαν πρώτα από τον ίδιο ούτε αποτέλεσαν κάποια ριζοσπαστική καινοτομία. Είναι χαρακτηριστικό πως στα τέλη του 19^{ου} αιώνα παρατηρήθηκε αυξημένη τόνωση του παγγερμανισμού, ο οποίος δέχτηκε ουσιαστική ενδυνάμωση από θεωρίες ρατσισμού που πρωτοεμφανίστηκαν στη Γαλλία και στην Αγγλία. Εκείνη την περίοδο γράφτηκαν τρία έργα που καθόρισαν τις ρατσιστικές αντιλήψεις της Γερμανίας. Το πρώτο ήταν το *Δοκίμιο για την ανισότητα των ανθρώπινων φυλών* (1853-1855), του «πατέρα της ρατσιστικής ιδεολογίας»⁵⁴ Γάλλου κόμη Άρθουρ ντε Γκομπινώ (Arthur de Gobineau, 1816-1882). Ο ίδιος πίστευε ότι η φυλή είναι εκείνη που δημιουργεί τον πολιτισμό, πως οι τρεις ανθρώπινες φυλές («μαύρη», «λευκή, «κίτρινη») αποτελούσαν φυσικούς φραγμούς και ότι η «ανάμιξη των φυλών» οδηγούσε στο χάος. Μάλιστα, θεωρούνταν ως θεμελιωτής της άποψης περί ανωτερότητας της Αρίας φυλής υποστηρίζοντας πως «η εθνική ανισότητα είναι έμφυτη και διαρκής. Η πρωτοκαθεδρία μεταξύ των φυλών ανήκει στη λευκή φυλή. Στους κόλπους της λευκής φυλής, ανήκει στους Αρίους, και μεταξύ των Αρίων ανήκει στον γερμανικό κλάδο τους».⁵⁵ Το δεύτερο έργο ήταν του Γάλλου ανθρωπολόγου Γκιόργκι Βασέρ ντε Λαπούζ (Georges Vacher de Lapouge, 1854-1936), με τίτλο *Ο Άριος και ο κοινωνικός του ρόλος* (1899) και τέλος η *Ψυχολογία των μαζών* (1895) του Γάλλου

⁵² Χίτλερ, ό.π., σ. 16-17.

⁵³ Στο ίδιο, σ. 23.

⁵⁴ Michael D. Biddis, *Father of racist ideology. The social and political thought of Count Gobineau*, Weybright & Talley, Νέα Υόρκη 1970, σ. 3.

⁵⁵ Στο ίδιο.

ιατρού και συγγραφέα Γκιστάβ Λε Μπον (Gustave Le Bon, 1841-1931), που καθόρισε την ευρωπαϊκή ρατσιστική σκέψη.⁵⁶

Ακόμη, υπήρξαν κι άλλα έργα που επηρέασαν τη ρατσιστική ιδεολογία, όπως *Τα θεμέλια του 20^{ου} αιώνα* (1899) του Άγγλου Χιούστον Στιούαρτ Τσάμπερλεν (Houston Stewart Chamberlain, 1855-1927), με του οποίου τις θεωρίες είχε έρθει αντιμέτωπος ο Χίτλερ, αλλά και του Σκωτσέζου Ρόμπερτ Νόξ (Robert Knox, 1798-1862), με το βιβλίο *Οι ανθρώπινες Φυλές* (1850) που αναδεικνυε «τη φυλετική ανωτερότητα των Σαζόνων (...) και τη φυλετική κατωτερότητα των Εβραίων και των Τσιγγάνων που ζουν ως παράσιτα χάρη στην κουτοπονηριά που τους διακρίνει και είναι άνθρωποι πανούργοι, δολοπλόκοι και κερδοσκόποι».⁵⁷ Πιθανόν ο Χίτλερ να μη γνώριζε όλα τα παραπάνω έργα που αναδεικνυαν την Αρία φυλή. Όμως, από την ανάγνωση του *Mein Kampf*, επιβεβαιώνεται ότι το εθνικοσοσιαλιστικό κίνημα του Χίτλερ και των Ναζί, αποτελεί ένα συνονθύλευμα των απόψεων των παραπάνω συγγραφέων.

Το θεμελιώδες ζήτημα που πραγματεύεται το *Mein Kampf* είναι η φυλή και η «καθαρότητά» της. Εντούτοις, ο Χίτλερ δεν αποδίδει τον ορισμό της φυλής. Απλώς δηλώνει επανειλημμένα ότι «*Αν χωρίσουμε το ανθρώπινο είδος σε τρεις ομάδες, τους θεμελιωτές του πολιτισμού, τους φορείς του και τους καταστροφείς του, μόνο ο Άριος θα μπορούσε να θεωρηθεί εκπρόσωπος της πρώτης ομάδας*».⁵⁸ Για τον Χίτλερ, όπως και για άλλους στοχαστές, ο Άριος ήταν θεμελιωτής της ανώτερης ανθρωπότητας, αλλά στη συνέχεια «*υποτάχθηκε στη φυλετική ανάμειξη και βαθμηδόν [...] έχασε την ικανότητά του να δημιουργεί πολιτισμό, μέχρι που στο τέλος άρχισε, όχι μόνο πνευματικά, αλλά και φυσικά να μοιάζει με τους ιθαγενείς [...]*».⁵⁹

Μελετώντας το *Mein Kampf*, γίνεται αντιληπτό, πως από τα βασικά σημεία της ιδεολογίας και των προτεραιοτήτων του Γερμανού πολιτικού υπήρξε η «καθαρότητα» του αίματος των Αρίων και η μη ανάμειξή του με κάποια κατώτερη φυλή. Για τον Χίτλερ μία τέτοια σύνδεση είχε ως αποτέλεσμα, όχι μόνο τη φυλετική κατωτερότητα, αλλά και την πνευματική και πολιτισμική παρακμή, αφού θεωρούσε πως η νοοτροπία, οι διανοητικές και σωματικές ικανότητες, όπως και η συμπεριφορά των ανθρώπων καθορίζονταν από τη φυλετική τους ταυτότητα.⁶⁰

⁵⁶ Evans, ό.π., σ. 178.

⁵⁷ Robert Knox, *The Races of Men: A Philosophical Enquire into the Influence of Race over the Destinies of Nations*, Forgotten Books, Λονδίνο 1862, σ. 50.

⁵⁸ Χίτλερ, ό.π., σ. 395.

⁵⁹ Στο ίδιο, σ. 402.

⁶⁰ Στο ίδιο, 390-391.

Ο ίδιος διακήρυττε ότι:

*«Μία η ένωση έρχεται σε αντίθεση προς τη θέληση της φύσης για ανύψωση κάθε είδους ζωής. Προϋπόθεση γι' αυτό δεν είναι η ένωση ανώτερου με κατώτερο αλλά η ολοκληρωτική επικράτηση του ανώτερου. Το ισχυρότερο πρέπει να κυριαρχεί και να μην αναμιγνύεται με το ασθενέστερο, θυσιάζοντας κατ' αυτό τον τρόπο την ανωτερότητά του».*⁶¹

Με άλλα λόγια, *«κάθε ανάμειξη αρίου αίματος με αίμα κατώτερων λαών είχε ως αποτέλεσμα το τέλος των πολιτισμένων ανθρώπων».*⁶² Κατ' επέκταση, μεταξύ των Αρίων, ο Χίτλερ θεωρούσε ως ανώτερη φυλή τη γερμανική και συνεπώς, είχε την πεποίθηση πως εκείνοι ήταν οι απόλυτοι ηγέτες του κόσμου. *(«Οι Γερμανοί, ως ισχυρότερη φυλή του κόσμου, θα πρέπει να κυβερνήσουν τις κατώτερες φυλές της γης»).*⁶³

Όπως προκύπτει, ο σχεδιασμός του εθνικοσοσιαλιστικού αγώνα διέθετε εξ αρχής χαρακτηριστικά φυλετικού αγώνα και όχι κοινωνικού. Μέρος αυτού ήταν και ο αντισημιτισμός, ο οποίος είχε τις ρίζες του στην αρχαιότητα, αλλά εκφράστηκε στη βιαιότερη μορφή του κατά τα χρόνια της ναζιστικής γερμανικής κυριαρχίας. Ως βασικό επιχείρημα ενοχοποίησης των Εβραίων, ο Χίτλερ εκθέτει την ευθύνη τους για την ήττα των Γερμανών στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μέσω των *Πρωτοκόλλων των σοφών της Σιών*,⁶⁴ ένα έργο το οποίο πίστευε ότι γράφτηκε από Εβραίους, ενώ στην πραγματικότητα κατασκευάστηκε από πράκτορες της τσαρικής «Οχράνα».⁶⁵ Στο έργο αυτό, κατά τον Χίτλερ, οι Εβραίοι δήλωναν ότι: *«επιδίωκαν την παγκόσμια ηγεμονία και την καταστροφή των χριστιανικών κρατών, μέσω της δημοκρατίας, του σοσιαλισμού, του κομμουνισμού, της αναρχίας και του πολέμου»* και ότι *«προκάλεσαν τον πόλεμο του 1914 προκειμένου να εξαντλήσουν τους λαούς και να εξασφαλίσουν την κυριαρχία του εβραϊκού κεφαλαίου».*⁶⁶

Γενικώς, ο Χίτλερ θεωρούσε την εβραϊκή θρησκεία ως ασήμαντη στον φυλετικό προσδιορισμό και της απέδιδε ποικίλα αρνητικά στερεότυπα σχετικά με την εβραϊκή φυλή και συμπεριφορά, ως μία απαράλλαχτη, βιολογικά προδιαγεγραμμένη

⁶¹ Στο ίδιο, σ. 389.

⁶² Στο ίδιο, σ. 390.

⁶³ Στο ίδιο, σ. 25.

⁶⁴ Τα *Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών* είναι ένα συνωμοσιολογικό κείμενο, το οποίο παρουσιάζει ένα υποτιθέμενο σχέδιο για παγκόσμια κυριαρχία από τους Εβραίους. Αναλυτικότερα βλ. *Τα Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών*, Κάκτος, Αθήνα 2003.

⁶⁵ Η «Οχράνα» αποτελούσε σώμα μυστικής αστυνομίας της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και τμήμα του Υπουργείου Εσωτερικών Υποθέσεων (MVD). Αναλυτικότερα βλ. Charles Ruud- Sergei Stepanov, *Fontanka 16: The Tsars' Secret Police*, McGill-Queen's University Press, Μόντρεαλ 1999.

⁶⁶ Χίτλερ, ό.π., σ. 26.

κληρονομιά, η οποία προέτρεπε την εβραϊκή φυλή, όπως και τις υπόλοιπες κατώτερες φυλές, να προσπαθεί να επιβιώνει εις βάρος των ανώτερων φυλών.⁶⁷ Τα χαρακτηριστικά αυτά εκφράστηκαν στη συνέχεια μέσω της απόδοσης των εβραϊκών φυσιογνωμιών στις αφίσες, όπως αναφέρεται παρακάτω.

Αν και ο Χίτλερ με τους Ναζί στοχοποίησαν και αργότερα καταδίωξαν κι άλλες φυλετικές, κοινωνικές και θρησκευτικές ομάδες, οι Εβραίοι αποτελούσαν τον θεμελιώδη εχθρό για εκείνους. Στο *Mein Kampf* οι χαρακτηρισμοί που κυριαρχούν για τους Εβραίους είναι «παράσιτα», «εκμεταλλευτές» και «ξένοι». Ο Χίτλερ εκφράζεται με έντονο μίσος προς εκείνους, θεωρώντας πως ο Εβραίος «προσπαθεί συστηματικά να υποβιβάσει το φυλετικό επίπεδο με τη συνεχή δηλητηρίαση των ατόμων», χαρακτηρίζοντάς τον «κύριο των νόθων».⁶⁸ Επιπλέον, στο επίπεδο της οικονομίας τον κατηγορεί ότι επιδιώκει να «υποταχθούν» τα πάντα «στον οικονομικό έλεγχό του»,⁶⁹ και στον πολιτικό τομέα ότι «στερεί το κράτος από τα μέσα της αυτοπροστασίας του, καταστρέφει όλα τα θεμέλια της εθνικής αυτοσυντήρησης και άμυνας, γελοιοποιεί την ιστορία του και το παρελθόν του».⁷⁰ Τέλος, εκθέτει ότι το απώτερο σχέδιο του Εβραίου είναι η ανάληψη της πολιτικής εξουσίας, ώστε να «επιβάλλει την τυραννία του στον λαό».⁷¹ Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρεται στην αναγκαιότητα εξολόθρευσης της εβραϊκής φυλής, ώστε να σωθεί ο γερμανικός λαός («... το κράτος να ξεφορτωθεί τον Εβραίο και τα έργα του»)⁷²

Επίσης, ο Χίτλερ, στο *Mein Kampf* παρέθεσε εκτενώς τις ιδέες του για τη μορφή και την οργάνωση του ιδεατού, για εκείνον, κράτους. Συγκεκριμένα, αυτοσκοπός του ήταν ένα κράτος βασισμένο στη φυλή -όπως επισημάνθηκε παραπάνω-, το οποίο θα περιέκλειε όλους τους γερμανικούς λαούς που βρίσκονταν εντός κι εκτός των γερμανικών συνόρων. Η λειτουργία του κράτους αυτού προϋπέθετε την εγκαθίδρυση μίας δικτατορίας με ισχυρό ηγέτη, ο οποίος θα ήταν περιβεβλημένος από συνεργάτες που θα λειτουργούσαν ως διαμεσολαβητές του ηγέτη και των κατωτέρων του.⁷³

Διαβάζοντας το έργο του Χίτλερ, γίνεται αντιληπτό το πόσο αποστρεφόταν τα δημοκρατικά ιδεώδη, καθώς ήταν απογοητευμένος τόσο από το καθεστώς της Βαϊμάρης, όσο και από τον κοινοβουλευτισμό γενικότερα. Ο λόγος ήταν ότι συνέδεε

⁶⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 407-441.

⁶⁸ Στο ίδιο, σ. 437.

⁶⁹ Στο ίδιο.

⁷⁰ Στο ίδιο.

⁷¹ Στο ίδιο, σ. 438.

⁷² Στο ίδιο, σ. 433.

⁷³ Βλ. Στο ίδιο, σ. 388-486.

τον κοινοβουλευτισμό με τον μαρξισμό -ο οποίος κατ' επέκταση θεωρούσε πως ήταν εβραϊκός- και γι' αυτό έπρεπε να εκμηδενιστεί. (*«Η σημερινή Δυτική Δημοκρατία είναι ο προάγγελος του μαρξισμού, ο οποίος δε μπορεί να νοηθεί χωρίς αυτήν»*).⁷⁴ Επιπλέον, ήταν κατά της αρχής της πλειοψηφίας ως μέσου για τη λήψη αποφάσεων, καθώς πίστευε ότι:

«Η βουλευτική μας αρχή της πλειοψηφίας δεν οδηγεί στην καταστροφή κάθε έννοιας της ηγεσίας; Είναι δυνατόν να πιστεύουμε ακόμη ότι η ανθρώπινη πρόοδος μπορεί να βγει από το μυαλό της πλειοψηφίας κι όχι απ' το κεφάλι ενός και μόνο ανθρώπου; [...] η πλειοψηφία δεν μπορεί ποτέ ν' αντικαταστήσει το άτομο. Αντιπροσωπεύει όχι μονάχα την ηλιθιότητα αλλά και τη δειλία. Όσο εκατό άδεια κεφάλια δεν αξίζουν όσο ένα σοφό μυαλό, άλλο τόσο εκατό δειλοί δεν μπορούν ποτέ να πάρουν μια ηρωική απόφαση».⁷⁵

Συνεπώς, ο Χίτλερ θεωρούσε πως *«ο άνθρωπος που αληθινά ξεχωρίζει από το επίπεδο το μέσου όρου συνήθως ανακηρύσσεται με δική του πρωτοβουλία»*.⁷⁶

Στο πεδίο της οικονομίας το *Mein Kampf* δεν αναφέρεται σε κάποιο οικονομικό πλάνο για το κράτος, αλλά προσδιορίζεται αορίστως. Ο Χίτλερ δεν είχε γνώση σχετικά με τα οικονομικά ζητήματα και έτσι πίστευε ότι το θεμελιώδες μέσο ήταν η πολιτική υπεροχή και πως η οικονομία θα προσαρμοζόταν στις ανάγκες της πολιτικής ισχύος:

«Το κράτος δεν έχει καμία απολύτως σχέση με καμία συγκεκριμένη οικονομική αντίληψη [...] το κράτος είναι ένας φυλετικός οργανισμός και όχι μια οικονομική οργάνωση [...] Πάντοτε, στη Γερμανία, όταν παρουσιαζόταν μια ενδυνάμωση της πολιτικής ισχύος, άρχιζαν να βελτιώνονται και οι οικονομικές συνθήκες».⁷⁷

Ως προς την εξωτερική πολιτική, κυρίαρχο ζήτημα στο *Mein Kampf* αποτελεί η ανάδειξη της Γερμανίας σε παγκόσμια δύναμη, ως απαραίτητη συνθήκη, ώστε να επιδιωχθεί η παγκόσμια επικυριαρχία. Ειδικότερα, ορίζεται ότι η εξωτερική πολιτική απορρέει από την εσωτερική και προσδίδονται σε αυτή δύο ορισμένοι στρατηγικοί στόχοι: Ο πρώτος είναι η καταστροφή της Γαλλίας, καθώς ο Χίτλερ τη θεωρεί *«θανάσιμο εχθρό του γερμανικού λαού»* που αποσκοπεί στο *«να αφήσει τη Γερμανία διαμελισμένη και ανήμπορη, ένα συνονθύλευμα από μικρά κράτη»*. Κατά συνέπεια, έκρινε αναγκαία *«μία νέα δυναμική αναμέτρηση με τη Γαλλία, [...] που θα βάλει τέλος*

⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 157.

⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 159-161.

⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 168.

⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 29.

στον αιώνιο και ατελέσφορο αγώνα ανάμεσα στη Γερμανία και τη Γαλλία» και πως σε αυτόν «η Γερμανία θεωρεί την καταστροφή της Γαλλίας ως ένα μέσο που θα την καταστήσει αργότερα ικανή να προσφέρει στο γερμανικό λαό την επέκταση που θα γίνει σε άλλη κατεύθυνση». ⁷⁸ Ωστόσο, ο Χίτλερ δεν έτρεφε τα ίδια αισθήματα για τη σύμμαχο της Γαλλίας, Αγγλία, με την οποία ευαγγελιζόταν συμμαχία. ⁷⁹

Ο δεύτερος στόχος του Χίτλερ ήταν η επέκταση προς την Ανατολή. Ο ίδιος διατυμπάνιζε πως η Γερμανία χρειαζόταν και δικαιούταν «ζωτικό χώρο» (Lebensraum) και γι' αυτό το σκοπό έκρινε απαραίτητη την επέκταση προς την Ανατολή μέσω φυλετικού πολέμου. Αυτή την άποψη εκθέτει και στους δύο τόμους του *Mein Kampf*. Στον πρώτο ορίζει τον σκοπό της εξωτερικής πολιτικής, λέγοντας ότι: «Σύμφωνα με τον νόμο της αυτοσυντήρησης, ό,τι δεν παίρνεται με την πειθώ, καταχτιέται με την πυγμή [...] Η απόκτηση νέων εδαφών ήταν δυνατή μόνον στην Ανατολή. Αν θέλουμε γη στην Ευρώπη, μπορούμε να την αποκτήσουμε μόνο σε βάρος της Ρωσίας». ⁸⁰ Αξίζει να σημειωθεί, πως η απόκτηση νέου ζωτικού χώρου είχε ως παράλληλο στόχο και την εξόντωση του μπολσεβικισμού.

Στον δεύτερο τόμο επαναλαμβάνει την ίδια άποψη, ξεκαθαρίζοντας πλήρως τις βλέψεις του Ναζιστικού Κόμματος, το οποίο στόχευε στην άρση της Συνθήκης των Βερσαλλιών και την αποκατάσταση των γερμανικών συνόρων. Ο Χίτλερ δεν ενδιαφερόταν για την επιστροφή στα σύνορα του 1914, καθώς θεωρούσε πως:

«δεν ήταν ούτε πλήρη, υπό την έννοια ότι δεν περιλάμβαναν όλους τους πληθυσμούς με γερμανική εθνικότητα, ούτε λογικά από την άποψη της γεωστρατιωτικής τους σκοπιμότητας [...] Γι' αυτό, εμείς οι εθνικοσοσιαλιστές συνειδητά τραβάμε μια γραμμή κάτω από τα σχέδια της προπολεμικής μας εξωτερικής πολιτικής. Και ξεκινάμε από εκεί που σταματήσαμε εξακόσια χρόνια πριν. Βάζουμε τέλος στην ατέλειωτη γερμανική πορεία προς τον Νότο και τη Δύση και στρέφουμε το βλέμμα μας προς την Ανατολή [...] Αν μιλάμε σήμερα για νέες εκτάσεις στην Ευρώπη, έχουμε κατά νου τη Ρωσία και τα υποτελή της παραμεθόρια κράτη». ⁸¹

Αποτιμώντας το *Mein Kampf*, γίνεται αντιληπτό πως το έργο δεν διαθέτει κάποια θεωρητική αξία, καθώς οι σκέψεις του Χίτλερ αποτελούν μία σωρεία ρατσιστικών

⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 844-848.

⁷⁹ Ο Χίτλερ πίστευε ότι δεν έπρεπε να επαναληφθεί το σφάλμα του πολέμου των δύο μετώπων, όπως συνέβη στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και γι' αυτό έκρινε πως χρειαζόταν μία συμμαχία με την Αγγλία, της οποίας τον λαό θεωρούσε αδελφικό και γερμανικό.

⁸⁰ Χίτλερ, ό.π., σ. 228.

⁸¹ Στο ίδιο, σ. 818-824.

ιδεών, αντιφάσεων και επαναλήψεων, διατυπωμένες με απλοϊκό τρόπο. Ωστόσο, αποκαλύπτονται διαυγώς οι βλέψεις και το μένος του προς τους Εβραίους και τους Γάλλους, αλλά και η μανιώδης επιθυμία του για επικράτηση της γερμανικής Αρίας φυλής. Ταυτόχρονα, αποκαλύπτεται με σαφήνεια το πολιτικό και επεκτατικό πρόγραμμα που οραματιζόταν, η ανάγκη για «ζωτικό χώρο», όπως και η εμμονή του προς την «*αρχή του ενός ηγέτη*» (Φύρερ) και η επιβολή ενός στυγνού δικτατορικού καθεστώτος.

Θα μπορούσαμε να πούμε πως η σκέψη του Χίτλερ αντανακλά, σε έναν βαθμό, τη συνολική γερμανική δυσαρέσκεια της περιόδου, καθώς η πλειοψηφία του γερμανικού λαού αισθανόταν υποβαθμισμένη μετά τον πόλεμο και αντιτασσόταν στη Συνθήκη των Βερσαλλιών. Επιπλέον, οι αντιλήψεις του συμβαδίζουν και με το κλίμα του παγγερμανισμού, που είχε τονωθεί στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όπως και τις θεωρίες περί φυλών των Ευρωπαίων λογίων του 19^{ου} αιώνα, αντιμετωπίζοντας τη Γερμανία ως κυρίαρχη των Αρίων και επιθυμώντας την ένωση όλων των γερμανικών φύλων.

Ο Χίτλερ εφάρμοσε εμπράκτως από το 1933 έως το 1945 όλα όσα πρέσβευε. Το έργο του υπήρξε ένας αναλυτικός και ξεκάθαρος προάγγελος για ό,τι ακολούθησε. Όπως αναφέρει και ο Κλεάνθης Γρίβας στον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης του *Mein Kampf*: «Ο Χίτλερ μπορεί να επικριθεί, να αποδοκιμαστεί και να καταδικαστεί για οτιδήποτε άλλο, εκτός από το ότι δεν προειδοποίησε την ανθρωπότητα για τα ανθρωποθυσιαστικά του σχέδια, τα οποία, δυστυχώς εφαρμόστηκαν με τη συνενοχή των υποψήφιων θυμάτων του».⁸²

⁸² Στο ίδιο, σ. 32.

2^ο Κεφάλαιο

Ναζιστική Ιδεολογία και προπαγάνδα

*Αυτοί που μπορούν να σε κάνουν να πιστέψεις απιθανότητες,
Είναι ικανοί να σε πείσουν να διαπράξεις φρικαλεότητες.*

Βολταίρος

2.1. Η ναζιστική μηχανή προπαγάνδας

Λίγοι πολιτικοί ηγέτες επέδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την προπαγάνδα από τον Αδόλφο Χίτλερ. Για τους Ναζί του Μεσοπολέμου, αλλά και της πολεμικής περιόδου αργότερα, η προπαγάνδα έφτασε σε πρωτόγνωρα επίπεδα. Οι ίδιοι εκμεταλλεύτηκαν τις δυνατότητες της τεχνολογίας και των μέσων επικοινωνίας της εποχής και αντιλαμβανόμενοι τη ψυχολογία του γερμανικού λαού πέτυχαν υπέρμετρη απήχηση των ιδεών τους.

Η πολιτική στρατηγική των Ναζί εξελίχθηκε στη διάρκεια της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Οι προπαγανδιστές έδειχναν προσιτοί προς τον γερμανικό λαό αποκτώντας πολλούς οπαδούς έως το 1930, καθώς υποστήριζαν πως το ναζιστικό κίνημα απευθυνόταν προς όλους, ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη, τη θρησκεία ή την περιοχή καταγωγής του. Οι Ναζί ευαγγελίζονταν μία ενωμένη γερμανική «εθνική κοινότητα» (Volksgemeinschaft), στην οποία τα συλλογικά συμφέροντα του «λαού» (Volk) θα υπερίσχυαν των ατομικών συμφερόντων.⁸³ Η αίσθηση του *Volksgemeinschaft*

⁸³ «The Power of Nazi Propaganda, 1918-1933: Democracy», [<https://exhibitions.ushmm.org/propaganda/1918-1933>] (ανάκτηση: 12 Δεκεμβρίου 2023).]

αποδίδεται στο μεγαλύτερο εύρος των αφισών προπαγάνδας και ειδικότερα σε αυτές που αναπαρήγαγαν την Αρία φυλή.

Ο Χίτλερ στο *Mein Kampf* έδινε ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της προπαγάνδας του κόμματος:

*«Όταν έγινα μέλος του Γερμανικού Εργατικού Κόμματος, ανέλαβα αμέσως τον τομέα της προπαγάνδας, πιστεύοντας πως ο τομέας αυτός ήταν ο πιο σημαντικός εκείνη την εποχή. [...] Όταν οι ίδιες οι ιδέες εγκατασταθούν στο μυαλό ενός αριθμού ανθρώπων [...] προκύπτει κάτι αξιόλογο».*⁸⁴

Μάλιστα, στόχος των Ναζί υπήρξε η καθολική προπαγάνδα προς όλες τις κοινωνικές κλάσεις. Όπως είχε τονίσει και ο Χίτλερ: *«Η τέχνη της προπαγάνδας συνίσταται στην κατανόηση των συναισθηματικών ιδεών στις μεγάλες μάζες και στην ανίχνευση, μέσα από μια ορθή ψυχολογική διαδικασία, του δρόμου που οδηγεί στην προσοχή και ως εκ τούτου στην καρδιά της πλατιάς μάζας».*⁸⁵

Οι Ναζί κατανόησαν πλήρως τα τρωτά σημεία του γερμανικού λαού, δηλαδή τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και την οικονομική κρίση κι έτσι πρόσφεραν στόχους για την ενδυνάμωση του θυμικού του λαού, όπως την προβολή της θεωρίας του «ζωτικού χώρου», τη στοχοποίηση εξιλαστήριων θυμάτων (κυρίως των Εβραίων και των κομμουνιστών) και την ανάπτυξη της ιδέας της φυλετικής υπεροχής.⁸⁶

Ο «μεγάλος γκουρού» της ναζιστικής προπαγάνδας κι ένας από τους σημαντικότερους συνεργάτες του Χίτλερ υπήρξε ο Γιόζεφ Γκέμπελς (Paul Joseph Goebbels, 1897-1945).⁸⁷ Ο ίδιος, σε ένα άρθρο του σχετικά με την προπαγάνδα το 1928, ανέφερε πως: *«Δεν θέλουμε να είμαστε ένα κίνημα αχυρένιων μυαλών, αλλά ένα κίνημα που να μπορεί να κατακτήσει τις μεγάλες μάζες. Η προπαγάνδα πρέπει να είναι δημοφιλής, όχι ικανοποιητική κοινωνικά».*⁸⁸

Ο Γκέμπελς, τον Σεπτέμβριο του 1933, τέθηκε επικεφαλής του νέου Επιμελητηρίου του Ράιχ για τον πολιτισμό, το οποίο χωριζόταν σε επτά τμήματα: Τύπου, ραδιοφώνου, μουσικής, λογοτεχνίας, κινηματογράφου, θεάτρου και οπτικών τεχνών.⁸⁹ Ακολούθησε μία περίοδος προπαγανδιστικού βομβαρδισμού, που καθόριζε

⁸⁴ Χίτλερ, ό.π., σ. 732.

⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 271.

⁸⁶ Λιόσης, ό.π., σ. 194-195.

⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 195.

⁸⁸ Ιάκωβος Χονδροματίδης, *Γκαίμπελς: Ο μάγος της προπαγάνδας*, Περισκόπιο, Αθήνα 2008, σ. 18.

⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 22.

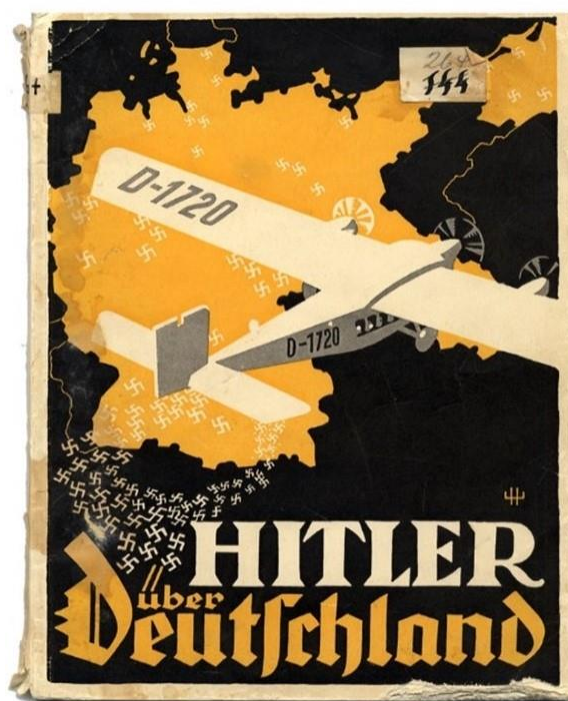
την «εθνική κοινότητα» που επέβαλε το ναζιστικό καθεστώς και υπήρξε πρωτόγνωρη (στον όγκο και τη μορφή) τόσο για τα γερμανικά, όσο και για τα ευρωπαϊκά δεδομένα.⁹⁰

Η προπαγάνδα που έστησε το Ναζιστικό Κόμμα, ήδη από την προεκλογική του εκστρατεία, ήταν πολύ προσεκτικά δομημένη. Επιδέξιοι προπαγανδιστές δημιουργούσαν συνθήματα που απέδιδαν τα μηνύματά τους με ορισμένες στοχευμένες λέξεις ή φράσεις. Οι Ναζί χρησιμοποιούσαν φράσεις, όπως «δουλειά» και «ψωμί» σε συνθήματά τους, ως σύμβολο των ισχυρισμών του κόμματος, ότι εάν εκλέγονταν, ο Χίτλερ θα δημιουργούσε θέσεις εργασίας και θα παρείχε στους Γερμανούς τα απαραίτητα.⁹¹

Αφίσα πολιτικής εκστρατείας για τις εκλογές στην Πρωσική Landtag (24 Απριλίου 1932), που δείχνει έναν Άριο άνδρα, εργάτη φάρμας. Η αφίσα αναφέρει «Εργασία, Ελευθερία, Ψωμί. Ψηφοφοριακός κατάλογος 8- Εθνικοσοσιαλισμός (1932)».

Library of Congress

Εικόνα από το εξώφυλλο του φυλλαδίου του Ναζιστικού Κόμματος Hitler über Deutschland (Ο Χίτλερ πάνω από τη Γερμανία), 1932.

Holocaust Memorial Museum

Ο Χίτλερ αντιλήφθηκε τη σημασία της δημιουργίας μίας ισχυρής επιβλητικής εικόνας. Ο ίδιος αυτοπαρουσιαζόταν ως ένας συνηθισμένος άνδρας, ο οποίος δεν ήταν ανώτερος από τους υπόλοιπους Γερμανούς βετεράνους, γεγονός που ήταν ελκυστικό

⁹⁰Evans, ό.π., σ. 395-396.

⁹¹ Στο ίδιο, σ. 258-259.

προς τον γερμανικό λαό.⁹² Αναμφίβολα, ένα από τα θεμελιώδη και δυναμικά στοιχεία της προπαγάνδας του ήταν ο προφορικός λόγος. Ο Χίτλερ, προετοιμαζόταν για τις ομιλίες του, όπως ένας ηθοποιός. Συγκεκριμένα, έκανε διαρκώς πρόβες στις σωματικές χειρονομίες που θα χρησιμοποιούσε, ώστε να βελτιώσει τις εμφανίσεις του και προσάρμοζε τα ρούχα⁹³ και τον γλωσσικό χαρακτήρα, σύμφωνα με το κοινό στο οποίο θα εμφανιζόταν κάθε φορά. Μέσω αυτής της εναλλαγής ρόλων κατάφερε να κερδίσει την υποστήριξη από διαφορετικά είδη κοινών.⁹⁴

Οι Ναζί προπαγανδιστές τόνισαν τη σημασία του προφορικού λόγου ως πόλο έλξης του κοινού. Κατά τη δεκαετία του 1920, ο Χίτλερ είχε κερδίσει τη φήμη του ρήτορα, καθώς οι ομιλίες του ήταν ιδιαίτερα δυναμικές, συγκριτικά με των υπόλοιπων Γερμανών πολιτικών της εποχής. Εκτός αυτού, οι Ναζί έδειχναν ιδιαίτερη προτίμηση προς τον προφορικό λόγο, εξαιτίας της πρακτικής διευκόλυνσης που τους προσέφερε, καθώς αποτελούσε τη φθηνότερη μετάδοση μηνυμάτων.⁹⁵

Προετοιμασία ομιλίας του Χίτλερ.

Holocaust Memorial Museum

⁹² Norbert Elias, *Ναζισμός και Γερμανικός Χαρακτήρας*, ΠΕΚ, Κρήτη 2015, σ. 34.

⁹³ Ο Χίτλερ, στην αρχή, προτιμούσε να εμφανίζεται με κοστούμι, ώστε να δημιουργήσει μία προσιτή εικόνα προς τον λαό, ενώ όσο εδραιωνόταν στην εξουσία, υιοθέτησε τη στρατιωτική εμφάνιση ως προβολή δύναμης.

⁹⁴ C.J. Miller, *In His Own Words: The Essential Speeches of Adolf Hitler*, Antelope Hill Publishing, Πενσυλβανία 2022, σ. 37.

⁹⁵ Στο ίδιο, σ. 40.

Όταν ο Χίτλερ ανέβηκε στην εξουσία το 1933, η Γερμανία ήταν κυρίαρχη στις μαζικές επικοινωνίες. Πολύ σύντομα, η προπαγάνδα των Ναζί εξαπλώθηκε σε όλα τα μέσα. Μέσα σε λίγους μήνες, το καθεστώς ανέτρεψε τον ελεύθερο Τύπο του κράτους, κλείνοντας εκατοντάδες εφημερίδες της αντιπολίτευσης και των Εβραίων κι επιβλήθηκε λογοκρισία στο τι μπορούσε να δημοσιευθεί.⁹⁶ Οι λογοκριτές του Γκέμπελς είχαν τον απόλυτο έλεγχο όλων των μέσων, ενώ διεύρυναν τη δράση τους και στον τομέα της τέχνης. Για τον σκοπό αυτό θεσπίστηκε τον Σεπτέμβριο του 1933 το Επιμελητήριο Κουλτούρας (Reichskulturkammer).⁹⁷

Στο πλαίσιο της μονοδιάστατης ανάγνωσης, μονάχα του υλικού που όριζε το καθεστώς, ο Γκέμπελς οργάνωσε τον Μάιο του 1933 την καύση των «αντιγερμανικών» βιβλίων. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονταν λίστες συγγραμμάτων που είχαν γραφτεί από Εβραίους συγγραφείς, αλλά και όσα θεωρούνταν πως έρχονταν σε αντίθεση με τα ναζιστικά ιδεώδη. Συνολικά, κάηκαν 20.000-25.000 βιβλία, κυρίως από μέλη των ναζιστικών φοιτητικών οργανώσεων.⁹⁸

Τελετή καύσης στην Πλατεία της Όπερας, Βερολίνο, Γερμανία, 1933.

National Archives and
Records Administration,
College Park, MD

Το ραδιόφωνο υπήρξε ένα από τα θεμελιώδη προπαγανδιστικά μέσα. Από το 1933, το ναζιστικό καθεστώς μετέδιδε εκπομπές προπαγάνδας μέσω του ραδιοφώνου με τον λαό να προσελκύεται από αυτές. Ωστόσο, λόγω της ακρίβειας των γερμανικών ραδιοφώνων κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης, το Υπουργείο Προπαγάνδας επιδότησε την παραγωγή του «Volksempfänger» (Λαϊκός Δέκτης), ενός ραδιοφωνικού

⁹⁶ Berstein, ό.π., σ. 299.

⁹⁷ Richard Lionel, *Ναζισμός και κουλτούρα*, Αστάρτη, Αθήνα 1999, σ. 102.

⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 89-90

δέκτη σε χαμηλή τιμή, ώστε να τον προμηθευτούν όσο το δυνατόν περισσότεροι Γερμανοί.⁹⁹ Έτσι, οι αγορές ραδιοφώνου στη Γερμανία αυξήθηκαν δραματικά, από 4,3 εκατομμύρια το 1933, σε περισσότερα από 8 εκατομμύρια το 1934. Έως τον Ιανουάριο του 1938, βρισκόνταν πάνω από 9 εκατομμύρια ραδιόφωνα σε γερμανικά σπίτια, ενώ μέχρι το 1941, ο αριθμός αυτός είχε ανέλθει στα 15 εκατομμύρια.¹⁰⁰

Το ραδιόφωνο «Λαϊκός Δέκτης» (Volksempfänger).

Γερμανική αφίσα που προωθεί τον «Λαϊκό Δέκτη». Γράφει: «Όλη η Γερμανία ακούει τον Φύρερ με τον Λαϊκό Δέκτη».

Holocaust Memorial Museum

⁹⁹ Λιόσης, ό.π., σ. 198.

¹⁰⁰ «The Power of Nazi Propaganda, 1933-1939: Dictatorship», [<https://exhibitions.ushmm.org/propaganda/1933-1939-dictatorship/the-weapons-of-dictatorship-terror-and-propaganda>] (ανάκτηση: 14 Δεκεμβρίου 2023).]

Άλλο ένα βασικό μέσο προώθησης της προπαγάνδας, υπήρξε ο κινηματογράφος. Το 1933, η Γερμανία ήταν ο μεγαλύτερος παραγωγός ταινιών της Ευρώπης και ο δεύτερος μεγαλύτερος στον κόσμο, μετά τις ΗΠΑ. Αξίζει να σημειωθεί, πως ανάμεσα στα 1933 και 1934 παρήχθησαν περισσότερες ταινίες στο Γ' Ράιχ απ' ότι στο Χόλυγουντ,¹⁰¹ ενώ αν λάβουμε υπόψιν ολόκληρη τη περίοδο εξουσίας των Ναζί, τα γερμανικά στούντιο δημιούργησαν περίπου 1.100 ταινίες, οι οποίες υπάγονταν στη λογοκρισία του Υπουργείου Προπαγάνδας.¹⁰²

Ο Γκέμπελς είχε αντιληφθεί πως η προπαγάνδα έπρεπε να αναμειχθεί με τη ψυχαγωγία για να καταστεί δελεαστική προς το κοινό και γι' αυτό μόνο ένα μικρό ποσοστό των ταινιών αποτέλεσε αποκάλυπτη πολιτική προπαγάνδα. Κλασικό παράδειγμα της ναζιστικής προπαγάνδας ήταν η ταινία με τίτλο *Ο Αιώνιος Εβραίος* (*Der Ewige Jude*, 1933), η οποία υπήρξε η πιο αντισημιτική ταινία όλων των εποχών,¹⁰³ αλλά και ο *Θρίαμβος της Θέλησης* (*Triumph des Willens*, 1935), ένα προπαγανδιστικό ντοκιμαντέρ, της Λένι Ρίφενσταλ (*Leni Riefenstahl*, 1902-2003),¹⁰⁴ που απεικόνιζε τη μεγαλοπρεπή συγκέντρωση του Ναζιστικού Κόμματος στη Νυρεμβέργη το 1934.¹⁰⁵

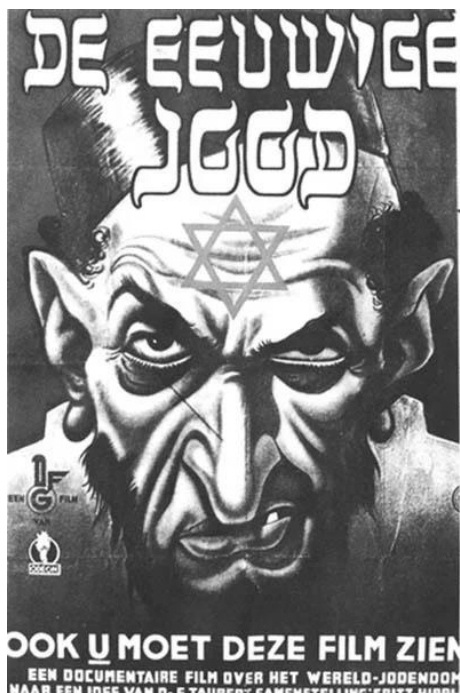
¹⁰¹ Χονδροματίδης, ό.π., σ. 20.

¹⁰² Λιόσης, ό.π., σ. 199. Αναλυτικότερα για κινηματογράφο και Ναζί βλ. David Welch, *Propaganda and the German cinema 1933-1945*, I.B. Tauris, Λονδίνο- Νέα Υόρκη 2001, Robert S. Wistrich, *Weekend in Munich: Art, Propaganda and Terror in the Third Reich*, Pavilion, Λονδίνο 1995, Erwin Leiser, *Deutschland, erwache!: Propaganda im Film des Dritten Reiches*, Rowohlt, Ράινμπεκ 1978, Hilmar Hoffmann, *The triumph of propaganda: film and national socialism, 1933-1945*, Providence, R.I., Berghahn Books, Οξφόρδη, 1996.

¹⁰³ Daniel Guerin, *Η φαιά πανούκλα*, Κείμενα, Αθήνα 1971, σ. 101.

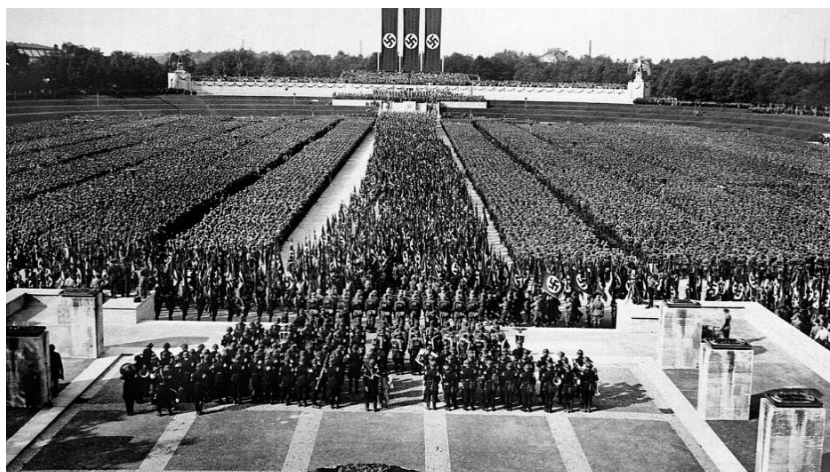
¹⁰⁴ Η Λένι Ρίφενσταλ ήταν Γερμανίδα σκηνοθέτης, η οποία έγινε ευρέως γνωστή, λόγω των προπαγανδιστικών ταινιών που δημιούργησε για την Ναζιστική Γερμανία. Αναλυτικότερα βλ. Mario Leis, *Λένι Ρίφενσταλ, Η δύναμη της θέλησης*, Μελάι, Αθήνα 2011.

¹⁰⁵ Λιόσης, ό.π., σ. 199-200.

Αφίσα για την ταινία «Ο Αιώνιος Εβραίος». Η ταινία κυκλοφόρησε ως ντοκιμαντέρ και απεικόνιζε τον εβραϊκό λαό ως χειριστικό και απολίτιστο.

The World Holocaust Remembrance Center/Yad Vashem
Photo Archive

Στιγμιότυπο του ντοκιμαντέρ
«Θρίαμβος της Θέλησης».

Holocaust Memorial
Museum

Εκτός από τον κινηματογράφο, το Υπουργείο Προπαγάνδας εκμεταλλεύτηκε και τη δημοτικότητα των κινηματογραφικών επίκαιρων για να μεταδώσει τα ναζιστικά ιδεώδη. Τα επίκαιρα ήταν εξαιρετικά δημοφιλή κατά τις δεκαετίες του 1930 και 1940 και αποτελούσαν ταινίες μικρού μήκους με ειδησεογραφικό περιεχόμενο. Μάλιστα, το 1940, το Υπουργείο Προπαγάνδας εθνικοποίησε τη βιομηχανία των ειδήσεων και έτσι προβάλλονταν μόνο ειδησεογραφικές ταινίες κρατικής παραγωγής, οι οποίες συχνά συνδύαζαν επιβλητικές εικόνες και δυνατή μουσική με προκατειλημμένα ρεπορτάζ.¹⁰⁶

Οι Ναζί εξάπλωσαν την επιρροή τους και στον Τύπο. Χαρακτηριστικό γεγονός αποτελεί πως πριν το 1933, μόνο το Βερολίνο εξέδιδε περισσότερες από 140

¹⁰⁶ Rees Laurence, *Οι Ναζί*, Πατάκης, Αθήνα 2008, σ. 47.

εφημερίδες ημερησίως, ενώ έπειτα από την άνοδο του Χίτλερ, το καθεστώς εξάλειψε την ελευθερία του Τύπου.¹⁰⁷ Μία από τις πιο γνωστές εβδομαδιαίες εφημερίδες της εποχής ήταν η «Der Stürmer» (Ο Επιδρομέας), η οποία εκδιδόταν στη Νυρεμβέργη και υπήρξε όργανο της αντισημιτικής προπαγάνδας των Ναζί. Η εφημερίδα δεν διέθετε τη σοβαρότητα του επίσημου οργάνου του Κόμματος, του «Völkischer Beobachter» (Λαϊκός Παρατηρητής), καθώς απευθυνόταν προς κατώτερα λαϊκά στρώματα.¹⁰⁸

Καρικατούρα στο πρωτοσέλιδο της ναζιστικής έκδοσης *Der Stürmer*, με τίτλο: «Το μυστικό τους», που απεικονίζει τον εβραϊκό λαό ως εγκληματίες, έτοιμους να ριξουν ένα μεγάλο βράχο για να μπλοκάρουν τον δρόμο «προς την ειρήνη των εθνών». Η λεζάντα κάτω από την καρικατούρα ρωτά: «Πώς θα έρθουν οι άνθρωποι του κόσμου σε ειρήνη αν ο τόπος εκεί δεν είναι ασφαλής;», Γερμανία 1936.

Holocaust Memorial Museum

Όπως και άλλα είδη τέχνης, έτσι και η μουσική υπήρξε μέσο προπαγάνδας. Ειδικότερα, οι Ναζί αντιμετώπισαν θετικά την κλασική και την παραδοσιακή γερμανική μουσική (folk), ως «Μουσική του Λαού», προωθώντας έργα των: Bach, Beethoven, Bruckner και Wagner.¹⁰⁹ Παράλληλα, όσοι καλλιτέχνες θεωρήθηκαν απ' το καθεστώς ως δημιουργοί της «εκφυλισμένης τέχνης» και εκπρόσωποι του «καταστροφικού» εβραϊκού στοιχείου, διώχθηκαν και τα έργα τους απαγορεύτηκαν ή

¹⁰⁷ Lionel, ό.π., σ. 110.

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σ. 112.

¹⁰⁹ «Culture in the Third Reich: Disseminating The Nazi Worldview», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/culture-in-the-third-reich-disseminating-the-nazi-worldview?parent=en%2F4192>, (ανάκτηση: 7 Ιανουαρίου 2024).]

κατασχέθηκαν. Τέτοια είδη ήταν η τζαζ και η ατονική μουσική, οι οποίες αναπτύχθηκαν κατά την περίοδο της Βαϊμάρης.¹¹⁰

Εξώφυλλο για το πρόγραμμα της έκθεσης *Degenerate Music*, 1938. Οι Ναζί κατήγγειλαν την τζαζ ως «πρωτόγονη» και φυλετικά ξένη προς τον γερμανικό λαό. Την ταύτισαν με έγχρωμους και Εβραίους.

Holocaust Memorial Museum

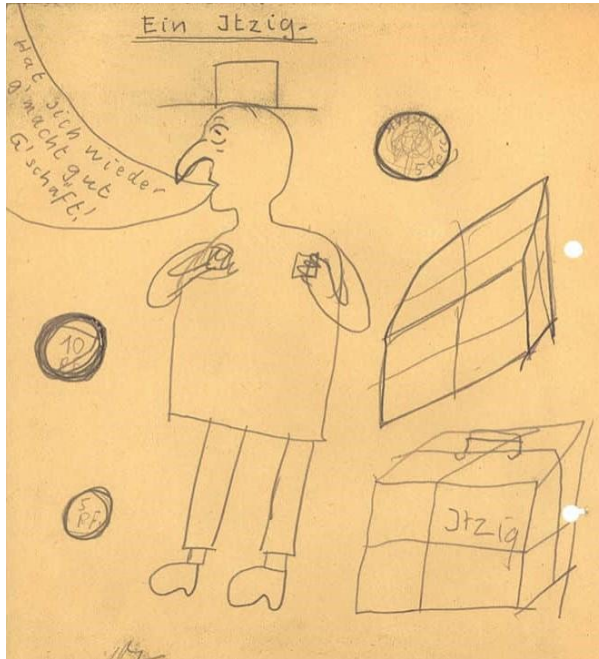
Επιπλέον, και οι θεατρικές εταιρείες της Γερμανίας παρήγαγαν ό,τι προέβλεπε το καθεστώς, δηλαδή έργα μεγάλων Γερμανών συγγραφέων, όπως ο Γκαίτε και ο Σίλερ, καθώς και εθνικοσοσιαλιστικά δράματα. Ακόμη, για να δημιουργήσουν μια μεγαλύτερη αίσθηση της εθνικής κοινότητας (*Volksgemeinschaft*), οι Ναζί διέταξαν την κατασκευή μεγάλων υπαίθριων αμφιθεάτρων.¹¹¹

Από τους πιο βασικούς τομείς της ναζιστικής προπαγάνδας υπήρξε η εκπαίδευση. Οι Ναζί, από το 1933 έδωσαν προτεραιότητα στη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, στοχεύοντας στην έλλειψη κριτικής σκέψης από τους μαθητές και την υπακοή στο καθεστώς για τη δημιουργία της ιδανικής μελλοντικής γενιάς. Το πρόγραμμα σπουδών τροποποιήθηκε δίνοντας έμφαση στον αθλητισμό, την ιστορία και τις φυλετικές επιστήμες. Επίσης, εισήγαγαν νέα σχολικά βιβλία, που ήταν ρατσιστικά και προώθησαν ιδέες όπως η ανάγκη για *Lebensraum* (ζωτικό χώρο) ή την «ανηθικότητα» των Εβραίων. Ακόμη, δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στους

¹¹⁰ Michael Meyer, «The Nazi musicologist as myth maker in the Third Reich», *Journal of Contemporary History*, τμ. 10, Γουέστπορτ 1975, σ. 649-665, σ. 649.

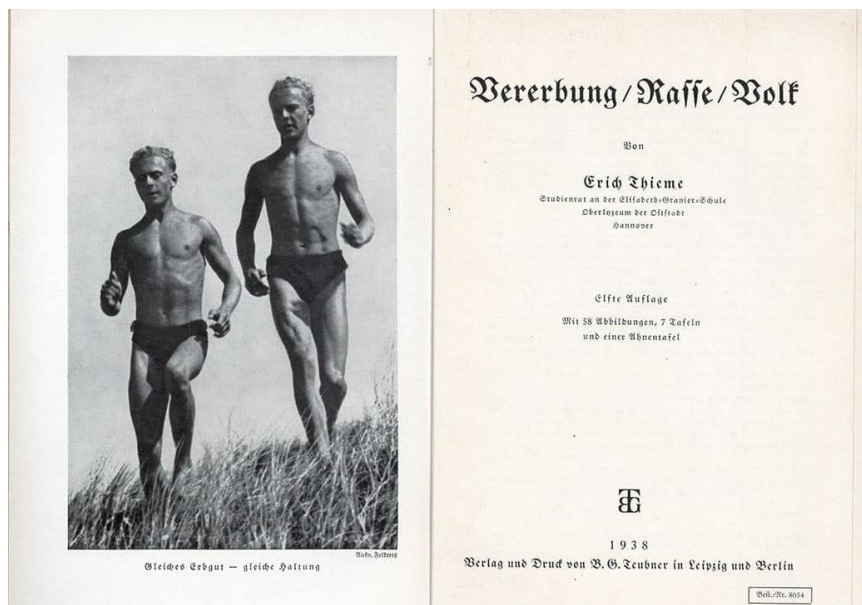
¹¹¹ Eric Russell Bentley, «The German Theater since 1933», *Board of Regents of the University of Oklahoma*, Οκλαχόμα 1944, σ. 328-332.

εκπαιδευτικούς και μάλιστα, από το 1933, απολύθηκαν όλοι οι Εβραίοι εκπαιδευτικοί και οι δάσκαλοι με ανεπιθύμητες πολιτικές πεποιθήσεις.¹¹²

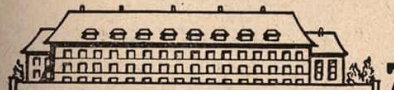
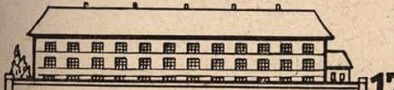

Ζωγραφιά Γερμανού μαθητή που απεικονίζει έναν «μικρό» Εβραίο («Ein Itzig», υποτιμητική έκφραση για Εβραίους), ο οποίος αναφέρει ότι έκανε ζανά μία καλή οικονομική συμφωνία για τον εαυτό του.

The Weiner Holocaust Library

Σχολικό βιβλίο που διανεμήθηκε από το 1938 για να διδάξει στους μαθητές τη φυλετική επιστήμη.

¹¹² Laurence, ό.π., σ. 1 30.

Was kostet die Betreuung Erbkranker?	
Es kostet 3000 RM 1 Jahr Krankenhaus	Dafür müssen ihren Jahreslohn hergeben 2 Arbeiter
 7000 RM 7 Jahre Erziehungsanstalt	 4 Arbeiter
 17000 RM 10 Jahre Irrenanstalt	 10 Arbeiter

Μία μαθηματικών από ένα ναζιστικό σχολικό εγχειρίδιο με τίτλο: «Ποιο είναι το κόστος περίθαλψης για κληρονομικά ασθενή άτομα;».

άσκηση

The Weiner Holocaust Library

Επίσης, ο αθλητισμός αποτέλεσε ένα θεμελιώδες μέσο προπαγάνδας για τους Ναζί, καθώς μέσω αυτού προωθούσαν την ιδανική εμφάνιση του Αρίου άνδρα. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Βερολίνου το 1936 είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτής της μορφής προπαγάνδας. Συγκεκριμένα, μέσω της διοργάνωσης και διεξαγωγής των Αγώνων, οι Ναζί προέβαλαν την εικόνα μίας νέας, ισχυρής και ενωμένης Γερμανίας, προωθώντας τον μύθο της φυλετικής τους υπεροχής.¹¹³

¹¹³ Christopher L. Noble, «The 1936 Berlin Olympic Games», <https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/germanic-collections/about-collections/spotlight-archive/1936-berlin-olympic> (ανάκτηση: 10 Ιανουαρίου 2024).]

Ένας λαμπαδηδρόμος περνά από την Πύλη του Βρανδεμβούργου, λίγο πριν την τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων στο Βερολίνο. 1η Αυγούστου 1936.

National Archives and Records Administration, College Park, MD

Ο Αδόλφος Χίτλερ χαιρετίζει την Ολυμπιακή σημαία στην έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων στο Βερολίνο.

Holocaust Memorial Museum

Έκθεση ναζιστικών εκδόσεων - προσεκτικά καθαρισμένες από αντισημιτικούς τίτλους- που εκτίθενται κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του Βερολίνου. Η αφίσα δείχνει χώρες στις οποίες το Mein Kampf του Χίτλερ είχε μεταφραστεί στη μητρική τους γλώσσα. Βερολίνο, Γερμανία, Αύγουστος 1936.

Σε μια τελετή των Ολυμπιακών Αγώνων του 1936, οι Γερμανοί θεατές συλλάβισαν τη φράση: «Wir gehoeren Dir» (Σου ανήκουμε) που απευθύνεται στον Αδόλφο Χίτλερ, Βερολίνο, Αύγουστος 1936.

National Archives and Records Administration, College Park, MD

Οι Ναζί, υπενθύμιζαν διαρκώς στους Γερμανούς πώς είχε βελτιωθεί η καθημερινότητά τους υπό τον Χίτλερ, προωθώντας τις επιτυχίες του καθεστώτος στη δημιουργία θέσεων εργασίας, την εξωτερική πολιτική, την τόνωση της βιομηχανικής παραγωγής και τη βελτίωση της ζωής των Γερμανών εργατών. Μάλιστα, οι Ναζί προώθησαν το Volkswagen (Αυτοκίνητο του Λαού), ως προσιτή λύση για πολλές οικογένειες.¹¹⁴

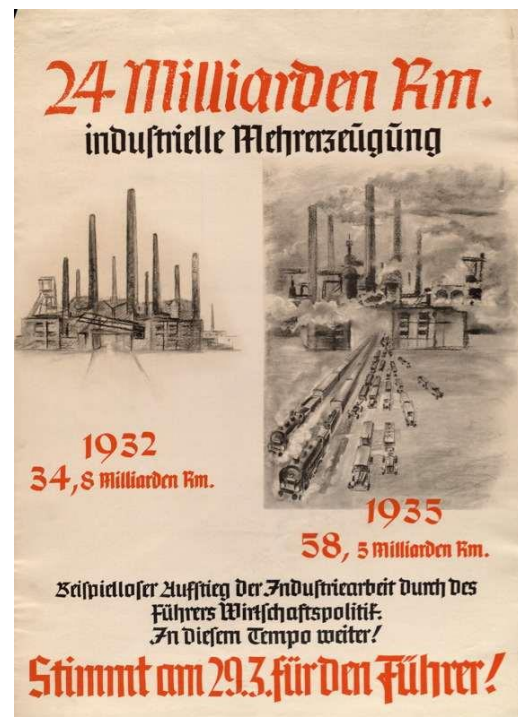
¹¹⁴ «Volkswagen», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/volkswagen-1>] (ανάκτηση: 10 Ιανουαρίου 2024).]

Αφίσα από το δημοψήφισμα του 1936. «Πριν: Ανεργία, απελπισία, ερήμωση, απεργίες, λουκέτα. Σήμερα: Δουλειά, χαρά, πειθαρχία, συντροφικότητα. Δώστε στον Φύρερ την ψήφο σας!».

Αφίσα από το δημοψήφισμα του 1936, που αναφέρει ότι η γερμανική βιομηχανική παραγωγή έχει αυξηθεί από 34,8 δισεκατομμύρια μάρκα το 1932 σε 58,3 δισεκατομμύρια το 1935. «Μια άνευ προηγουμένου αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής είναι το αποτέλεσμα της οικονομικής πολιτικής του Φύρερ. Συνέχισέ το! Ψηφίστε τον Φύρερ στις 29.3!»

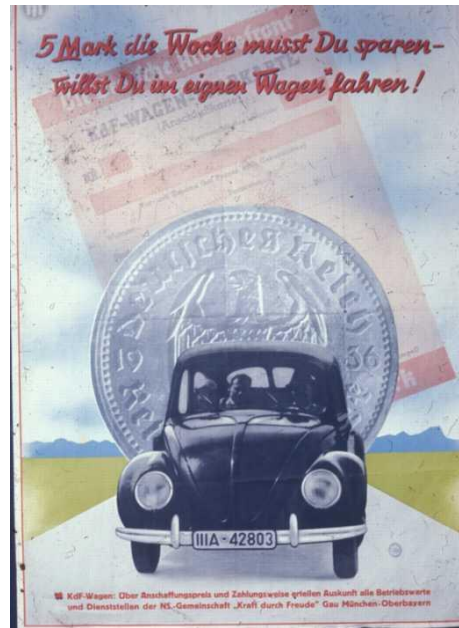
University of Minnesota Library

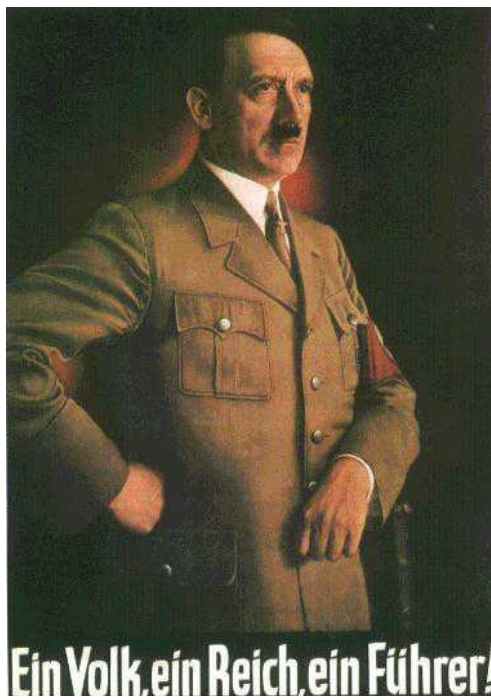
Γερμανική αφίσα του 1935 που δραματοποιεί την ταχεία ανάπτυξη της γερμανικής αυτοκινητοβιομηχανίας μετά την εξαγορά από τους Ναζί, καθώς και την υπόσχεση του Χίτλερ να δημιουργήσει ένα φθινό λαϊκό αυτοκίνητο (το Volkswagen).

Holocaust Memorial Museum

Γερμανική αφίσα που χρονολογείται περίπου στο 1939 και διαφημίζει το Volkswagen. Γράφει: «Εξοικονομήστε 5 μάρκα την εβδομάδα και θα οδηγήσετε το δικό σας αυτοκίνητο».

Calvin University

Αφίσα του 1938 που προωθεί την επιτυχία του Χίτλερ στην εξωτερική πολιτική. Εκδόθηκε έπειτα από την προσάρτηση της Αυστρίας. Η λεζάντα γράφει: «Ένας λαός, ένα Ράιχ, ένας Φύρερ».

Ακόμη, το εκμεταλλεύτηκε και

Calvin University

γερμανικό καθεστώς το ίδιο το πρόσωπο

του Χίτλερ. Από τον Ιανουάριο του 1933, η πειστική προπαγάνδα μετέτρεψε τον Χίτλερ, από αρχηγό του Ναζιστικού Κόμματος σε προσωποποίηση του νέου γερμανικού έθνους. Συγκεκριμένα, τοποθετούνταν εικόνες και αφίσες με τη μορφή του παντού. Σταδιακά καλλιεργήθηκε η δημόσια εικόνα του, έτσι ώστε να εκπέμπει δύναμη και αφοσίωση στο γερμανικό κράτος.¹¹⁵ Επιπλέον, πίνακες, αφίσες και προτομές του αναπαράχθηκαν σε υπέρογκες ποσότητες και εκτέθηκαν παντού. Ακόμη, το έργο του Χίτλερ, το *Mein Kampf*, αποτέλεσε τη «Βίβλο» του ναζιστικού κινήματος και εκδόθηκε από το Ναζιστικό Κόμμα σε τεράστιες ποσότητες.¹¹⁶

Βιτρίνα με προτομές του Χίτλερ προς πώληση στη Νυρεμβέργη, 1935.

Γερμανός αθλητής δίπλα από μία ναζιστική σημαία και ένα τραπέζι, στο οποίο έχει τοποθετήσει το Mein Kampf.

Holocaust Memorial Museum

2.2. Η προπαγάνδα μέσω της αφίσας

¹¹⁵ Elias, ό.π., σ. 43.

¹¹⁶ Laurence, ό.π., σ. 50.

Όπως γίνεται έκδηλο, το ναζιστικό καθεστώς εξάπλωσε πολύ σύντομα και καταλυτικά την κυριαρχία του. Βασικός παράγοντας γι' αυτό τον σκοπό υπήρξε η δυναμική προπαγάνδα, η οποία είχε εξαπλωθεί σε όλα τα μέσα, εκ των οποίων τα κυριότερα αναφέραμε παραπάνω. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε εκτενώς την προπαγάνδα των Ναζί μέσω της αφίσας, ένα θεμελιώδες «όπλο» για την επιρροή της κοινής γνώμης στη Γερμανία.

Ο Χίτλερ είχε αναφερθεί στο *Mein Kampf* για την δύναμη της αφίσας και το πώς μπορεί να προσελκύσει το κοινό:

*«Η τέχνη της αφίσας έγκειται στην ικανότητα του σχεδιαστή να προσελκύσει την προσοχή του πλήθους με τη μορφή και το χρώμα. Μία αφίσα που διαφημίζει μία έκθεση τέχνης πρέπει να κατευθύνει την προσοχή του κοινού στην τέχνη που εκτίθεται· όσο καλύτερα το πετυχαίνει αυτό, τόσο μεγαλύτερη είναι η τέχνη της ίδιας της αφίσας».*¹¹⁷

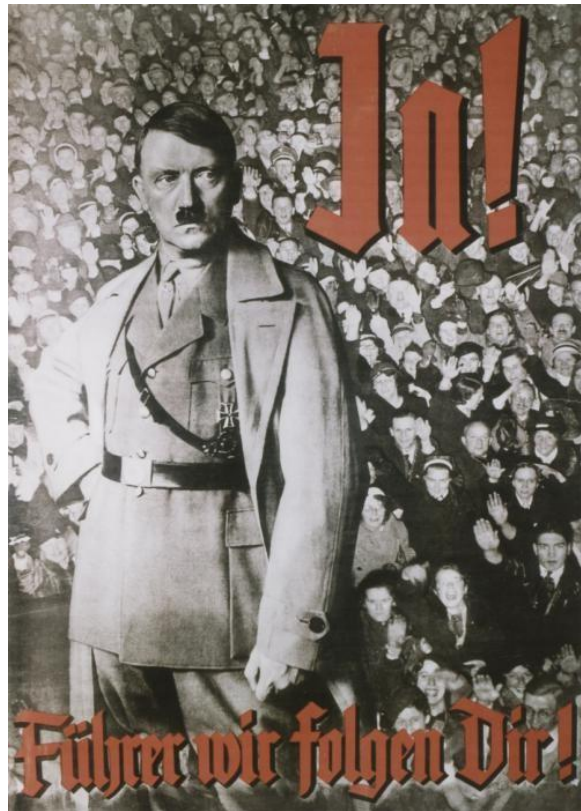
Με άλλα λόγια, μία αφίσα δεν αποτελούσε μία απλή περιγραφή ή δημόσια ανακοίνωση, αλλά ένα σαφές σύνθημα, ευνόητο προς το ευρύ κοινό, το οποίο με τον συνδυασμό εικόνας και λέξεων μετέδιδε υποσυνείδητα το μήνυμα που επιθυμούσε η ναζιστική ηγεσία. Σκοπός του Γκέμπελς ήταν ο αιχμαλωτισμός της προσοχής των ανθρώπων και η στρατολόγησή τους υπέρ μίας ιδέας, με τρόπο ειλικρινή και εμπυχωτικό, ώστε να καταλήξουν να υποτάσσονται σε αυτή. Η χρήση της αφίσας μάλιστα, ήταν προτιμότερη από άλλα προπαγανδιστικά μέσα, καθώς η παραγωγή της ήταν φτηνότερη και η απήχησή της μεγαλύτερη.¹¹⁸

Σε αυτό συνέβαλαν οι ισχυρές εικόνες που παρουσίαζαν οι Ναζί, ξεκινώντας από το σύμβολό τους, τη σβάστικα. Η σβάστικα αποτελεί ένα ισχυρό σύμβολο που συναντάται σε πολλούς αρχαίους πολιτισμούς. Ο Χίτλερ, ήδη από το *Mein Kampf*, την είχε επιλέξει ως σύμβολο του φυλετικού αγώνα κι έτσι στην πορεία αποτέλεσε χαρακτηριστικό σύμβολο και του κινήματός του και της ναζιστικής προπαγάνδας. Γενικώς, οι εικόνες που παρουσιάζονταν απ' τους Ναζί, διέθεταν στοιχεία της σημαίας τους. Το ζωνρό κόκκινο, το οποίο συμβόλιζε την επανάσταση, κυριαρχούσε στην πλειονότητα των προπαγανδιστικών αφισών.¹¹⁹

¹¹⁷ Χίτλερ, ό.π., σ. 269-270.

¹¹⁸ Χονδροματίδης, ό.π., σ. 143.

¹¹⁹ «Η ιστορία της σβάστικας», [https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/history-of-the-swastika?fbclid=IwAR1fUkAe8LwFJzUQfTv576h2ai9_HHwJIXE82c6Z1O-tqVqYL8hMbIqij4 (ανάκτηση: 18 Δεκεμβρίου 2023).]

Αφίσα του 1934 που γράφει: «Ναι! Ηγέτη, σε ακολουθούμε!»

Holocaust Memorial Museum

2.2.1. Δημιουργία φυλετικού κράτους

Οι Ναζί προπαγανδιστές ανέπτυξαν την ιδέα ότι το νέο καθεστώς θα δημιουργούσε μία αληθινή «εθνική κοινότητα» (Volksgemeinschaft) από έναν κατακερματισμένο λαό. Έτσι, ξεκίνησαν μία εκστρατεία προώθησης της Αρίας φυλής

και απομόνωσης των ανεπιθύμητων φυλετικών και κοινωνικών ομάδων. Η αφίσα αποτέλεσε θεμελιώδες μέσο γι' αυτό το σκοπό.

Οι ναζιστικές αφίσες προπαγάνδας προωθούσαν την ανωτερότητα της Αρίας, δηλαδή της «καθαρόαιμης» γερμανικής φυλής, μέσω ειδυλλιακών εικόνων που προβάλλονταν σε όλα τα οπτικά μέσα. Οι εικόνες σχετίζονταν με γεροδεμένους ανοιχτόχρωμους άνδρες, νεαρούς ή νεαρές με όμορφα χαρακτηριστικά, είτε με γερμανικές οικογένειες με τα παραπάνω στοιχεία, ενώ κυριαρχούσε ο κόκκινος χρωματισμός, με σύντομα και κατανοητά συνθήματα και η ναζιστική σημαία. Αυτό γεννούσε την ιδέα ότι αυτές οι εικόνες αντιπροσώπευαν την ιδανική εμφάνιση του Αρίου.¹²⁰ Ενδεικτικές αφίσες σχετικά με αυτό τον σκοπό παρατίθενται στην επόμενη σελίδα.

¹²⁰ Lionel, ό.π., σ. 120.

Holocaust Memorial Museum

Μια γερμανική οικογένεια προστατεύεται από τα φτερά ενός αετού, ενός από τα σύμβολα του ναζιστικού κόμματος. Το κείμενο αναφέρει: «Το NSDAP προστατεύει τον λαό. Οι συνάδελφοί σας χρειάζονται τη συμβουλή και τη βοήθειά σας, γι' αυτό εγγραφείτε στην τοπική κομματική οργάνωση».

Library of Congress

Όπως προκύπτει, οι Ναζί προσπαθούσαν να αναδείξουν την ιδέα ότι βρίσκονταν κοντά στον λαό, συχνά μέσω του εμβλήματος του αετού που αγκάλιαζε τα άτομα που απεικονίζονταν και προωθούσαν συγκεκριμένα βιολογικά χαρακτηριστικά ως πρότυπα του γερμανικού έθνους.

2.2.2. Προπαγάνδα και ευγονική

Η γερμανική ηγεσία δεν παρέμεινε μονάχα στην προώθηση του ιδανικού Αρίου, αλλά προέβη σε εφαρμογή των ιδεών που είχαν διατυπωθεί από τον Χίτλερ στο *Mein Kampf*. Όπως διαπίστωνε ο ίδιος στο κεφάλαιο με τίτλο *Έθνος και φυλή*, ο νόμος της φύσης ήταν η επικράτηση του του ισχυρού έναντι του αδύναμου κι έτσι επιχείρησε να μεταφέρει τον νόμο αυτό στην ανθρώπινη κοινωνία.¹²¹

Το Ναζιστικό Κόμμα δήλωνε ότι αποτελούσε ένα κίνημα νόμου και τάξης. Η προπαγάνδα του αναφερόταν συχνά στην υποτιθέμενη αποτυχία της γερμανικής δημοκρατίας να αντιμετωπίσει το έγκλημα και τα κοινωνικά προβλήματα.¹²² Εκπαιδευμένοι στην ευγονική σκέψη, οι Ναζί ισχυρίζονταν ότι το έγκλημα και τα κοινωνικά προβλήματα είχαν τις ρίζες τους σε βιολογικά και φυλετικά αίτια και όχι στο περιβάλλον. Για να θεραπεύσουν τέτοιες ασθένειες, οι Ναζί προώθησαν ριζοσπαστικές ιατρικές και φυλετικές πολιτικές.¹²³

Τέτοιες θεωρίες ήταν διαδεδομένες στη διεθνή επιστημονική κοινότητα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ού} αιώνα. Ο όρος «ευγονική» επινοήθηκε το 1883 από τον Άγγλο φυσιοδίφη Φράνσις Γκάλτον (Francis Galton, 1822-1911). Το γερμανικό αντίστοιχο του όρου, «φυλετική υγιεινή» (Rassenhygiene) χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Γερμανό οικονομολόγο Άλφρεντ Πλουτς (Alfred Ploetz, 1860-1940) το 1895. Ο πυρήνας των πεποιθήσεων του κινήματος ήταν η αρχή πως η ανθρώπινη κληρονομικότητα ήταν σταθερή και αμετάβλητη.¹²⁴ Για τους ευγονιστές τα κοινωνικά δεινά της σύγχρονης κοινωνίας -η εγκληματικότητα, η ψυχική ασθένεια, ο αλκοολισμός, ακόμη και η φτώχεια- προέρχονταν από κληρονομικούς παράγοντες κι όχι περιβαλλοντικούς. Προώθησαν την επιστήμη της ευγονικής, ώστε να αντιμετωπίσουν αυτό που θεωρούσαν ως παρακμή της δημόσιας υγείας και της ηθικής.¹²⁵

Ενδεικτικό στοιχείο της ιδεολογίας των ευγονιστών, αποτελεί η παρακάτω ναζιστική αφίσα προπαγάνδας του 1936, με τίτλο *Η τρομερή κληρονομιά μιας γυναίκας*

¹²¹ Χίτλερ, ό.π., σ. 388-389.

¹²² Laurence, ό.π., σ. 34.

¹²³ Paxton, ό.π., σ. 54.

¹²⁴ Francis Galton, *Inquiries into Human Faculty and Its Development*, Mackmillan, Λονδίνο 1883, σ. 24.

¹²⁵ Jeremy Noakes, «Social Outcasts in the Third Reich», στο R. Bessel (επιμ.), *Life in The Third Reich*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2001, σ. 83.

αλκοολικής, αποδίδοντας τη θέση ότι το γονίδιο της αλκοολικής μητέρας είναι καταστροφικό για την κοινωνία, αφού η ίδια αναπαράγει «παραβατικούς σπόρους».

Διάγραμμα προπαγάνδας του 1936, «Η τρομερή κληρονομιά μιας γυναίκας αλκοολικής».

Holocaust Memorial Museum

Οι ευγονιστές είχαν τρεις πρωταρχικούς στόχους. Πρώτον, προσπάθησαν να ανακαλύψουν τα κληρονομικά χαρακτηριστικά που συνέβαλαν στα κοινωνικά δεινά. Δεύτερον, στόχευαν στην ανάπτυξη βιολογικών λύσεων σε αυτά τα ζητήματα και τρίτον, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μία εκστρατεία με μέτρα δημόσιας υγείας ως προς την καταπολέμησή τους.¹²⁶

Συνεπώς, όπως αντιλαμβανόμαστε, δεν ήταν ένα προφανές γεγονός, αλλά μία αντίληψη που κυριαρχούσε για αρκετά έτη τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Αμερική. Ακόμη, μέλη της ευγονικής κοινότητας στη Γερμανία και στις ΗΠΑ θεωρούσαν τους φυλετικά κατώτερους και τους φτωχούς ως επικίνδυνους, ενώ απέδιδαν την κατωτερότητά τους σε ελλείψεις που κληρονόμησαν. Πίστευαν ότι αυτές οι ομάδες έθεταν σε κίνδυνο την εθνική κοινότητα και επιβάρυναν οικονομικά την κοινωνία.¹²⁷ Τις περισσότερες φορές τα επιστημονικά «τραβηγμένα» συμπεράσματα των ευγονολόγων δεν έκαναν τίποτα περισσότερο από το να ενσωματώνουν τη λαϊκή

¹²⁶ Peter Fritzsche, *Ζωή και Θάνατος στο Γ' Ράιχ*, Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 92.

¹²⁷ Κόκκιος Γιώργος, *Η ευγονική δυστοπία*, Θίνες, Αθήνα 1960, σ. 25.

προκατάληψη σε μία επιστημονική θεωρία. Ωστόσο, η ευγονική βρήκε την πιο ριζοσπαστική ερμηνεία της στη ναζιστική Γερμανία.¹²⁸

Πριν από το 1914, το γερμανικό κίνημα φυλετικής υγιεινής δε διέφερε πολύ από το αντίστοιχο βρετανικό και αμερικανικό. Η γερμανική κοινότητα έγινε πιο ριζοσπαστική στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, όπου οι οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες, ενίσχυσαν τον διαχωρισμό μεταξύ εκείνων που θεωρούνταν «κληρονομικά πολύτιμοι» κι εκείνων που αντιμετωπίζονταν ως «μη παραγωγικοί».¹²⁹

Είναι σημαντικό να τονιστεί, πως έως το 1933 οι θεωρίες της φυλετικής υγιεινής είχαν ενσωματωθεί πλήρως στην επαγγελματική και κοινωνική νοοτροπία του γερμανικού λαού και συνεπώς, η ριζοσπαστική μορφή που απέκτησαν δεν αποτέλεσε κατασκευάσμα των Ναζί, αλλά δημιούργημα που πήγαζε από πολύ παλαιότερα.¹³⁰

Αυτές οι ιδέες επηρέασαν τον Χίτλερ και πολλούς από τους οπαδούς του. Οι Ναζί ασπάστηκαν μία ιδεολογία που συνδύαζε τον αντισημιτισμό με την ευγονική θεωρία. Με αυτό τον τρόπο, το χιτλερικό καθεστώς παρείχε το πλαίσιο για την εφαρμογή των ευγονικών μέτρων στις πιο συγκεκριμένες και ριζοσπαστικές μορφές εκδήλωσής τους.¹³¹

Από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, θεσπίστηκε η ευγονική ως νόμος, που απευθυνόταν σε άτομα που θεωρούνταν «κληρονομικά άρρωστα». Στις 14 Ιουλίου 1933, ψηφίστηκε ο Νόμος για την Πρόληψη των Απογόνων με Κληρονομικά Νοσήματα. Αυτή η νομοθεσία επηρέαζε άτομα που «υπέφεραν» από οποιαδήποτε από τις ακόλουθες εννέα ιατρικές καταστάσεις: αδυναμία μυαλού, σχιζοφρένεια, διαταραχή μανιοκατάθλιψης, γενετική επιληψία, χορεία του Huntington (μια θανατηφόρα μορφή άνοιας), γενετική τύφλωση, γενετική κώφωση, σοβαρή σωματική παραμόρφωση και χρόνιο αλκοολισμό.¹³²

Για τον σκοπό της εξάπλωσης των ναζιστικών ιδεών περί ευγονικής, οι Ναζί προπαγανδιστές εξέθεταν σε δημόσια θέα αφίσες, αλλά και εικόνες, ώστε να πείσουν την κοινή συνείδηση για την επιβάρυνση που προσέφεραν τέτοια άτομα στη φυλή και στο κράτος.

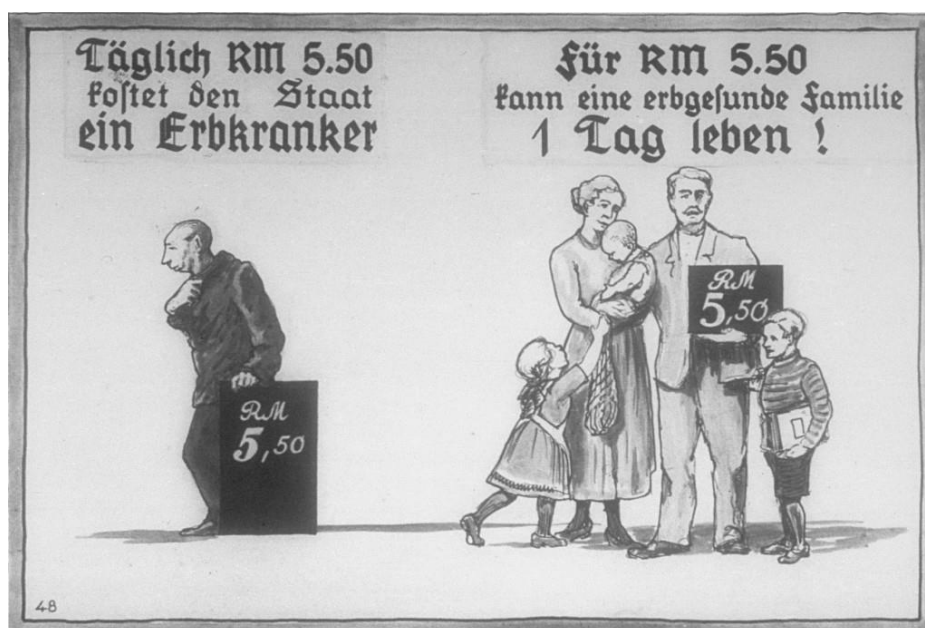
¹²⁸ Fritzsche, ό.π., σ. 93.

¹²⁹ Στο ίδιο, σ. 377.

¹³⁰ Στο ίδιο, σ. 87.

¹³¹ Στο ίδιο, σ. 92.

¹³² Στο ίδιο, σ. 96-108.

Προπαγανδιστική διαφήμηση του 1935

Holocaust Memorial Museum

Η συγκεκριμένη προπαγανδιστική διαφήμηση του Γ΄ Ράιχ δείχνει το κόστος ευκαιρίας της σίτισης ενός ατόμου με κληρονομική ασθένεια. Συγκεκριμένα, επιδεικνύεται ότι μια ολόκληρη οικογένεια υγιών Γερμανών μπορεί να ζήσει μια μέρα με τα ίδια χρήματα (5,50 ράιχσμαρκ) που χρειάζεται ένα άτομο με κληρονομική ασθένεια, ώστε να συντηρηθεί. Όπως προκύπτει από την παραπάνω εικόνα, οι Ναζί ισχυρίστηκαν πως τέτοιου είδους πολίτες προσέθεταν τόσο γενετικό, όσο και οικονομικό βάρος στην κοινωνία και το κράτος κι έτσι, μέσω της ανωτέρω νομοθεσίας, επέβαλαν βίαιη στέρωση σε άτομα, που υπάγονταν στις συγκεκριμένες εννέα περιπτώσεις.

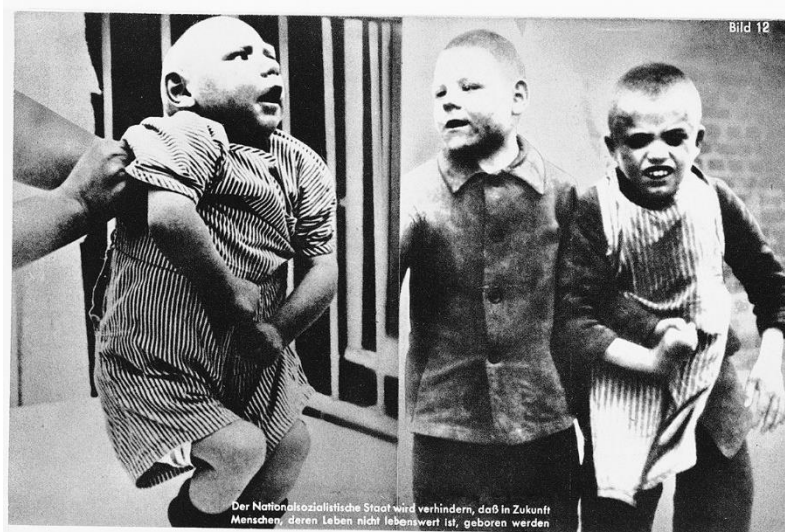

«Υγιείς γονεὶς, Υγιή παιδιά»

Γερμανία, 1936.

Cambridge University Press and Assessment

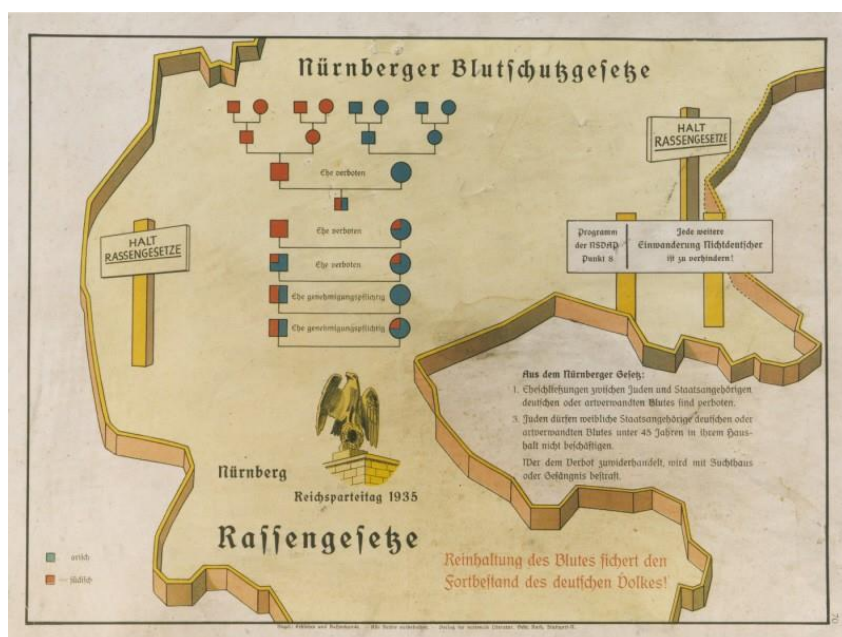
Η παραπάνω προπαγανδιστική αφίσα του 1936 προωθεί την ευγονική, απεικονίζοντας μία υγιή Αρία οικογένεια. Στην εικόνα αναγράφεται: «Υγιείς γονεὶς, Υγιή παιδιά», ώστε να μεταφερθεί στο κοινό το αποτέλεσμα των καλών γονιδίων. Γενικώς, οι Ναζι διέδιδαν εικόνες με έντονες αντιθέσεις ανάμεσα στους «Υγιείς Αρίους» και τα «μη παραγωγικά» μέλη της κοινωνίας, για να καταδείξουν την αναγκαιότητα της ευγονικής.

Holocaust Memorial Museum

Η συγκεκριμένη φωτογραφία παιδιών με αναπηρίες ήταν μέρος μιας σειράς εικόνων προπαγάνδας που χρησιμοποιήθηκαν για την υποστήριξη του ναζιστικού προγράμματος ευγονικής. Η λεζάντα γράφει: «Το Εθνικοσοσιαλιστικό Κράτος θα αποτρέψει τη γέννηση ανθρώπων των οποίων οι ζωές δεν αξίζει να ζήσουν στο μέλλον». Σε γενικές γραμμές, οι Γερμανοί φυλετικοί υγειονολόγοι, οι γιατροί και οι Ναζί προπαγανδιστές αναφέρθηκαν στα άτομα με αναπηρία ως «μια ζωή που δεν αξίζει να ζεις».¹³³ Μια τέτοια γλώσσα χρησίμευε για να δικαιολογήσει τα ριζικά μέτρα που ελήφθησαν κατά των ατόμων με αναπηρία.

Επιπλέον, οι ευγονικές πεποιθήσεις διαμόρφωσαν το 1935 τον Νόμο για την Οικογενειακή Υγιεινή της Γερμανίας. Ο εν λόγω νόμος απαγόρευε τον γάμο ατόμων με «άρρωστο, κατώτερο ή επικίνδυνο γενετικό υλικό» με «υγιείς» και «Αρίους» Γερμανούς.¹³⁴

Αφίσα ευγονικής του 1935

Holocaust Memorial Museum

Η παραπάνω αφίσα του 1935 με τίτλο *Ο νόμος της Νυρεμβέργης για την προστασία του αίματος και της γερμανικής τιμής*, αποτελεί την απόδοση ενός χάρτη των συνόρων της κεντρικής Γερμανίας, στον οποίο προβάλλεται μία σχηματική απεικόνιση των απαγορευμένων βαθμών γάμου μεταξύ Αρίων και μη, καθώς και το κείμενο του Νόμου

¹³³ Ingo Müller, *Hitler's Justice. The courts of the Third Reich*, Harvard University Press, Κέμπριτζ-Μασαχουσέτη 1994, σ. 121.

¹³⁴ Giorgio Agamben, *Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, Έρμα, Αθήνα 2018, σ. 231-232.

για την Προστασία του Γερμανικού Αίματος. Το γερμανικό κείμενο στο κάτω μέρος γράφει: «*Η διατήρηση της καθαρότητας του αίματος εξασφαλίζει την επιβίωση του γερμανικού λαού*».

Γερμανική αφίσα του 1938, «*Η εξάλειψη των αρρώστων και των αδύναμων στη φύση*».

Holocaust Memorial Museum

Αυτή η γερμανική αφίσα του 1938, με τίτλο *Η εξάλειψη των αρρώστων και των αδύναμων στη φύση*, προωθεί την κοινωνική δαρβινική έννοια της επιβίωσης του ισχυρότερου. Τονίζει ότι η ανθρώπινη κοινωνία πρέπει να ρυθμίζεται από τους νόμους της φύσης. Αυτό το σημείο δραματοποιείται από την εικόνα του γερακιού (που αντιπροσωπεύει τους δυνατούς), το οποίο εξαφανίζει τον λαγό (τον άρρωστο και τον αδύναμο). Το δεύτερο μέρος της αφίσας χρησιμοποιεί την οπτική μεταφορά ενός δασοκόμου, που κόβει ένα άρρωστο δέντρο για να αποτρέψει την εξάπλωση της ασθένειας στο υγιές δάσος. Αυτός ο συμβολισμός είχε ως σκοπό τη δικαιολόγηση της αναγκαστικής στείρωσης των κληρονομικά πασχόντων από την κυβέρνηση.¹³⁵ Ανάλογα παραδείγματα δημόσιας έκθεσης εικόνων για την υποστήριξη της ευγονικής θεωρίας και πρακτικής, παρατίθενται παρακάτω.

¹³⁵ Τα ιατρικά δικαστήρια που ιδρύθηκαν από το ναζιστικό καθεστώς ενέκριναν και πραγματοποίησαν τη στείρωση περίπου 400.000 Γερμανών μεταξύ 1934 και 1945. Ίσως έως και 20.000 άτομα, κυρίως γυναίκες, πέθαναν ως αποτέλεσμα τέτοιων διαδικασιών. Αναλυτικότερα βλ. Agamben, ό.π., σ. 230-233.

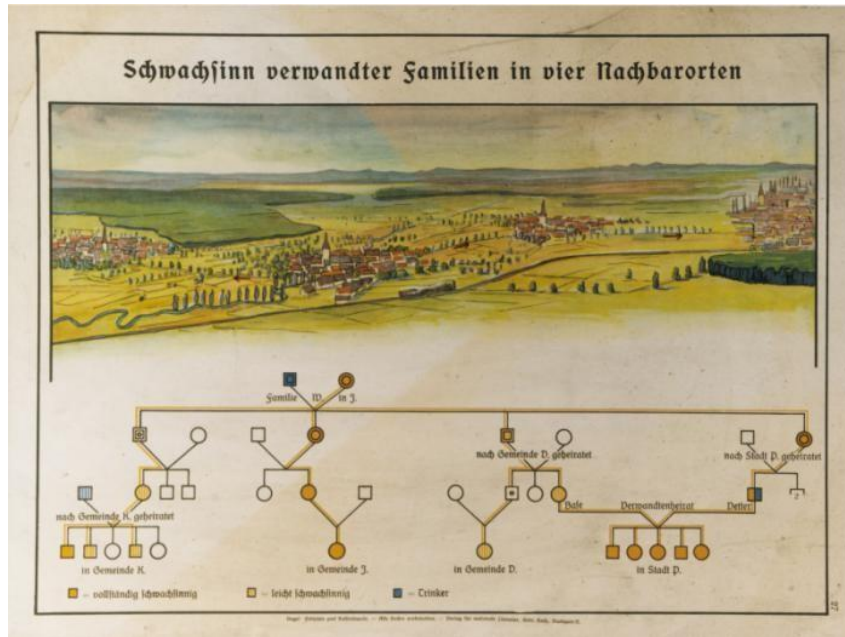
Το σχεδιάγραμμα που απεικονίζεται έχει τον τίτλο «Η βιολογία της ανάπτυξης» και φέρει το υπόμνημα «Στάδια της ανάπτυξης των μελών της σκανδιναβικής φυλής», (αβέβαιη ημερομηνία).

National Archives and Records Administration, College Park, MD

Ναζιστική προπαγανδιστική αφίσα που διαφημίζει μια ειδική έκδοση της εφημερίδας Der Stürmer σχετικά με τη «Rassenschande» (φυλετική μόλυνση), Γερμανία, (αβέβαιη ημερομηνία).

Deutsches Historisches Museum

Αφίσα ναζιστικής ευγονικής με τίτλο «Feeble-mindedness» (Συγγενείς οικογένειες σε τέσσερις γειτονικές πόλεις). Αυτή η αφίσα δείχνει πώς η «αδυναμία» και ο αλκοολισμός μεταβιβάζονται από ένα ζευγάρι στα τέσσερα παιδιά τους και τις οικογένειές τους. Η αφίσα ήταν μέρος μιας σειράς με τίτλο «Erblehre und Rassenkunde» (Θεωρία της κληρονομικότητας και της φυλετικής υγιεινής), που δημοσιεύτηκε από τον Verlag für nationale Literatur (Εκδότης Εθνικής Λογοτεχνίας), Στουτγάρδη, Γερμανία, περ. 1935.

Αφίσα ευγονικής με τίτλο: «Το Γερμανικό Πρόσωπο». Οι τρεις κατηγορίες των Αριών τύπων προσώπου είναι: 1. Σκανδιναβικός φυλετικός πυρήνας. 2. Φαλιανός-Σκανδιναβικός φυλετικός πυρήνας. 3. Δυτική επιρροή.

Οι τρεις κατηγορίες των τύπων προσωπικότητας των Αριών είναι: 4. Κυρίως ανατολική φυλετική επιρροή. 5. Φυλετική επιρροή στην Ανατολική Βαλτική. 6. Κυρίως Δυναρική φυλετική επιρροή.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, γίνεται αντιληπτό πως η ευγονική είχε τις ρίζες της στον ευρωπαϊκό χώρο πριν την άνοδο του ναζισμού. Υποστηριζόταν έντονα από τον Χίτλερ, όπως αποδίδει ο ίδιος στο *Mein Kampf*, αλλά και από τον γερμανικό λαό, ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Τα άτομα με παθήσεις λειτούργησαν κι εκείνα ως αποδιοπομπαίοι τράγοι και οι θεωρίες ευγονικής συνέβαλλαν στην ανάδειξη της ανωτερότητας των Γερμανών.¹³⁶

Κατά την περίοδο 1933-1935 η ναζιστική ηγεσία επέβαλε νομικά τον διαχωρισμό ανάμεσα στην «υγιή» και συνεπώς παραγωγική μερίδα των Αρίων κι εκείνων που θεωρήθηκαν μη παραγωγικοί, μέσω του Νόμου για την Πρόληψη των Απογόνων με Κληρονομικά Νοσήματα (1933) και του Νόμου για την Οικογενειακή Υγιεινή της Γερμανίας (1935). Η περίοδος αυτή και η εφαρμογή της ευγονικής θεωρίας, αποτέλεσε τη βάση για τη μετέπειτα εφαρμογή του προγράμματος «Ευθανασίας» (T-4), το οποίο λάμβανε ως στόχο ασθενείς με αναπηρία. Υπολογίζεται ότι 250.000 ασθενείς, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ήταν Γερμανοί Άριοι, έπεσαν θύματα της συγκεκριμένης παράνομης δολοφονικής επιχείρησης.¹³⁷

Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να προσθέσουμε μία αναφορά ως προς τον ρόλο της ιατρικής σ' αυτή τη διαδικασία. Ένας μύθος, ο οποίος καταρρίφθηκε τα τελευταία έτη, είναι πως οι Ναζί πίεσαν ή άσκησαν βία προς τους επιστήμονες και κυρίως τους γιατρούς. Όπως έχει διαφανεί από ιστορικές έρευνες, οι επιστήμονες, όχι μόνο δεν ήταν θύματα εξαναγκασμού των Ναζί, αλλά στην πλειονότητά τους, τους ακολούθησαν οικειοθελώς και υπήρξαν απόλυτα προσηλωμένοι στον στόχο της «εκκαθάρισης» της γερμανικής φυλής. Όπως έχει υπογραμμιστεί από τον Αμερικανό δημοσιογράφο William L. Shirer: «Ο Ναζισμός δεν έπεσε, όπως πολλοί ιστορικοί επιμένουν να το παρουσιάζουν, πάνω στην γερμανική κοινωνία, αλλά γεννήθηκε μέσα σε αυτήν».¹³⁸

2.2.3. Το πρόγραμμα Lebensborn

¹³⁶ Fritzsche, ό.π., σ. 105.

¹³⁷ Müller, ό.π., σ. 126.

¹³⁸ Shirer, ό.π., σ. 82.

Στο πλαίσιο της βελτίωσης του πληθυσμού της Γερμανίας οι ναζιστικές αρχές (SS) δημιούργησαν άλλο ένα πρόγραμμα, το Lebensborn (Πηγή της ζωής). Το εν λόγω πρόγραμμα είχε ως έδρα το Μόναχο και λειτούργησε από το 1935 μέχρι το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Έχοντας τις ρίζες του στην ευγονική θεωρία, στόχευε στην εξασφάλιση της φυλετικής κληρονομιάς του Τρίτου Ράιχ.¹³⁹ Αρχικά, το πρόγραμμα επικεντρώθηκε στην ενθάρρυνση των ανδρών των SS να έχουν μεγάλες οικογένειες και των ανύπαντρων, εγκύων Αρίων γυναικών στο να αποφύγουν να προβούν σε παράνομες αμβλώσεις, καθώς ενθαρρύνονταν να γεννήσουν τα παιδιά τους στα σπίτια του προγράμματος.¹⁴⁰

Συγκεκριμένα, ο αρχηγός των SS, ο Χάινριχ Χίμλερ (Heinrich Himmler, 1900-1945), πίστευε πως οι άνδρες των SS αποτελούσαν τη βιολογική και φυλετική ελίτ της ναζιστικής Γερμανίας και τους παρότρυνε να δημιουργούν μεγάλες οικογένειες, από μικρή ηλικία. Τα μέλη των SS και οι σύζυγοί τους περνούσαν από ιατρικές εξετάσεις προτού νυμφευθούν, ώστε να καθοριστεί η Αρία καταγωγή τους και οι φυλετικά πολύτιμοι απόγονοί τους.¹⁴¹

Το Lebensborn επικεντρώθηκε στην προσέλκυση ανύπαντρων, εγκύων Αρίων γυναικών, στις οποίες προσέφερε οικονομική στήριξη και υπηρεσίες υιοθεσίας. Τα σπίτια του προγράμματος ήταν σχεδιασμένα, έτσι ώστε να αποτελούν άνετους και ευχάριστους χώρους, όπου θα φιλοξενούνταν οι κυοφορούμενες γυναίκες, οι οποίες θα λάμβαναν την κατάλληλη προγεννητική φροντίδα και θα ανάρρωναν από τον τοκετό. Το πρόγραμμα έδωσε βαρύτητα στην ανωνυμία και τη διακριτικότητα του προσωπικού, ενώ τα σπίτια δημιουργούνταν συνήθως σε ιδιωτικά κτήματα στην εξοχή. Επιπλέον, το πρόγραμμα αναλάμβανε την κηδεμονία των παιδιών και καθόριζε το πού θα ανατρέφονταν.¹⁴² Με αυτό τον τρόπο ο Χίμλερ ήλπιζε να αποθαρρύνει τις αμβλώσεις. Παράλληλα, το ναζιστικό καθεστώς ενίσχυσε τους υπάρχοντες νόμους κατά των αμβλώσεων των Αρίων.¹⁴³

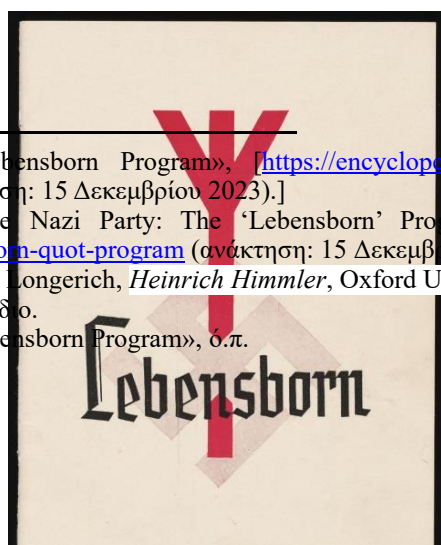
¹³⁹ «Lebensborn Program», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/lebensborn-program> (ανάκτηση: 15 Δεκεμβρίου 2023).]

¹⁴⁰ «The Nazi Party: The 'Lebensborn' Program», [<https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-quot-lebensborn-quot-program> (ανάκτηση: 15 Δεκεμβρίου 2023).]

¹⁴¹ Peter Longerich, *Heinrich Himmler*, Oxford University Press, 2012, 2ο έκδοση Βασίλειο 2012, σ. 512.

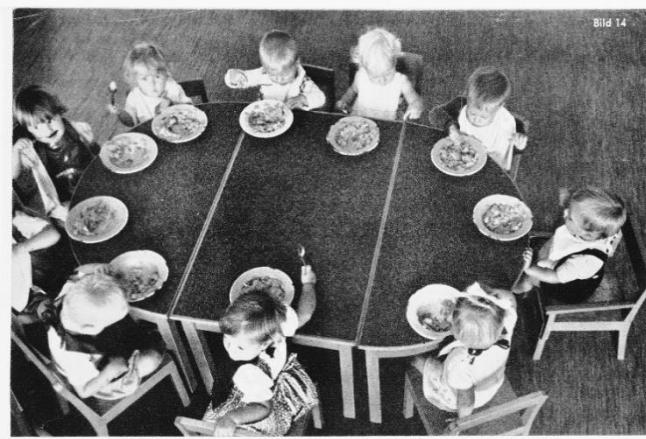
¹⁴² Στο ίδιο.

¹⁴³ «Lebensborn Program», ό.π.

Εξώφυλλο φυλλαδίου που διαφημίζει το πρόγραμμα Lebensborn. Το φυλλάδιο περιγράφει τα μαιευτήρια του προγράμματος και τις απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν οι μέλλουσες μητέρες για να γίνουν αποδεκτές.

Απεικόνιση σπιτιού του προγράμματος. Η λεζάντα γράφει: «Τα σπίτια των Lebensborn βρίσκονται στις πιο όμορφες περιοχές του βασιλείου και πληρούν όλες τις απαιτήσεις».

Εικόνα γερμανικής προπαγάνδας που δείχνει νεαρά παιδιά του προγράμματος να κάθονται γύρω από ένα τραπέζι και να τρώνε. (1933-1943).

Holocaust Memorial Museum

Αποτιμώντας το πρόγραμμα, φαίνεται πως δεν άγγιξε τις προσδοκίες του Χίμλερ για τη δημιουργία των μελλοντικών γενεών της φυλετικής ελίτ της Γερμανίας.¹⁴⁴ Βασικές αιτίες υπήρξαν τόσο τα παράπονα για την ιατρική περιθάλψη, όσο και η ελλιπής απήχηση του προγράμματος, το οποίο βασιζόταν στην εχεμύθεια και το απόρρητό του, με αποτέλεσμα τη μη επιθετική προώθησή του. Τελικώς, μονάχα περίπου 7.000 γεννήσεις σημειώθηκαν στα σπίτια του προγράμματος, ενώ τα περισσότερα παιδιά αποκτήθηκαν από απαγωγές κατά τη διάρκεια του πολέμου, για τις οποίες είναι δύσκολο να καθοριστούν οι ακριβείς αριθμοί.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Longerich, ό.π., σ. 550.

¹⁴⁵ «Lebensborn Program», ό.π.

2.2.4. Ο ρόλος της γυναίκας στη ναζιστική Γερμανία

Όπως και στις υπόλοιπες θεωρίες που αναπτύχθηκαν έπειτα από την ήττα των Γερμανών στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, έτσι και η θέση της γυναίκας στη ναζιστική Γερμανία, υπήρξε απόρροια εκείνης της περιόδου. Συγκεκριμένα, ο πόλεμος ανάγκασε τις γυναίκες να εξέλθουν από την ιδιωτική σφαίρα του σπιτιού και να εισχωρήσουν στη

δημόσια ζωή, λαμβάνοντας θέσεις εργασίας, οι οποίες ήταν ζωτικής σημασίας για το κράτος και λόγω του πολέμου είχαν μείνει κενές. Αυτό επέφερε την τόνωση των μισογυνιστικών προτύπων της κοινωνίας, καθώς τα συντηρητικά στοιχεία εξαπέλυαν κατηγορίες προς τις γυναίκες, ότι «έκλεβαν» τις εργασίες των ανδρών που πολεμούσαν για τη Γερμανία. Στον αντίποδα, οι γυναίκες σοσιαλίστριες επιθυμούσαν ίσα δικαιώματα ανάμεσα στα δύο φύλα στην εργασία, ενώ οι γυναίκες των μεσαίων αστικών τάξεων, υποστήριζαν την ανάγκη της επιστροφής των βετεράνων του πολέμου και έπειτα την επάνοδο της γυναίκας στις πρότερες ενασχολήσεις της. Συνεπώς, κατά τη μεσοπολεμική περίοδο δημιουργήθηκε μία πόλωση ανάμεσα στον ρόλο της γυναίκας, στον δημόσιο βίο από τη μία και τον περιορισμό στον ιδιωτικό από την άλλη.¹⁴⁶

Κατά συνέπεια, οι γυναικείες ενώσεις που εμφανίστηκαν έπειτα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν αρκετές και αντίθετες μεταξύ τους. Ωστόσο, γυναικείες οργανώσεις υπήρχαν και πριν τον πόλεμο και σχετίζονταν κυρίως με γυναίκες αποίκους, που αποσκοπούσαν στην εξίσωση των δικαιωμάτων μεταξύ των δύο φύλων.¹⁴⁷ Έπειτα όμως από τη γερμανική ήττα, την επιβολή της Συνθήκης των Βερσαλλιών και την αποβολή των αποικιών, οι εν λόγω οργανώσεις εδραιώθηκαν και σταδιακά, έως το 1933, συμμάχησαν με το Ναζιστικό Κόμμα.¹⁴⁸ Τέτοιες οργανώσεις, μεταξύ άλλων, ήταν η «Γερμανική Γυναικεία Οργάνωση» (Deutscher Frauenorder, 1923) και η «Newland Movement» (1917), οι οποίες εκπαίδευαν τις γυναίκες στη φυλετική συνείδηση και υποστήριζαν πως ο φεμινισμός υποτίμησε τη μητρότητα και την οικιακή εργασία.¹⁴⁹ Γίνεται λοιπόν έκδηλο, πως ένας ικανός αριθμός γυναικών επιθυμούσε τη θέση που τους επιβλήθηκε αργότερα από τους Ναζί.

Το 1919 μάλιστα, οι Γερμανίδες έλαβαν δικαίωμα ψήφου. Για πρώτη φορά, γυναίκες εκπρόσωποι κατέλαβαν έδρες στο γερμανικό κοινοβούλιο. Ως αποτέλεσμα, πολλά γερμανικά πολιτικά κόμματα δημιούργησαν ειδικές εκκλήσεις προς τις γυναίκες. Το Ναζιστικό Κόμμα διέθεσε ειδικά προσαρμοσμένη προπαγάνδα για τις γυναίκες, τονίζοντας πως οι ίδιες θα μπορούσαν να σώσουν τη γερμανική οικογένεια από την καταστροφή. Τα ναζιστικά μηνύματα στόχευαν στη δημιουργία μίας αίσθησης

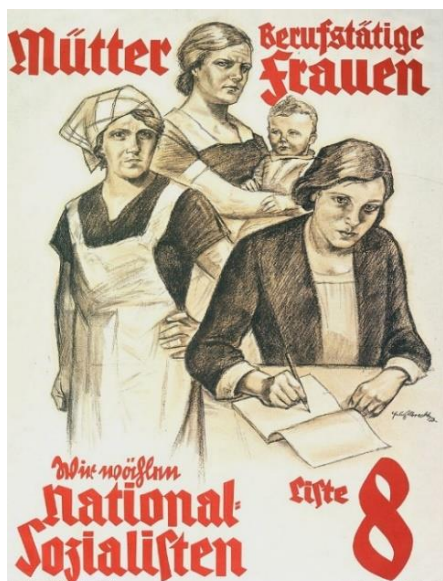
¹⁴⁶ Claudia Koonz, *Mothers in the Fatherland. Women, family, and Nazi politics*, Routledge Library Edition, Λονδίνο- Νέα Υόρκη 2013, σ. 85.

¹⁴⁷ Lora Wildenthal, *German women for Empire 1884-1945*, Duke University Press, Νέα Υόρκη 2001, σ. 175.

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 182.

¹⁴⁹ Martin Durham, *Women and Fascism*, Routledge, Λονδίνο 1998, σ. 14.

γυναικείας ενδυνάμωσης, αναδεικνύοντας τον κρίσιμο ρόλο των γυναικών στην πορεία προς την κοινωνική και πολιτική αλλαγή.¹⁵⁰

Προπαγανδιστική αφίσα προεκλογικής εκστρατείας των Ναζί. Αναγράφει «Μητέρες» «Εργαζόμενες Γυναίκες», «Ψηφίζουμε Εθνικό Σοσιαλισμό», 1932.

Αυτή η αφίσα λέει στις Γερμανίδες να προστατεύσουν τις οικογένειές τους ψηφίζοντας τον Χίτλερ.

Holocaust Memorial Museum

Ο Χίτλερ στο *Mein Kampf* δεν κάνει ξεκάθαρες αναφορές για τον ρόλο της γυναίκας στο ναζιστικό κίνημα, αλλά αναφέρει έμμεσα τη σχέση της γυναίκας με το Volk (τον λαό). Ωστόσο, άλλοι ηγέτες του Ναζιστικού Κόμματος έχουν κάνει πιο ξεκάθαρες αναφορές για τη θέση της γυναίκας, όπως ο Γκότφριντ Φέδερ (Gottfried Feder, 1883-1941), ένα από τα πρώτα βασικά μέλη του Κόμματος και κύριος οικονομικός θεωρητικός του, ο οποίος τόνιζε πως οι γυναίκες έπρεπε να «σωθούν» απ' τις εβραϊκές θέσεις περί ισότητας και να αποκατασταθεί η βασική θέση τους ως υπηρέτριες.¹⁵¹

Σύμφωνα με τον Χίτλερ, υπήρχαν δύο σφαίρες επιρροής στη γερμανική κοινωνία. Η πρώτη αφορούσε την Πολιτεία, δηλαδή τη δημόσια ζωή, όπου κυριαρχούσαν οι άνδρες. Η δεύτερη ήταν η ιδιωτική σφαίρα, δηλαδή η οικογένεια και τα συζυγικά καθήκοντα, στα οποία υπαγόταν η γυναίκα. Ο Χίτλερ υπερτόνιζε πως ο μεγάλος ανδρικός κόσμος εξαρτιόταν απ' τη γυναίκα, που φρόντιζε τον μικρότερο, ενώ επισήμαινε πως η γυναικεία χειραφέτηση αποτελούσε απόρροια της εβραϊκής

¹⁵⁰ Koonz, ό.π., σ. 67.

¹⁵¹ Durham, ό.π., σ. 13.

διανόησης και δεν εξέφραζε τον γερμανικό τρόπο σκέψης. Επιπλέον, θεωρούσε πως μόνο αν αποτύγχανε ο άνδρας στην αποστολή του, η γυναίκα μπορούσε να εξεγερθεί, αντίθετα απ' ό,τι ορίζει η φύση, μέχρις ότου τα δύο φύλα επιστρέψουν ξανά στη θέση που τους δόθηκε από τη Θεία Πρόνοια.¹⁵²

Οι γυναίκες διαδραμάτιζαν κεντρικό ρόλο στο σχέδιο του Χίτλερ για τη δημιουργία μίας ιδανικής Αρίας κοινότητας και γι' αυτό ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τον γάμο και τη μητρότητα. Ο Χίτλερ εκτιμούσε τις γυναίκες, τόσο για τον ακτιβισμό τους στο ναζιστικό κίνημα, όσο και για τη βιολογική τους δύναμη ως αναπαραγωγικά μέλη της ανώτερης φυλής. Εκτός αυτού, στη ναζιστική ιδεολογία, ένας αυξημένος και φυλετικά καθαρότερος πληθυσμός θα ενίσχυε τη στρατιωτική ισχύ της χώρας και κατ' επέκταση θα παρείχε στους Γερμανούς τις αποικίες των κατακτημένων εδαφών στην Ανατολική Ευρώπη. Η επιθετική πληθυσμιακή πολιτική του Τρίτου Ράιχ ενθάρρυνε τις «φυλετικά καθαρές» γυναίκες να κάνουν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά. Σε αυτό το πλαίσιο, το κράτος ενθάρρυνε τον γάμο μέσω δανειοδοτήσεων, διένειμε οικογενειακά συμπληρώματα εισοδήματος για κάθε νέο παιδί, τίμησε δημόσια τις οικογένειες με πολλά παιδιά, απένειμε τον Σταυρό της Τιμής της Γερμανίδας Μητέρας σε γυναίκες που γεννούσαν τέσσερα ή περισσότερα μωρά και αύξησε τις τιμωρίες για τις εκτρώσεις.¹⁵³

Λόγω του αριθμού των παιδιών στην οικογένεια αυτού του αξιωματούχου του Ναζιστικού Κόμματος, η μητέρα κέρδισε τον «Σταυρό της Μητέρας». Γερμανία (αβέβαιη ημερομηνία).

Holocaust Memorial Museum

Η ιδανική γυναίκα των Ναζί ήταν αγνή και «φυλετικά ανώτερη», όφειλε να διατηρεί την υγεία της μέσω της φυσικής δραστηριότητας, αποδεχόταν τον «φυσικό»

¹⁵² Στο ίδιο, σ. 16.

¹⁵³ Στο ίδιο, σ. 18.

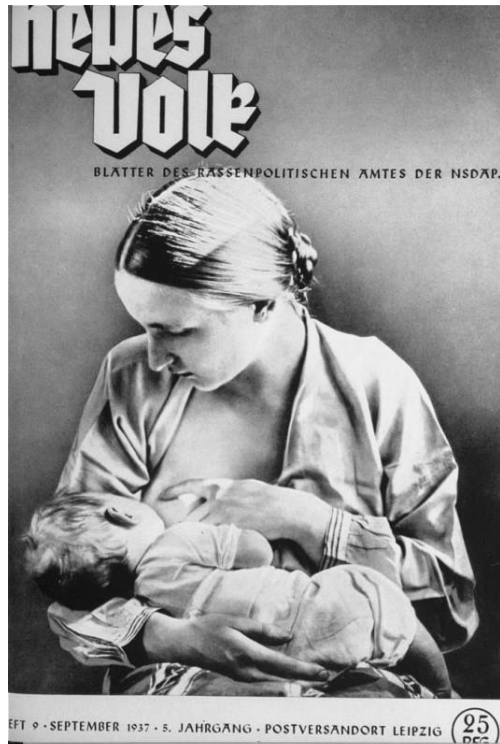
της ρόλο ως νοικοκυρά και μητέρα και ήταν πρόθυμη να θυσιάσει τη ζωή και το σώμα της, ώστε να μεγαλώσει και να εκπαιδεύσει πολυάριθμους Αρίους, φροντίζοντας για τη μελλοντική υγεία του κράτους. Εάν δε μπορούσε να τεκνοποιήσει, όφειλε να υλοποιήσει το πνευματικό έργο της μητρότητας, δουλεύοντας για το κράτος. Γενικώς, η απόλυτη προτεραιότητά της έπρεπε να είναι το *Volksgemeinschaft*.¹⁵⁴

Σε ευθυγράμμιση με τις φυλετικές του φιλοδοξίες, το ναζιστικό καθεστώς εφάρμοσε σθεναρά μία μητριαρχική εκστρατεία προπαγάνδας σε μια προσπάθεια να πείσει τις φυλετικά ανώτερες γυναίκες να επιστρέψουν στο σπίτι και να κάνουν πολλά παιδιά. Ουσιαστικά, οι Ναζί, μέσω του οπτικού υλικού εισέβαλαν στη γυναικεία ιδιωτική σφαίρα, τοποθετώντας τη γυναίκα στα κοινωνικά και ιδεολογικά τους πλαίσια.¹⁵⁵

Η παρακάτω εικόνα, αποτελεί εξώφυλλο μίας ναζιστικής έκδοσης «Neues Volk» (Νέοι Άνθρωποι) του Σεπτεμβρίου 1937. Η δεύτερη εικόνα, αποτελεί μία αφίσα μίας ναζιστικής φιλανθρωπικής οργάνωσης, η οποία δημοσιεύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1930. Και στις δύο εικόνες απεικονίζεται η μητρότητα, μέσω μίας Αρίας γυναίκας που θηλάζει. Οι Ναζί χρησιμοποίησαν το γυναικείο σώμα ως ιδεολογικό χάρτη για τον ναζιστικό ρατσισμό, ο οποίος με τη σειρά του διαμόρφωσε την ταυτότητα των γυναικών ως συζύγων και μητέρων.

¹⁵⁴ Στο ίδιο.

¹⁵⁵ Koonz, ό.π., σ. 109.

Εξώφυλλο «Neues Volk», Σεπτέμβριος 1937.

Holocaust Memorial Museum

«Πρόγραμμα βοήθειας για τη μητέρα και το παιδί»
(αβέβαιη ημερομηνία).

University of Florida

Παρακάτω εκτίθεται μία ναζιστική αφίσα του 1938, η οποία προωθεί τον Οργανισμό Χειμερινής Αρωγής. Στην εικόνα αναγράφεται το σλόγκαν: «Ένας λαός βοηθά τον εαυτό του!» και προβάλλεται μία Αρία πολυμελής οικογένεια, όπου η γυναίκα φροντίζει τα παιδιά και από πάνω της στέκει ο άνδρας της οικογένειας και το μεγαλύτερο παιδί, ντυμένο με στολή της Χιτλερικής Νεολαίας. Στην εν λόγω εικόνα αποδίδεται ευκρινώς το πρότυπο της γερμανικής οικογένειας, η οποία διαθέτει τα κατάλληλα Άρια χαρακτηριστικά, είναι πολυμελής και η μητέρα φροντίζει τα παιδιά.

«Ένας λαός βοηθά τον εαυτό του!», Γερμανία
1938.

Alamy

Στο πλαίσιο της ορθής κατάρτισης του γυναικείου ρόλου, τα κορίτσια διδάσκονταν να ενστερνίζονται τον ρόλο της μητέρας και της υπάκουης συζύγου από τον χώρο του σχολείου, καθώς και μέσω της υποχρεωτικής συμμετοχής στη «Ναζιστική Ένωση Γερμανίδων Κορασίδων» (Bund Deutscher Mädel), η οποία ξεκινούσε στην ηλικία των δέκα ετών.¹⁵⁶

Αξίζει να σημειωθεί, πως το μεγαλύτερο μέρος του διαστήματος που μας απασχολεί (1933-1939), ο πρότυπος ρόλος της γυναίκας ήταν εκείνος της μητέρας. Εντούτοις, ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας, ακολουθούμενος από ολοκληρωτικό πόλεμο, υποχρέωσε τους Ναζί να εγκαταλείψουν το οικιακό ιδανικό για τις γυναίκες, καθώς προέκυψε ξανά η ανάγκη για προώθησή τους στο εργατικό δυναμικό. Μάλιστα, οι νεαρές γυναίκες παρείχαν δωρεάν εργασία σε ετήσιους καλοκαιρινούς καταυλισμούς και το 1939 όλες οι ανύπαντρες γυναίκες έπρεπε να παρουσιαστούν για υποχρεωτική εργασία σε βιομηχανίες που σχετιζόνταν με τον πόλεμο.¹⁵⁷ Έως το τέλος του πολέμου, ο αριθμός των γυναικών στις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις πλησίασε τις 500.000, ενώ εξίσου πολυάριθμες γυναίκες, ήταν εκείνες που αποτέλεσαν γραμματείς στον ναζιστικό μηχανισμό καταστροφής, αλλά και νοσοκόμες του στρατού και του Προγράμματος

¹⁵⁶ Laurence, ό.π., σ. 250.

¹⁵⁷ Koonz, ό.π., σ. 110.

Ευθανασίας (T-4).¹⁵⁸ Συνεπώς, οι εικόνες προώθησης του γυναικείου ρόλου τροποποιήθηκαν από το 1939 κ.ε., προβάλλοντας ενεργές γυναίκες, που συνέβαλλαν στη γερμανική προσπάθεια. Η παρακάτω αφίσα του 1941, απεικονίζει τρεις γυναίκες που προσφέρουν αρωγή στην πολεμική προσπάθεια, ενώ ένας στρατιώτης των Ναζί κοιτάζει από ψηλά.

«Μπορείτε κι εσείς να βοηθήσετε!», Γερμανία 1941.

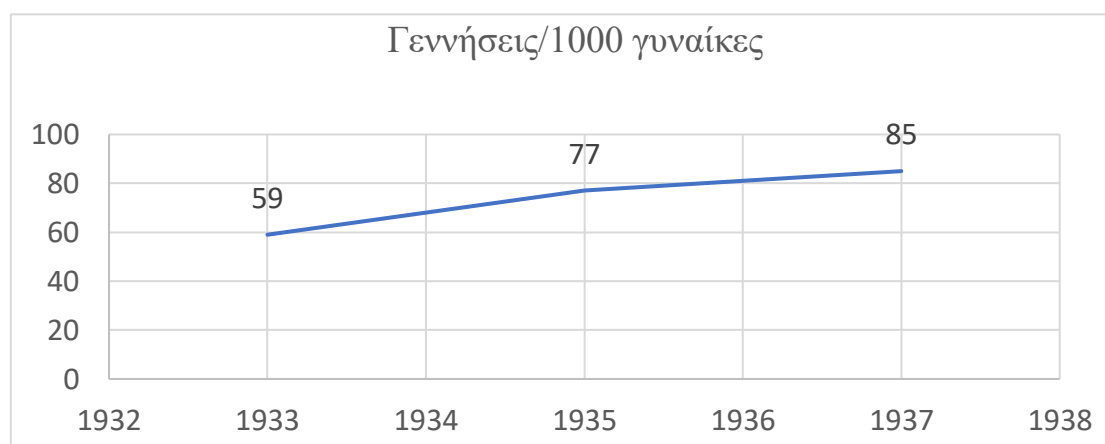
Library of Congress

Αποτιμώντας την ναζιστική προπαγάνδα προς τις γυναίκες, γίνεται φανερό πως οι Ναζί προσπάθησαν να διαμορφώσουν ένα γυναικείο πρότυπο για τις φυλετικές, κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες του κράτους. Οι αφίσες άρθρωσαν με σαφήνεια και δυναμική τη ναζιστική ιδεολογία, επιτρέποντας στις γυναίκες να φανταστούν τον εαυτό τους μέσα στην «ιδανική» κοινωνία των Ναζί.

Παρατηρώντας όμως ευκρινέστερα αυτή την πολιτική θεώρηση, γίνεται αντιληπτός ο έντονος σεξισμός που διακατείχε τα ηγετικά στελέχη των Ναζί, των οποίων βασικός στόχος υπήρξε αφενός ο παραγκωνισμός της γυναίκας από τον εργασιακό χώρο και αφετέρου η αύξηση των γεννήσεων. Ωστόσο, πολλοί μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι ο καταγιγισμός προπαγάνδας που εφάρμοσαν οι Ναζί ήταν αναποτελεσματικός ως προς την αύξηση του ποσοστού γεννήσεων. Στο παρακάτω

¹⁵⁸ Durham, ό.π., σ. 19.

γράφημα, παραθέτουμε λεπτομέρειες για τις γεννήσεις από το 1933 έως το 1937, ανά 1.000 γυναίκες που βρίσκονταν σε ηλικία γονιμοποίησης.¹⁵⁹

Όπως διαπιστώσαμε, οι γεννήσεις δεν έφτασαν τους αριθμούς που ευαγγελιζόταν το NSDAP. Παρόμοια αποτελέσματα σημειώθηκαν και στην εργασία, όπου ο αριθμός των εργαζομένων παντρεμένων γυναικών αυξήθηκε, ιδιαίτερα στον βιομηχανικό τομέα. Μάλιστα, το 1934, ο αριθμός εργατριών ανήλθε στα 5,63 εκατομμύρια από 4,85 εκατομμύρια.¹⁶⁰ Αν και τα ποσοστά αυξήθηκαν συγκριτικά με τη δεκαετία του 1920 δεν ήταν τα επιθυμητά. Αιτία αποτελεί η επιθετική πολιτική των Ναζί έναντι των μειονοτικών ομάδων και οι εξαναγκαστικές στερώσεις, σύμφωνα με το πρόγραμμα ευγονικής.¹⁶¹

Στα τέλη της δεκαετίας του 1930, οι παραστάσεις των γυναικών μετατοπίστηκαν από μία φυλετική και μητρική οπτική ρητορική στην οικονομική και πολεμική ανάγκη των γυναικών να εισέλθουν στο εργατικό δυναμικό. Η αφίσα θα μπορούσε να παρουσιάζει έναν διαχωρισμό των δύο σφαιρών: της Αρίας μητέρας (1933-1939) και της παραγωγικής εργάτριας (1939 κ.ε.).

2.2.5. Η Νεολαία στη Ναζιστική Γερμανία

¹⁵⁹ Durham, ό.π., σ. 18.

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 19

¹⁶¹ Agamben, ό.π., σ. 280.

Το Ναζιστικό Κόμμα είχε κάνει προσπάθειες να εξαπλώσει την επιρροή του προς όλα τα μέρη της γερμανικής κοινωνίας. Ήδη από τη δεκαετία του 1920, είχε προσπαθήσει να προσεγγίσει τη γερμανική νεολαία και τους εκπαιδευτικούς. Έως τον Ιανουάριο του 1933, είχε κατορθώσει να στρατολογήσει δεκάδες χιλιάδες μαθητές και νέους δασκάλους. Επιπλέον, από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, το ναζιστικό καθεστώς εκκαθάρισε τη γερμανική δημόσια υπηρεσία, απομακρύνοντας τις ανεπιθύμητες ομάδες εκπαιδευτικών, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Ακόμη, το κράτος απαγόρευσε ή και διέλυσε ανεξάρτητες ομάδες νέων.¹⁶²

Η «Χιτλερική Νεολαία» («Hitlerjugend, HJ») ιδρύθηκε το 1922 και από το 1933 έως το 1945 αποτελούσε μέρος του NSDAP, στο οποίο λάμβαναν μέρος παιδιά και νέοι 10-18 ετών. Απαρτιζόταν από ποικίλα τμήματα για αγόρια και κορίτσια. Το τμήμα των αγοριών αποδόθηκε ως «Χιτλερική Νεολαία», ενώ των κοριτσιών ονομάστηκε «Σύνδεσμος Γερμανίδων Κορασίδων» (BDM).¹⁶³

Σήμα Χιτλερικής Νεολαίας

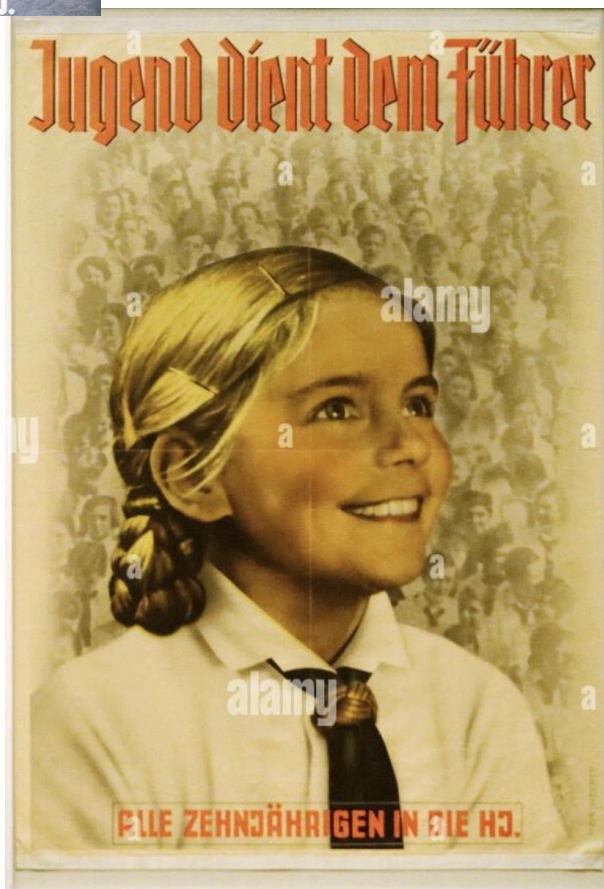
Συνάντηση του Χίτλερ στο Obersalzberg με μέλη της Νεολαίας του. Γερμανία, 1937.

Alamy

¹⁶² Michael H. Kater, *Hitler Youth*, Harvard University Press, Μασαχουσέτη- Λονδίνο 2006, σ. 15.

¹⁶³ Στο ίδιο, σ. 16.

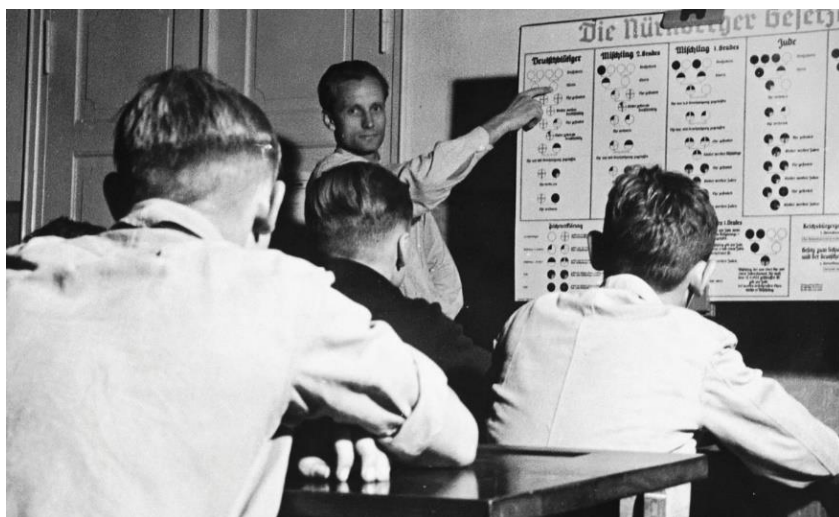
Προπαγανδιστικές αφίσες του 1937, «Η νεολαία υπηρετεί τον ηγέτη: Όλα τα δεκάχρονα στη Νεολαία του Χίτλερ».

Holocaust Memorial Museum

Alamy

Τον Ιανουάριο του 1933 το κίνημα της Χιτλερικής Νεολαίας αριθμούσε περίπου 100.000 μέλη, ενώ στα τέλη της ίδιας χρονιάς, είχαν αυξηθεί στα 2 εκατομμύρια και έως το 1935, ο αριθμός είχε αγγίξει τα 5,4 εκατομμύρια. Το 1940 ο αριθμός αυτός ανήλθε στα 7,2 εκατομμύρια. Η συμμετοχή στη Νεολαία του Χίτλερ κατέστη υποχρεωτική για τα αγόρια της Γερμανίας το 1939.¹⁶⁴

Η λειτουργία της Χιτλερικής Νεολαίας και του Συνδέσμου Γερμανίδων Κορασίδων διαδραμάτισαν θεμελιώδη ρόλο στο ναζιστικό καθεστώς, καθώς μέσα από αυτές τις οργανώσεις, τα παιδιά και οι νέοι μυούνταν στη ναζιστική ιδεολογία. Με άλλα λόγια, το συγκεκριμένο κίνημα υπήρξε πρωταρχικό όργανο του κράτους ως προς τη διάλυση των υφιστάμενων κοινωνικών δομών και την εγκαθίδρυση της ναζιστικής ιδεολογίας. Σε ολόκληρο το κράτος, η νεολαία φορούσε τις ίδιες στολές, τραγουδούσε τους ίδιους ναζιστικούς ύμνους και λάμβανε μέρος σε παρόμοιες δραστηριότητες.¹⁶⁵

Ένας εκπαιδευτής της Νεολαίας Χίτλερ που διδάσκει τους ορισμούς της φυλής που ορίζονται από τους νόμους της Νυρεμβέργης. Hohenelse, Γερμανία, 1937.

Holocaust Memorial
Museum

Οι Ναζί, μέσω του κινήματος της Χιτλερικής Νεολαίας, εισχωρούσαν σε βάθος στη ζωή των νέων. Η συμμετοχή σε αυτή απαιτούσε πολύτιμο χρόνο, καθώς τα μέλη όφειλαν να παρευρίσκονται σε συχνές εκδηλώσεις και συναντήσεις της οργάνωσης, γεγονός που τους αποσπούσε από άλλες δραστηριότητες, όπως το σχολείο. Η ασφυκτικά συχνή έκθεση στις ναζιστικές ιδέες, λειτουργούσε αποδυναμωτικά προς την άσκηση επιρροής από τους γονείς ή τους εκπαιδευτικούς, αφού οι ίδιοι φανατίζονταν με τη ναζιστική ιδεολογία.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Gerhard Rempel, *Hitler's Children: The Hitler Youth and the SS*, University of North Carolina Press, Τσάπελ Χιλ 2015, σ. 268.

¹⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 280.

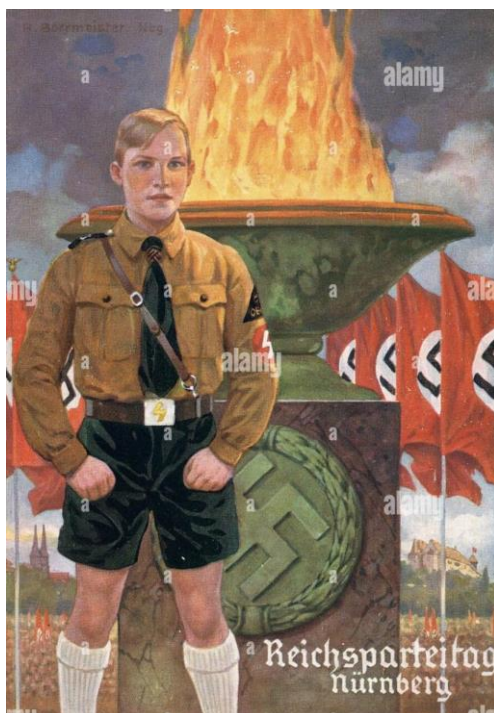
¹⁶⁶ Rempel, ό.π., σ. 270.

Για την προώθηση της ιδεολογίας του κινήματος, οι Ναζί δημιούργησαν προπαγανδιστικό υλικό, απευθυνόμενο προς το γερμανικό νεανικό κοινό με εικόνες που αντιπροσώπευαν όσα πρέσβευαν. Η προώθηση των ιδεών τους επιτυγχανόταν κυρίως μέσω ταινιών και αφισών.¹⁶⁷

Κατά τη διάρκεια της μελέτης προπαγανδιστικού υλικού, διαπιστώσαμε πως ο όγκος αφισών σχετικών με ανακοινώσεις για συναντήσεις της Χιτλερικής Νεολαίας στο διάστημα 1933-1940 ήταν αμέτρητες, γεγονός που καταδεικνύει το εύρος ρητορειών προς τη Νεολαία. Ενδεικτικά αποδίδουμε ορισμένες αφίσες για το σκοπό αυτό παρακάτω.

¹⁶⁷ Kater, ό.π., σ. 72.

Αφίσες προπαγάνδας του 1936 που διαφημίζουν το ετήσιο Ναζιστικό Ράλι της Νυρεμβέργης.

Alamy

Οι παραπάνω αφίσες δημιουργήθηκαν το 1936, με σκοπό την προώθηση του ετήσιου Ναζιστικού Ράλι της Νυρεμβέργης (Συλλαλητήριο του Κόμματος του Ράιχ). Στην πρώτη αφίσα, απεικονίζεται ένα ένστολο μέλος της Χιτλερικής Νεολαίας, το οποίο κρατά μία ναζιστική σημαία, ενώ στο βάθος βρίσκεται ο αετός με τη σβάστικα. Στη δεύτερη εικόνα, παρατίθεται μία προπαγανδιστική καρτ ποστάλ με εικονογράφιση ενός ξανθού Αρίου ένστολου μέλους του Συνδέσμου Γερμανίδων Κορασίδων, που κρατά μία σημαία του Κόμματος. Η τρίτη αφίσα απεικονίζει ένα Άριο αγόρι, αποδίδοντας μία παρόμοια εικόνα, με τα ίδια ρούχα και σύμβολα, ενώ στο βάθος και στις τρεις απεικονίσεις βρίσκεται το κάστρο της Νυρεμβέργης.

Alamy

Οι εν λόγω αφίσες, αποτελούν επίσης ανακοινώσεις για συνάντηση της Χιτλερικής Νεολαίας. Η πρώτη αναπαριστά ένα ένστολο αγόρι, το οποίο χτυπά ένα τύμπανο και προωθεί τη συνάντηση της οργάνωσης στο Μόναχο (19-21 Αυγούστου) το 1935. Η δεύτερη εικόνα αποδίδει την «Παγκόσμια Συνάντηση της Χιτλερικής Νεολαίας στο Στρατόπεδο της Γερμανίας» (Ιούλιος- Αύγουστος 1935).

Σε όλες τις ναζιστικές αφίσες της νεολαίας προβάλλονται εικόνες που προπαγανδίζουν τη δύναμη και την ισχύ των Ναζί. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της ομορφιάς των προσώπων, των στολών, των έντονων χρωμάτων (με την κυριαρχία του κόκκινου), των σύντομων λογότυπων. Σκοπός των Ναζί ήταν να αποδώσουν τη Χιτλερική Νεολαία ως μία ιδανική οργάνωση που θα ήθελε κάθε νέος να ενταχθεί.

Alamy

Επίσης, η δύναμη των Ναζι δεν προωθούνταν μονάχα μέσω της εικόνας, αλλά και μέσω των έργων που προπαγανδίζονταν ότι θα επιτελεστούν. Η πρώτη αφίσα απεικονίζει ένα μέλος της Χιτλερικής Νεολαίας και γράφει: «*Δημιουργούμε ξενώνες της νεολαίας: Είμαστε οι εγγυητές του μέλλοντος*». Το Κόμμα, επιθυμούσε την επίδειξη ικανοτήτων και συνεπώς, οι νέοι όφειλαν να αντικατοπτρίζουν την εξέλιξη και τις βάσεις για το μέλλον. Η δεύτερη αφίσα, αποτελεί υλικό προπαγάνδας της πολεμικής περιόδου, που δημοσιεύθηκε το 1940 και προβάλλει έναν Άριο νεαρό, ενώ στο βάθος εμφανίζεται ένας Γερμανός στρατιώτης. Η εικόνα αναγράφει «*Αξιωματικοί του αύριο*».

Όπως εκδηλώνεται, οι Ναζι προσέδιδαν εξέχουσα σημασία στην εκπαίδευση των νέων και την εντατική επαφή τους με τις ναζιστικές ιδέες. Ο λόγος ήταν ότι θεωρούσαν τους νέους ως θεμελιωτές του *Volksgemeinschaft*.

Κεφάλαιο 3^ο

Οι «εχθροί» του Ναζιστικού καθεστώτος

«Η βία συγκαλύπτεται μόνο με ψέματα και τα ψέματα συντηρούνται μόνο με τη βία»

3.1. Αντισημιτισμός

Ο αντισημιτισμός αποτέλεσε κεντρικό θέμα της ναζιστικής ιδεολογίας και βρήκε την απόλυτη έξαρσή του κατά τη διάρκεια εξουσίας του Χίτλερ. Η ναζιστική προπαγάνδα βασίστηκε σε αιώνες αντιεβραϊκών προκαταλήψεων, που εδράζονταν στον οικονομικό ρόλο των Εβραίων.¹⁶⁸ Οφείλουμε να τονίσουμε πως ο οικονομικός ρόλος τους δεν ήταν πάντοτε ο ίδιος, καθώς στη μεσαιωνική οικονομία, οι Εβραίοι λάμβαναν τον σημαίνοντα ρόλο του τοκογλύφου. Ωστόσο, η παρούσα εργασία δε στοχεύει στην ανάδειξη του τρόπου λειτουργίας του Εβραίου τοκογλύφου. Η εν λόγω πληροφορία όμως, επιδεικνύει τη θεμελίωση της εβραϊκής καταγωγής στον υλισμό.¹⁶⁹

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, κατά την επίδραση του καπιταλισμού, παρατηρήθηκε ένταση των αντιεβραϊκών προκαταλήψεων, καθώς το φεουδαρχικό σύστημα σημάδεψε ιστορικά τις κοινωνικές τάξεις σχετικά με τον κοινωνικό και ιδεολογικό τους ρόλο. Συγκεκριμένα, στις αρχές του αιώνα, οι Εβραίοι κατοικούσαν κυρίως στα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και κατά βάση ήταν επιχειρηματίες. Ωστόσο, οι σταδιακές οικονομικές πιέσεις από τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής επέφεραν τη μετανάστευση των Εβραίων, στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου}, προς τους βασικούς πυλώνες οικονομικής ζωής της Ευρώπης, λόγω της αναζήτησης νέων τρόπων ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητάς τους.¹⁷⁰

Η μετανάστευση των Εβραίων προκάλεσε αντισημιτικά αισθήματα προς τα μεσαία στρώματα των χωρών της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, τα οποία εκδηλώνονταν με ποικίλους τρόπους, με αποκορύφωμα την περίοδο που μας απασχολεί. Ο όρος «αντισημιτισμός» επινοήθηκε από έναν Γερμανό δημοσιογράφο, τον Βίλχελμ Μαρ (Wilhelm Marr, 1819-1904), ο οποίος το 1879 ίδρυσε την «Ένωση Αντισημιτών».¹⁷¹ Οι αντισημίτες είχαν θέσει στη γερμανική πολιτική σκηνή το «εβραϊκό ζήτημα», θεωρώντας πως οι Εβραίοι δεν αποτελούσαν ισότιμα μέλη της κοινωνίας.¹⁷²

¹⁶⁸ Laurence, *ό.π.*, σ. 184.

¹⁶⁹ Λιόσης, *ό.π.*, σ. 299.

¹⁷⁰ Leon Abram, *Το εβραϊκό ζήτημα, μια μαρξιστική προσέγγιση*, Διεθνές Βήμα, Αθήνα 2017, σ. 228.

¹⁷¹ Evans, *ό.π.*, σ. 27-28.

¹⁷² Στο ίδιο, σ. 25.

Οι Γερμανοί αντιμετώπιζαν από καιρό τους Εβραίους ως απειλή. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ενώ το ποσοστό των Εβραίων στη Γερμανία δεν ξεπερνούσε το 1% του συνολικού πληθυσμού, οι ίδιοι διέπρεπαν σε σημαντικούς τομείς της γερμανικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, το 17% των τραπεζιτών και το 16% των δικηγόρων ήταν Εβραίοι, ενώ παράλληλα το μεγαλύτερο μέρος του ημερήσιου Τύπου βρισκόταν στην κατοχή δύο Εβραίων εκδοτών (του Rudolf Mosse και του Leopold Ullstein).¹⁷³ Οι επιτυχίες του εβραϊκού πληθυσμού για μία μερίδα του γερμανικού λαού θεωρήθηκαν απειλητικές ως προς την επιβολή του εβραϊκού στοιχείου. Η κατάσταση αυτή, παράλληλα με την ταύτιση των Εβραίων με τον κομμουνισμό, ιδιαίτερα έπειτα από την υποστήριξη του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD) στις εκλογές του 1912, όπως και άλλα αριστερά πολιτικά κόμματα, τόνωσαν τα αντισημιτικά αισθήματα του γερμανικού κόσμου.¹⁷⁴

Όπως έχουμε αντιληφθεί, οι βάσεις του αντισημιτισμού τέθηκαν προπολεμικά, αλλά εντάθηκαν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Γερμανοί, όντας πεπεισμένοι για τη νίκη των στρατευμάτων τους και ταπεινωμένοι από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, απέδωσαν την ήττα τους σε αποδιοπομπαίους τράγους. Οι Εβραίοι κατηγορήθηκαν για την ήττα στον πόλεμο, την εθνική ταπείνωση, την πολιτιστική παρακμή, την οικονομική εξαθλίωση και ακόμη και για τον πληθωρισμό του 1923, από τον οποίο θεώρησαν ότι είχαν επωφεληθεί οικονομικά.¹⁷⁵ Επιπλέον, το αντισημιτικό μίσος εντάθηκε για δυο ακόμη παράγοντες. Ο πρώτος συνδεόταν με την εισροή Εβραίων από την Ανατολική Ευρώπη μεταπολεμικά και ο δεύτερος σχετιζόταν με το πραξικόπημα του 1919 από τους ακροαριστερούς Σπαρτακιστές. Ειδικότερα, όταν γνωστοποιήθηκε πως οι αρχηγοί του ήταν Εβραίοι, μέσω της ακροδεξιάς προπαγάνδας συνδέθηκαν με την κομμουνιστική απειλή. Έτσι, σταδιακά ο ρόλος των Εβραίων αλλοιώθηκε από την πολιτική και κοινωνική ζωή της Γερμανίας, τονώνοντας την καχυποψία απέναντί τους, η οποία στη συνέχεια υποκαταστάθηκε από εχθρική στάση.¹⁷⁶

Η παρακάτω αφίσα χρονολογείται περίπου στα 1919-1920 και χρησιμοποιείται ενδεικτικά, καθώς καταδεικνύει την προκατάληψη εναντίων των Εβραίων, έπειτα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το κείμενο της αφίσας γράφει: «Προσοχή!» [Όλα είναι δικά

¹⁷³ Saul Friedländer, *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι*, Πόλις, Αθήνα 2013, σ. 102.

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 100.

¹⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 105.

¹⁷⁶ Evans, ό.π., σ. 152.

μας!]) και απεικονίζεται ένας Εβραίος, ο οποίος έχει πάρει αντικείμενα αξίας, αφήνοντας πίσω έναν ανάπηρο, από τον πόλεμο, Γερμανό βετεράνο.

Holocaust Memorial Museum

Η παρακάτω αφίσα με τίτλο *Ο εγκέφαλος* απεικονίζει έναν Εβραίο καπιταλιστή με πολυάριθμες χορδές που εκτείνονται από τις τσέπες του προς ένα πλήθος εργατών συγκεντρωμένο γύρω του, επιδεικνύοντας την αντισημιτική προκατάληψη ότι οι Εβραίοι βάζουν άλλους να εργάζονται γι' αυτούς κι εκείνοι λαμβάνουν τα κέρδη άκοπα.

Holocaust Memorial Museum

Στην πραγματικότητα, οι κατηγορίες προς τους Εβραίους υπήρξαν αναληθείς, αλλά στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, πολλοί Γερμανοί συνέδεσαν τον αντισημιτισμό με ένα καλύτερο μέλλον για το έθνος τους. Σε αυτό συνέβαλε και η αντισημιτική προπαγάνδα των πολιτικών κομμάτων της περιόδου,

με κύριο το NSDAP. Όπως και στο *Mein Kampf*, έτσι και στην πολιτική ρητορική του Χίτλερ, οι Εβραίοι παρουσιάζονταν ως υπαίτιοι για όλα τα προβλήματα της Γερμανίας και ως «μολυντές» του Αρίου αίματος. Από το 1930, όταν το εκλογικό ποσοστό των Ναζί, από 2,6%, ανήλθε στο 18,3%, ο Χίτλερ πρότεινε μέτρα για την περιθωριοποίηση των Εβραίων, κάνοντας σαφή τον στόχο του για τη σύσταση του *Volksgemeinschaft*,¹⁷⁷ καθώς το ουτοπικό μέλλον που οραματιζόταν προϋπέθετε την απαλλαγή από οτιδήποτε ξένο και μισρό.¹⁷⁸

Ναζιστική προπαγανδιστική αφίσα του 1928 για την πολιτική εκστρατεία του Χίτλερ που απεικονίζει το χέρι ενός Ναζί που χτυπά έναν Εβραίο.

Holocaust Memorial Museum

Από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία το 1933, το NSDAP εφάρμοσε εξολοκλήρου την αντισημιτική πολιτική του. Ο αποκλεισμός και η άσκηση βίας κατά των Εβραίων θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις φάσεις:

Η πρώτη φάση αφορά την περίοδο 1933-1935, κατά την οποία η ναζιστική κυβέρνηση επέβαλε μία σειρά νέων νόμων που αποσκοπούσαν στη σταδιακή περιθωριοποίηση των Εβραίων από τη γερμανική κοινωνία. Αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Χίτλερ διέταξε τον Υπουργό Εξωτερικών, Βίλχελμ Φρικ (Wilhelm Frick, 1877-1946), να αποστείλει συστάσεις προς όλα τα κρατίδια, ώστε να απαγορεύσουν στους Εβραίους να εισέρχονται στη χώρα τους, να μη τους χορηγείται υπηκοότητα και να εκτοπιστούν οι Εβραίοι της Ανατολικής Ευρώπης.¹⁷⁹ Παράλληλα, στις απαρχές της ναζιστικής εξουσίας σημειώθηκαν έντονα περιστατικά βίας κατά των

¹⁷⁷ Payne, ό.π., σ. 281.

¹⁷⁸ Ian Kershaw, *Ο Χίτλερ, οι Γερμανοί και η «Τελική Λύση»*, Πατάκης, Αθήνα 2011, σ. 136.

¹⁷⁹ Friedländer, ό.π., σ. 46.

Εβραίων από τα ναζιστικά Τάγματα Εφόδου (Sturmabteilung, SA), την αστυνομία και μέλη του Κόμματος, τα οποία άρχισαν να απειλούν τους Εβραίους, εισέβαλλαν στα σπίτια τους, κατέστρεφαν τις περιουσίες τους, τους κακοποιούσαν ή και τους δολοφονούσαν, ενώ οργανώσεις της Ναζιστικής Νεολαίας έκαιγαν σε δημόσια θέα εβραϊκά βιβλία και κατέστρεφαν τις βιτρίνες των καταστημάτων τους.¹⁸⁰ Επίσης, οι Ναζί κατεύθυναν τον λαό να μην ψωνίζει από τα εβραϊκά καταστήματα ή να μην απευθύνεται σε Εβραίους γιατρούς και δικηγόρους.¹⁸¹

Ο ξένος Τύπος, ιδιαίτερα της Μεγάλης Βρετανίας και των ΗΠΑ, αποδοκίμασε έντονα τις πρακτικές της γερμανικής κυβέρνησης κατά των Εβραίων, ενώ οι Ναζί απέρριπταν ως ψεύδη τα όσα γράφονταν. Οι δεύτεροι βρήκαν την αφορμή για ξέσπασμα εναντίων των Εβραίων, οργανώνοντας την πρώτη τους μεγάλη αντισημιτική δράση. Οι Ναζί οργάνωσαν ένα πανεθνικό αντιεβραϊκό μποϊκοτάζ την 1^η Απριλίου 1933, όπου άνδρες των SA στήθηκαν μπροστά από εβραϊκά καταστήματα, κρατώντας πλακάτ με αντιεβραϊκά συνθήματα και ασκώντας εκφοβισμό προς πελάτες και περαστικούς. Με αυτή την ενέργεια, οι Ναζί υποτίθεται ότι διαμαρτυρήθηκαν για τις αντιγερμανικές ενέργειες των Εβραίων σε όλο τον κόσμο.¹⁸²

Αυτή η αφίσα ανακοινώνει το αντιεβραϊκό μποϊκοτάζ στην πόλη Geisenheim.

Calvin University

¹⁸⁰ Evans, ό.π., σ. 434-436.

¹⁸¹ Στο ίδιο.

¹⁸² Fritzsche, ό.π., σ. 126.

Εικόνα από το μπιόκοτάζ του Απριλίου 1933, όπου άνδρες των Ταγματών Εφόδου στο Βερολίνο κρατούν πανό που γράφουν «Γερμανοί! Αμυνθείτε! Μην αγοράζετε από τους Εβραίους!»

Dokumentationsarchiv des Oesterreichischen Widerstandes

Ένα μέλος της SA καθοδηγεί άλλους Ναζί πού να αναρτήσουν πινακίδες κατά των Εβραίων σε έναν εμπορικό δρόμο στη Γερμανία (1933).

National Archives and Records Administration, College Park, MD

Έπειτα από την 1^η Απριλίου, οι Εβραίοι αντιλήφθηκαν πως η βία και η περιθωριοποίηση που δέχονταν καθημερινά είχε τη συγκατάθεση της κυβέρνησης και πως στόχος της δεύτερης ήταν η αναμόρφωση του κράτους με θεμελιώδες κριτήριο τη φυλή. Στη συνέχεια, οι Ναζί θέσπισαν τον Νόμο περί Αποκατάστασης μίας Επαγγελματικής Διοίκησης, ο οποίος επέβαλε την πρόωρη συνταξιοδότηση ή και την απόλυση όλων των υπαλλήλων του Δημοσίου μη-Αρίας προέλευσης, με βασικό στόχο τους Εβραίους. Μάλιστα, με τον συγκεκριμένο νόμο ορίστηκε ποιοι αποτελούσαν Εβραίους, δηλαδή όσοι είχαν ασπαστεί την ιουδαϊκή θρησκεία και είχαν έστω παππού ή γιαγιά εβραϊκής καταγωγής.¹⁸³

Τον Νόμο της 1^{ης} Απριλίου ακολούθησε ο Νόμος κατά της Υπερπλήρωσης των Γερμανικών Σχολείων και Πανεπιστημίων της 25^{ης} Απριλίου, που στόχευε σε

¹⁸³ Evans, ό.π., σ. 545-546.

εκκαθαρίσεις και στην εκπαίδευση. Σύμφωνα με αυτόν, περιορίστηκε η εγγραφή Εβραίων μαθητών και φοιτητών στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας στο 1,5%, ενώ ο αριθμός Εβραίων μαθητών δεν έπρεπε να ξεπερνά το 5%. Επιπλέον, απολύθηκε το ένα τρίτο των πανεπιστημιακών δασκάλων, οι οποίοι ήταν Εβραίοι.¹⁸⁴ Χαρακτηριστική ένδειξη της περιθωριοποίησης από την εκπαίδευση, αποτελεί το γεγονός ότι στο εαρινό εξάμηνο του 1932 φοιτούσαν 3.950 Εβραίοι φοιτητές, ενώ στο επόμενο εξάμηνο είχαν απομείνει μόλις 590.¹⁸⁵

Την περίοδο που ακολούθησε, θεσπίστηκαν χιλιάδες απαγορεύσεις και περιορισμοί για τους Εβραίους, όπως για παράδειγμα η απαγόρευση κατοχής αγροτεμαχίων ή ενασχόλησης με τη γεωργία.¹⁸⁶ Ταυτόχρονα, σημειώθηκε ένας καταγισμός καταγγελιών, καθώς πολλοί Γερμανοί κατηγορούσαν συνανθρώπους τους ως Εβραίους, δημιουργώντας μία πρωτοφανή κατάσταση καχυποψίας και εμμονής σχετικά με την καταγωγή.¹⁸⁷ Αρκετοί Γερμανοί ωστόσο, δεν ασπάστηκαν την αντισημιτική ιδεολογία, αλλά απομακρύνθηκαν από τους Εβραίους, λόγω του φόβου του αποκλεισμού και των ίδιων.¹⁸⁸ Έως το φθινόπωρο του 1933 είχαν μεταναστεύσει περίπου 50.000 Εβραίοι απ' τη Γερμανία, ενώ σημειώθηκαν και πολλές αυτοκτονίες.¹⁸⁹

Η δεύτερη φάση εντοπίζεται δύο χρόνια αργότερα (1935) με περαιτέρω σκλήρυνση των μέτρων κατά των Εβραίων. Κορύφωση της αντισημιτικής υστερίας υπήρξε η ψήφιση των Νόμων της Νυρεμβέργης τον Σεπτέμβριο του 1935, μεταξύ των οποίων περιεχόταν ο Νόμος του Γερμανού Πολίτη, που καθιστούσε τους Εβραίους «υπηκόους» του Γ' Ράιχ και όχι πολίτες,¹⁹⁰ όπως και ο Νόμος για την Προστασία του Γερμανικού Αίματος και της Τιμής, που απαγόρευσε τους γάμους και τις εξωσυζυγικές σχέσεις μεταξύ Εβραίων και Γερμανών.

¹⁸⁴ Marion Kaplan, «The School Lives of Jews Children and Youth in the Third Reich», *Jewish History*, τ.11(2), (Φθινόπωρο 1997), σ. 41-46.

¹⁸⁵ Evans, ό.π., σ. 540.

¹⁸⁶ Friedländer, ό.π., σ. 52.

¹⁸⁷ Evans, ό.π., σ. 546.

¹⁸⁸ Stephan Marks, *Γιατί ακολούθησαν τον Χίτλερ;: Η ψυχολογία του Εθνικοσοσιαλισμού*, Παπαδήμας, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 154-155.

¹⁸⁹ Edward Flannery, *Η αγωνία των Εβραίων. 2.300 χρόνια αντισημιτισμού*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 213-214.

¹⁹⁰ Friedländer, ό.π., σ. 169.

Γερμανικό διάγραμμα που εξηγεί τους νόμους περί φυλών της Νυρεμβέργης.

Holocaust Memorial Museum

Αφίσα Ευγονικής με τίτλο «Η φυλετική σύνθεση των Εβραίων». Το γερμανικό κείμενο λέει: «Οι Εβραίοι είναι ένα μείγμα εξωγήινων φυλών της Εγγύς Ανατολής, της Ανατολής, των Χαμιτών και των Νεγροειδών», Στουτγάρδη 1935.

Holocaust Memorial Museum

Ναζιστική προπαγανδιστική αφίσα που προειδοποιεί τους Γερμανούς για τους κινδύνους των «υπανθρώπων» της Ανατολικής Ευρώπης. Γερμανία (αβέβαιη ημερομηνία).

Robert Hunt Library

Επιπλέον, με τον συγκεκριμένο Νόμο απαγορευόταν στους Εβραίους να προσλαμβάνουν Γερμανίδες οικιακές βοηθούς κάτω των 45 ετών, επειδή η κυβέρνηση πίστευε πως θα μπορούσαν εύκολα να γίνουν αντικείμενο των σεξουαλικών επιθυμιών τους.¹⁹¹ Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες αντισημιτικές γελοιογραφίες που δημοσιεύθηκαν το 1935 στο έργο του Dr. Kurt Plischke με τίτλο «Ο Εβραίος ως εκείνος που μολύνει τη Φυλή: Μια Κατηγορία κατά του Ιούδα και μια προειδοποίηση για τις Γερμανίδες και τα κορίτσια», όπου απεικονίζονται Εβραίοι άνδρες ως δύσμορφοι και ανήθικοι, που προσεγγίζουν τις νεαρές Γερμανίδες με στόχο να τις αποπλανήσουν.

Holocaust Memorial Museum

¹⁹¹ Flannery, ό.π., σ. 213.

Η αντισημιτική προπαγάνδα συνέβαλε καθοριστικά στη διαδικασία απομόνωσης των Εβραίων, αναπαράγοντας τις αιώνιες αντιεβραϊκές προκαταλήψεις και καταγγέλλοντας τους Εβραίους ως παρασιτική και μη ευρωπαϊκή φυλή. Ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της δεύτερης φάσης, είχαν τοποθετηθεί πινακίδες αντισημιτικού περιεχομένου σε δημόσιους χώρους, οι οποίες ανέγραφαν συνθήματα, όπως: «Εδώ οι Εβραίοι είναι ανεπιθύμητοι», «Ο πατέρας των Εβραίων είναι ο διάβολος» και «Οι Εβραίοι εισέρχονται εδώ με δική τους ευθύνη!».¹⁹² Παράλληλα, σε πολλές περιοχές της Γερμανίας απαγορεύτηκε η είσοδος στους Εβραίους σε κινηματογράφους, κέντρα εστίασης και δημοτικές βιβλιοθήκες -μεταξύ άλλων-, ενώ βεβηλώθηκαν εβραϊκά νεκροταφεία και συναγωγές.¹⁹³

Ένας μοτοσικλετιστής διαβάζει μια πινακίδα που γράφει «Οι Εβραίοι δεν είναι ευπρόσδεκτοι εδώ». Γερμανία, περ. 1935.

Μια αντισημιτική πινακίδα σε έναν δρόμο της Βαυαρίας γράφει: «Οι Εβραίοι είναι ανεπιθύμητοι εδώ». Γερμανία, 1937.

¹⁹² Richard Evans, *Το Γ' Ράιχ στην εξουσία*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014, σ. 540.

¹⁹³ Λιόσης, ό.π., σ. 305.

Αντισημιτικό γκράφιτι στον τοίχο ενός εβραϊκού νεκροταφείου που γράφει: «Ο θάνατος των Εβραίων είναι η λύση στα προβλήματα του Ζάρλαντ». Βερολίνο, Γερμανία, Νοέμβριος του 1938.

Από τις αρχές του 1936, λόγω της φιλοξενίας των Ολυμπιακών Αγώνων στο Βερολίνο, υπήρξε αναστολή των μέτρων και περιορισμός της αντισημιτικής βίας, ενώ οι απαγορευτικές πινακίδες προς τους Εβραίους άρθηκαν.¹⁹⁴ Εκείνο το διάστημα, πολλοί Εβραίοι που είχαν διαφύγει απ' τη χώρα, επαναπατρίστηκαν, πιστεύοντας πως οι διώξεις θα ελαττώνονταν και τελικώς θα έπαυαν. Ωστόσο, μετά το πέρας των Αγώνων οι διώξεις συνεχίστηκαν, εισάγοντας την τρίτη και πιο έντονη φάση αντισημιτικής βίας που εντοπίζεται από το 1937 κ.ε. Έτσι, τον επαναπατρισμό των Εβραίων ακολούθησε ένα μεγαλύτερο μεταναστατευτικό κύμα.¹⁹⁵

Σημειώθηκε σκλήρυνση των μέτρων με στόχο την πλήρη αποπομπή των Εβραίων από την κοινωνία και την αγορά εργασίας, ενώ ξεκίνησαν εκτεταμένα πογκρόμ. Αφαιρέθηκαν οι επαγγελματικές άδειες από Εβραίους γιατρούς, φαρμακοποιούς και δικηγόρους και όλοι οι Εβραίοι στοχοποιήθηκαν μέσω ταυτοτήτων, όπου καταγράφονταν ως ξεχωριστή φυλή.¹⁹⁶ Επιπλέον, το ναζιστικό καθεστώς δήμευσε εβραϊκές περιουσίες και οι επιχειρήσεις τους περνούσαν σταδιακά στα χέρια των Αρίων. Τα εν λόγω μέτρα ακολούθηθηκαν από ένα νέο κύμα βίας και λεηλασίας εβραϊκών σπιτιών και καταστημάτων.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Evans, ό.π., σ. 570.

¹⁹⁵ Λιόσης, ό.π., σ. 306.

¹⁹⁶ Fritzsche, ό.π., σ. 230.

¹⁹⁷ Evans, ό.π., σ. 577.

Η παρακάτω αντισημιτική προπαγανδιστική αφίσα, που χρονολογείται στα 1936-1937, ενθαρρύνει τους Γερμανούς να πολεμήσουν ενάντια στις αθέμιτες εβραϊκές επιχειρηματικές πρακτικές. Παρουσιάζεται η εικόνα ενός Αρίου επιχειρηματία που στέκεται στην πόρτα μιας βιτρίνας που ονομάζεται «Γερμανική Επιχείρηση», ο οποίος μόλις έδωσε έναν Εβραίο μικροπωλητή, συμβολίζοντας ότι οι γερμανικές επιχειρήσεις δεν θα ασχολούνται πλέον με τους Εβραίους. Ο μικροπωλητής είναι ντυμένος στα μαύρα, με στερεότυπα σκούρα, σγουρά γένια και γαντζωτή μύτη. Απεικονίζεται με κίτρινο δέρμα, σύμβολο δειλίας, προδοσίας και κακής υγείας, για να τονίσει την αναξιόπιστη φύση του.

Αναλόγως, η παρακάτω αφίσα, ενθαρρύνει τους Γερμανούς να πολεμήσουν ενάντια στις αθέμιτες εβραϊκές επιχειρηματικές πρακτικές, μέσω της απεικόνισης δύο Εβραίων επιχειρηματιών στην είσοδο ενός γερμανικού καταστήματος. Καθώς ο ένας εισέρχεται στο κατάστημα, ο άλλος βγαίνει, σε μια προφανή προσπάθεια να κλέψει χρήματα ή αγαθά. Η εικόνα υποδηλώνει το αντισημιτικό ιδεώδες του απατεώνα, παρασιτικού Εβραίου επιχειρηματία, που λατρεύει το χρήμα και χρησιμοποιείται για να προωθήσει την αντίληψη ότι η εβραϊκή απληστία ήταν βάρος για την κοινωνία και τις γερμανικές Άριες επιχειρήσεις.

Holocaust Memorial Museum

Σε γενικές γραμμές, το ναζιστικό καθεστώς, παράλληλα με τη σκλήρυνση των μέτρων ενέτεινε και τον βομβαρδισμό της αντισημιτικής προπαγάνδας σε όλη τη Γερμανία. Το 1937, ο Γκέμπελς άνοιξε την έκθεση με τίτλο «*Ο Αιώνιος Εβραίος*» στο Μόναχο. Η έκθεση παρουσίαζε εικόνες και αντικείμενα σχεδιασμένα να ενσταλάξουν τον φόβο και να υποκινήσουν την εχθρότητα κατά των Εβραίων, παρουσιάζοντας αντισημιτικές εικόνες, καρικατούρες, μύθους και θεωρίες συνωμοσίας ως αληθινές.¹⁹⁸

Η παρακάτω αφίσα, αποτελεί διαφήμιση της έκθεσης και παρουσιάζει την εικόνα ενός Εβραίου που ενσωματώνει όλα τα αντισημιτικά στερεότυπα σε ένα άτομο με μεγάλη, κυρτή μύτη, πυκνά φρύδια και σακούλες στα μάτια. Κοιτάζει με λαχτάρα τα χρήματα στο χέρι του, ενώ στο άλλο χέρι κρατά ένα μαστίγιο. Ένας τρισδιάστατος χάρτης της Σοβιετικής Ένωσης είναι ασφαλισμένος κάτω από το αριστερό του χέρι. Μέσω αυτών των συμβόλων, η αφίσα χαρακτηρίζει τους Εβραίους ως μαρξιστές, τοκογλύφους και εκμεταλλευτές της ανθρώπινης εργασίας.

Μετά την ολοκλήρωση της έκθεσης στο Μόναχο, παρουσιάστηκε στη Βιέννη, την Αυστρία, το Βερολίνο, τη Βρέμη, τη Δρέσδη και το Μαγδεμβούργο, μέχρι το καλοκαίρι του 1939. «*Ο Αιώνιος Εβραίος*» ήταν μια από τις πιο δημοφιλείς εκθέσεις προπαγάνδας του ναζιστικού καθεστώτος, που προσέλκυσε περισσότερους πάνω από 1,3 εκατομμύρια επισκέπτες.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 580.

¹⁹⁹ Friedländer, ό.π., σ. 200.

Ο κόσμος περιμένει στην ουρά κατά τις τελετές έναρξης για την έκθεση «Ο Αιώνιος Εβραίος» στο Μόναχο, 1937.

Οι Γερμανοί βλέπουν ένα τμήμα της έκθεσης «Ο Αιώνιος Εβραίος» με τίτλο: «Ο Εβραίος έχει τυπικά, εξωτερικά χαρακτηριστικά».

Holocaust Memorial Museum

Η ναζιστική προπαγάνδα εναντίων των Εβραίων υπήρξε εκτενέστερη συγκριτικά με άλλους πυλώνες της ναζιστικής πολιτικής. Παρακάτω παρατίθεται μία αφίσα του 1938, η οποία προειδοποιεί για τον κίνδυνο μίας παγκόσμιας συνωμοσίας

των Εβραίων, απεικονίζοντας ένα χταπόδι, που συμβολίζει τον Εβραίο, ο οποίος εξαπλώνει δηλητήριο σε όλη την υφήλιο.

Library of Congress

Η κορύφωση της τρίτης φάσης όμως, σημειώθηκε έπειτα από τη δολοφονία του κατώτερου αξιωματούχου των Ναζί, Ερνστ φον Ρατ (Ernst vom Rath, 1909-1938) από έναν δεκαπεντάχρονο Πολωνοεβραίο στις 7 Νοεμβρίου του 1938. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την αφορμή για τερατώδες ξέσπασμα αντισημιτισμού στη Γερμανία, αφού το ναζιστικό καθεστώς, παρουσίασε το συμβάν ως επίθεση του παγκόσμιου εβραϊσμού ενάντια στο Γ' Ράιχ.²⁰⁰ Έτσι, τα ξημερώματα της 10^{ης} Νοεμβρίου ξεκίνησε ένα πογκρόμ κατά των Εβραίων, το οποίο διήρκεσε έως το επόμενο βράδυ και εξαπλώθηκε σε ολόκληρη τη χώρα. Λόγω των σπασμένων βιτρινών των εβραϊκών καταστημάτων, το πογκρόμ ονομάστηκε «Νύχτα των μεγάλων Κρυστάλλων» (Kristallnacht). Τα αποτελέσματα ήταν δολοφονίες (υπολογίζονται 1.000-2.000 θάνατοι), αλλά και αυτοκτονίες Εβραίων (περίπου 300), δεκάδες χιλιάδες συλλήψεις και φυλακίσεις, οι λεηλασίες 7.500 εβραϊκών καταστημάτων, η καταστροφή 600 συναγωγών, αλλά και οι δημόσιες διαπομπεύσεις.²⁰¹ Υπολογίζεται μάλιστα, ότι περίπου 10.000 από τους

²⁰⁰ Λιόσης, ό.π., σ. 306.

²⁰¹ Evans, ό.π., σ. 580-597.

συλληφθέντες απεστάλησαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης για καταναγκαστική εργασία.²⁰²

Αξίζει να σημειωθεί πως στο πογκρόμ του Νοεμβρίου δεν συμμετείχαν μονάχα τα SA και μέλη των Ναζί, αλλά και Γερμανοί πολίτες, γεγονός που καταδεικνύει την επιτυχία της αντισημιτικής προπαγάνδας, η οποία συνέβαλε στο να κυριευτεί το μεγαλύτερο μέρος του λαού από μίσος προς τους Εβραίους.²⁰³

Ακολούθησε νέα δέσμη μέτρων με περαιτέρω απαγορεύσεις προς τους Εβραίους, οι οποίοι θεωρήθηκαν υπαίτιοι για τη δημόσια αναστάτωση. Αρχικά, τους επιβλήθηκε το συλλογικό πρόστιμο ενός δισεκατομμυρίου μάρκων, το οποίο καταβλήθηκε με δήμευση του 20% των περιουσιακών τους στοιχείων. Τα νέα μέτρα απαγόρευαν την είσοδό τους σε δημόσιους χώρους, την παράδοση τυχόν οπλισμού, την αφαίρεση άδειας οδήγησής τους και την επιβολή διαχωρισμού τους απ' τους υπόλοιπους Γερμανούς στα τρένα, μεταξύ άλλων.²⁰⁴

Η «Kristallnacht» υπήρξε η απαρχή μίας πρωτοφανούς κτηνωδίας που ακολούθησε, καθώς οριοθέτησε μία νέα φάση στον ναζιστικό αντισημιτισμό. Η «γερμανική καθαρότητα» και η λύση του εβραϊκού ζητήματος άρχισε πλέον να συνδυάζεται με την εξάλειψή τους. Ο Χίτλερ, σε ομιλία του στο Ράιχσταγκ στις 30 Ιανουαρίου 1939 διακήρυξε πως:

*«Αν οι Εβραίοι της διεθνούς χρηματαγοράς, εντός της Ευρώπης αλλά και εκτός αυτής, καταφέρουν για άλλη μια φορά να εμπλέξουν τα έθνη σε έναν παγκόσμιο πόλεμο, τότε οι συνέπειες δεν θα είναι η “μπολσεβικοποίηση” του κόσμου και, μαζί με αυτήν, ο θρίαμβος του εβραϊσμού· απεναντίας, θα σημάνει την εξόντωση του εβραϊκού γένους στην Ευρώπη».*²⁰⁵

Όπως προκύπτει, ο Χίτλερ το 1939 μετέδωσε την πρόθεσή του για εξάλειψη των Εβραίων στην περίπτωση ενός νέου παγκόσμιου πολέμου, γεγονός που προβάλλει πως σκοπός του δεν ήταν απλώς η εκκαθάριση του εβραϊκού στοιχείου από το Γ' Ράιχ, αλλά της παγκόσμιας εβραϊκής κοινότητας. Οι συγκεκριμένες διατυπώσεις του Χίτλερ έμειναν στην ιστορία ως «προφητεία» της «τελικής λύσης».²⁰⁶

²⁰² Fritzsche, ό.π., σ. 136-140.

²⁰³ Evans, ό.π., σ. 586.

²⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 594-595.

²⁰⁵ Όπως παρατίθεται στο Peter Longerich, *Η άγραφη διαταγή, ο ρόλος του Χίτλερ στην τελική απόφαση*, Καλοκάθη, Αθήνα 2008, σ. 80.

²⁰⁶ Λιόσης, ό.π., σ. 308.

«Σπασμένες βιτρίνες εβραϊκών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του πογκρόμ της Kristallnacht. Βερολίνο, Γερμανία, 10 Νοεμβρίου 1938».

Holocaust Memorial Museum

«Η καταστροφή της συναγωγής του Ντόρτμουντ κατά τη διάρκεια της Kristallnacht Γερμανία, Νοέμβριος 1938».

Bayerische Staatsbibliothek

«Φρουροί των SS αναγκάζουν τους Εβραίους που συνελήφθησαν να διασχίσουν πεζοί την πόλη του Μπάντεν-Μπάντεν στη Γερμανία. Θεατές παρακολουθούν από το δρόμο και τα τείχη. Γερμανία, 10 Νοεμβρίου 1938».

Prussian Heritage Image Archive

3.2. Κομμουνισμός

Ο κομμουνισμός είναι μία οικονομική και πολιτική φιλοσοφία που βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι κοινωνίες διαμορφώνονται από τα οικονομικά τους συστήματα. Σύμφωνα με τον κομμουνισμό, ο καπιταλισμός δημιουργεί κοινωνικά προβλήματα, μοιράζοντας άδικα τον πλούτο μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και γι' αυτό, το οικονομικό σύστημα πρέπει να μεταρρυθμιστεί, ώστε να κατανέμεται ισότιμα ο πλούτος. Οι κομμουνιστικές ιδέες εξαπλώθηκαν γρήγορα στην Ευρώπη κατά τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα.²⁰⁷

Οι σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές φιλοσοφίες δεν ήταν ποτέ δημοφιλείς στις συντηρητικές ελίτ της Ευρώπης, καθώς οι ίδιες θεωρούσαν αυτές τις πεποιθήσεις ως επικίνδυνες ιδεολογίες που απειλούσαν τον παραδοσιακό πολιτικό και οικονομικό τους έλεγχο. Η Ρωσική Επανάσταση και η εμφάνιση της Σοβιετικής Ένωσης το 1917 αύξησαν τους φόβους για βίαιη επανάσταση και ριζική αναδιάταξη της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Αυτοί οι φόβοι εκδηλώθηκαν τόσο στη Γερμανία, όσο και σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Απόρροια του παραπάνω κλίματος που είχε δημιουργηθεί, υπήρξε και η άνοδος του Χίτλερ στην εξουσία, η οποία οφειλόταν εν μέρει στους φόβους του προέδρου Χίντενμπουργκ για την εξάπλωση του κομμουνισμού.²⁰⁸

Σε ολόκληρη την Ευρώπη, μία παρόμοια λογική διαπερνούσε τη διεθνή αντίδραση προς το νέο Τρίτο Ράιχ του Χίτλερ. Μέχρι τη δεκαετία του 1930, ο Ιωσήφ Στάλιν (Joseph Stalin, 1878-1953) είχε ξεκινήσει την αναγκαστική κολεκτιβοποίηση ή την αντικατάσταση των ιδιωτικών αγροκτημάτων με κρατικά, συλλογικά αγροκτήματα. Είχε επίσης καθιερώσει ποσοστώσεις βιομηχανικής παραγωγής. Οι

²⁰⁷ Βλ. Karl Marx- Friedrich Engels, *Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, Θεμέλιο, Αθήνα 2004.

²⁰⁸ Burns, ό.π., σ. 879.

προσπάθειές του εξάλειψαν την ελεύθερη αγορά. Αυτό έδωσε στον υπόλοιπο κόσμο ένα δείγμα από το είδος της κομμουνιστικής επανάστασης, που η Κομιντέρν (ή Κομμουνιστική Διεθνής),²⁰⁹ μία παγκόσμια κομμουνιστική οργάνωση ελεγχόμενη από τη Σοβιετική Ένωση, ενθάρρυνε διεθνώς.²¹⁰ Έτσι, η συλλογική γερμανική συνείδηση φοβόταν πως αν ο κομμουνισμός εξαπλωνόταν από τη Σοβιετική Ένωση στη Γερμανία, θα έφτανε μέχρι την καρδιά της Ευρώπης. Ο φόβος του κομμουνισμού ώθησε αρκετούς Ευρωπαίους ηγέτες -συμπεριλαμβανομένου και του Βρετανού πρωθυπουργού Νέβιλ Τσάμπερλεν- να επικεντρωθούν αρχικά στα αντικομμουνιστικά διαπιστευτήρια του ναζισμού και όχι στις εδαφικές του φιλοδοξίες ή στον αντισημιτισμό που προωθούσε.²¹¹

Ο κομμουνισμός και ο ναζισμός αποτελούν εκ διαμέτρου αντίθετες ιδεολογίες, καθώς ο πρώτος έδινε προτεραιότητα στην ταξική εξίσωση, ενώ ο δεύτερος στο έθνος και τη φυλή. Ο αντικομμουνισμός των Ναζί ήταν από πολύ νωρίς διακηρυγμένος από τον Χίτλερ στο *Mein Kampf*, όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω. Ωστόσο, στη ναζιστική φαντασία, ο κομμουνισμός αναδιατυπώθηκε ως «εβραιομπολσεβικισμός» ή «ιουδαιομπολσεβικισμός», ο οποίος αποτελούσε μια αντισημιτική θεωρία συνωμοσίας, που βασίστηκε στον ισχυρισμό ότι η Ρωσική Επανάσταση του 1917 αποτελούσε ένα εβραϊκό σχέδιο κι ότι οι Εβραίοι έλεγχαν τη Σοβιετική Ένωση και τα διεθνή κομμουνιστικά κινήματα, συχνά για την προώθηση ενός σχεδίου καταστροφής του δυτικού πολιτισμού. Η απειλή του «εβραιομπολσεβικισμού» τονίστηκε από την εγγύτητα της Γερμανίας με τη Σοβιετική Ένωση και τις ανταγωνιστικές εδαφικές φιλοδοξίες των Ναζί-Σοβιετικών στην Ανατολική Ευρώπη. Η ύπαρξη ενός κομμουνιστικού κράτους τόσο κοντά στη Γερμανία δεν ήταν απλώς μια πολιτική απειλή, αλλά και μια υπαρξιακή φυλετική και ιδεολογική απειλή. Για τους Ναζί τόσο οι Εβραίοι, όσο και οι κομμουνιστές έγιναν χειρότεροι από την υποτιθέμενη ταύτιση μεταξύ τους.²¹²

Για τους λόγους που έχουμε αναφέρει, οι Εβραίοι και οι κομμουνιστές, υπήρξαν οι βασικοί «εχθροί» του ναζισμού. Ωστόσο, η έχθρα προς τους κομμουνιστές αφορούσε

²⁰⁹ Η Κομιντέρν (Comintern) ήταν η Τρίτη Διεθνής Ένωση των εθνικών κομμουνιστικών Κομμάτων, που ξεπήδησε μέσα από την πρώτη νικηφόρα εργατική επανάσταση στη Ρωσία το 1917 και ιδρύθηκε το 1919. Αναλυτικότερα βλ. Duncan Hallas, *Κομιντέρν- Η Τρίτη Διεθνής, Εργατική Δημοκρατία*, Αθήνα 1999.

²¹⁰ Στο ίδιο, σ. 880.

²¹¹ Τσακαλογιάννης, ό.π., σ. 211-218 και σ. 245.

²¹² Michael Kellogg, *The Russian Roots of Nazism: White Émigrés and the Making of National Socialism, 1917-1945*, Cambridge University Press, Κέιμπριτζ 2005, σ. 344.

καθαρά πολιτικούς και στρατιωτικούς σκοπούς.²¹³ Μόλις οι Ναζί ανήλθαν στην εξουσία, άρχισαν να στοχεύουν κομμουνιστές εντός και εκτός της Γερμανίας. Ήδη από το 1933, προτού το ναζιστικό καθεστώς προβεί σε σημαντικές ενέργειες κατά των Εβραίων ή των ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι Γερμανοί κομμουνιστές συλλαμβάνονταν μαζικά και βασανίζονταν. Την ίδια χρονιά άνοιξε το πρώτο στρατόπεδο συγκέντρωσης, το Νταχάου,²¹⁴ όπου εστάλησαν όλοι οι πολιτικοί κρατούμενοι. Έως τις 14 Ιουλίου, οι Ναζί απαγόρευσαν όλα τα πολιτικά κόμματα, ανοίγοντας τον δρόμο της απόλυτης εξουσίας του NSDAP και της συνεπαγόμενης τρομοκρατίας του.²¹⁵

Συνεπώς, η τακτική των Ναζί προς τη δίωξη των κομμουνιστών υπήρξε άμεση και όχι κλιμακωτή, όπως με τους Εβραίους, καθώς στόχος τους ήταν εξ αρχής η εξαφάνιση του κομμουνισμού κι όχι η δίωξη ή η ώθηση σε αναγκαστική μετανάστευση. Οι στόχοι του καθεστώτος αναδεικνύονταν πολύ συχνά με εικόνες προς την κατεύθυνση της κοινής γνώμης, που προσομοίαζαν τους κομμουνιστές ως απειλή και τους συνέδεαν άμεσα με τους Εβραίους, τονίζοντας τις αρχές του «ιουδαιομπολσεβικισμού» για την παγκόσμια κυριαρχία τους.

Στην παρακάτω γελοιογραφία της περιόδου 1932-1938 της γερμανικής εφημερίδας *Der Stürmer*, εκτίθεται η εικόνα ενός Εβραίου, ο οποίος οδηγεί έναν Σοβιετικό αξιωματούχο από τη μύτη με ένα λουρί, αποδίδοντας τη θεωρία ότι οι Εβραίοι καθοδηγούν τις κινήσεις του μπολσεβικισμού και πως η επανάσταση του 1917 αποτελεί εβραϊκό δημιούργημα.

²¹³ Λιόσης, ό.π., σ. 329.

²¹⁴ Το Νταχάου (Dachau) είναι πόλη της Γερμανίας, που βρίσκεται κοντά στο Μόναχο.

²¹⁵ Τσακαλογιάννης, ό.π., σ. 346.

Holocaust Memorial

Museum

Οι Ναζί προπαγάνδιζαν τις αρχές του εβραϊκού μπολσεβικισμού και σε δημόσιες ομιλίες τους. Η ακόλουθη αφίσα της περιόδου 1937-1940 αποτελεί ανακοίνωση για μία ομιλία με θέμα την απειλή των Εβραίων- μπολσεβίκων κατά της Γερμανίας, που χορηγούνταν από το τοπικό Ναζιστικό Κόμμα του ανατολικού Αννόβερου. Απεικονίζεται μία σκιαγραφημένη καρικατούρα του κεφαλιού ενός Εβραίου με ένα μεγάλο κόκκινο αστέρι του Δαβίδ δίπλα του. Ο συνδυασμός του κόκκινου και του εβραϊκού αστεριού υποδηλώνει την άμεση σύνδεση κομμουνισμού-εβραϊσμού στη ναζιστική συνείδηση. Η ανακοίνωση στο πάνω μέρος της αφίσας γράφει: «*Νίκη επί του μπολσεβικισμού και της πλουτοκρατίας σημαίνει απελευθέρωση από το εβραϊκό παράσιτο!*».

Holocaust Memorial

Museum

Το 1937, οι Ναζί οργάνωσαν μία μεγάλη Αντιμπολσεβικική Έκθεση («Grosse Antibolschewistische Ausstellung») στο Βερολίνο, ώστε να προειδοποιήσουν για την απειλή του μπολσεβικισμού στον κόσμο.²¹⁶ Η παρακάτω αφίσα της έκθεσης (1937) προβάλλει τη φιγούρα ενός τέρατος, του οποίου η ενδυμασία παραπέμπει σε μπολσεβίκο και μαστιγώνει τα θύματα, που κείτονται στο έδαφος, ενώ κτίρια καίγονται στο βάθος, αποδίδοντας τη στυγνή εγκληματικότητα των μπολσεβίκων. Το κείμενο αναγράφει: «Μπολσεβικισμός χωρίς μάσκα».

²¹⁶ Fritzsche, ό.π., σ. 134-135.

Library of Congress

Ο ίδιος τίτλος εντοπίζεται στις περισσότερες αφίσες της έκθεσης, όπως και αντίστοιχα μηνύματα. Στην παρακάτω αφίσα του 1938, ανακοινώνεται η αντιμπολσεβικική έκθεση του Ναζιστικού Κόμματος στη Βιέννη. Απεικονίζεται ξανά ο «Μπολσεβικισμός χωρίς μάσκα», μέσω ενός σκελετού με στρατιωτική στολή μπολσεβίκου, ο οποίος κρατά όπλα και πατά την υδρόγειο σφαίρα, που φέρει τα σύμβολα του εβραϊσμού και του μπολσεβικισμού, αποδίδοντας τον σκοπό του «ιουδαιομπολσεβικισμού» για παγκόσμια κυριαρχία.

Library of Congress

Καταλήγοντας, η προπαγάνδα ήταν στραμμένη στη δημιουργία της κοινής αντίληψης ότι ο κομμουνισμός αποτελεί ύψιστη απειλή. Ο λόγος ήταν προφανής: η νίκη της ρωσικής επανάστασης μπορούσε να ανοίξει «τον ασκό του Αιόλου» για το παγκόσμιο κεφάλαιο. Κατ' επέκταση, οι Γερμανοί στρατιώτες, κατά την εισβολή τους στη Σοβιετική Ένωση, έπρεπε να αισθάνονται πως επιτελούν μία «αγαθοεργία», δηλαδή την εξαφάνιση του κομμουνισμού.

3.3. Ομοφυλόφιλοι

Ήδη από τα μέσα έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, υπήρχαν ενδείξεις για αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες κοινότητες ομοφυλόφιλων στη Γερμανία. Εκείνη την εποχή, η φύση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας έγινε πεδίο επιστημονικής έρευνας και συζήτησης στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Η Γερμανία βρισκόταν στην πρώτη γραμμή αυτής της εξέλιξης, κυρίως λόγω των συζητήσεων για την παράγραφο 175, η οποία θεσπίστηκε το 1871 και αποτελούσε το καταστατικό του γερμανικού ποινικού κώδικα, που απαγόρευε τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών.²¹⁷

Οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες στη Γερμανία επέτρεψαν στους ανθρώπους να προβούν σε δημόσια εκστρατεία για την αποποινικοποίηση των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ανδρών και την κατάργηση της παραγράφου 175. Μεμονωμένοι ακτιβιστές άρχισαν να οργανώνονται σε ομάδες για τον συγκεκριμένο σκοπό και οι ομοφυλόφιλοι άνδρες άρχισαν επίσης να κοινωνικοποιούνται σε χώρους συνάντησης ομοφυλόφιλων. Αυτές οι προσπάθειες βοήθησαν τους άνδρες να συνδεθούν μεταξύ τους και να δημιουργήσουν πρώιμα δίκτυα και κοινότητες.²¹⁸

Οι κοινότητες και τα δίκτυα ομοφυλόφιλων συνέχισαν να αναπτύσσονται και κατά τη διάρκεια της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, η οποία, παρά την πολιτική και οικονομική της αναταραχή, αποτέλεσε μία εποχή πολιτιστικής και καλλιτεχνικής ελευθερίας. Σε αυτό το πλαίσιο, κάποιοι Γερμανοί αμφισβήτησαν δημόσια τα φύλα και τα σεξουαλικά πρότυπα, γεγονός που αποτέλεσε σημείο διαμάχης στο χώρο της πολιτικής και του πολιτισμού. Πολλοί Γερμανοί καλωσόρισαν το λιγότερο περιοριστικό κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό κλίμα στη χώρα και επιπλέον, πολλοί ομοφυλόφιλοι άνδρες αγκάλιασαν τη νέα κουλτούρα. Ωστόσο, δεν υποστήριξαν όλοι οι Γερμανοί τις δημόσιες συζητήσεις για τις σεξουαλικές προτιμήσεις, καθώς αντιμετώπιζαν αυτό το κλίμα μεταρρύθμισης ως μέρος παρακαμιακών, υπερβολικά ανεκτικών και ανήθικων τάσεων, που χαρακτήριζαν την κουλτούρα της Βαϊμάρης. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα, κατηγόρησαν τους Εβραίους και τους κομμουνιστές για τη διαφθορά της γερμανικής νοοτροπίας.²¹⁹

²¹⁷«Paragraph 175 and the Nazi campaign against homosexuality» [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/paragraph-175-and-the-nazi-campaign-against-homosexuality?parent=en%2F4631>] (ανάκτηση: 5 Ιανουαρίου 2024).]

²¹⁸«Gay men under the Nazi regime», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/gay-men-under-the-nazi-regime>] (ανάκτηση: 5 Ιανουαρίου 2024).]

²¹⁹ Michael Burleigh- Wolfgang Wippermann, *The Racial State: Germany 1933-1945*, Cambridge University Press, Ηνωμένο Βασίλειο 1991, 182-184.

Πριν ανέλθει στην εξουσία το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα, ο Χίτλερ και πολλοί ηγέτες των Ναζί καταδίκασαν την κουλτούρα της Βαϊμάρης ως παρακμιακή και εκφυλισμένη και αντιτάχθηκαν στις προσπάθειες αποποινικοποίησης των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ανδρών και της κατάργησης της παραγράφου 175, ενώ σπάνια μιλούσαν δημόσια για την ομοφυλοφιλία. Για τον λόγο αυτό, δηλαδή την αποφυγή της έντονης προβολής της ομοφυλοφιλίας, το υλικό που θα παραθέσουμε περιορίζεται σε φωτογραφίες, καθώς η ομοφυλοφιλία δεν υπήρξε μέρος των βασικών αρχών του NSDAP κι επομένως δεν αποτελούσε βασικό πυλώνα της ναζιστικής προπαγάνδας.²²⁰

Οι Ναζί αντιμετώπιζαν τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις ως «αφύσικη» συμπεριφορά, η οποία αποτελούσε απειλή για τις ναζιστικές πολιτικές, αφού δεν ενθάρρυνε την αναπαραγωγή της Αρίας φυλής.²²¹ Μία από τις πρώτες ενέργειες των Ναζί κατά των ομοφυλοφιλικών κοινοτήτων το 1933, ήταν το κλείσιμο των περισσότερων «γκέι μπαρ» και άλλων σημείων συνάντησης σε ολόκληρη τη χώρα και η εξάλειψη των ομοφυλοφιλικών εφημερίδων, περιοδικών και εκδοτικών οίκων. Επιπλέον, ανάγκασαν τις ομοφυλοφιλικές ενώσεις να διαλυθούν.²²²

Σε μία περαιτέρω κλιμάκωση, οι Ναζί χρησιμοποίησαν νέους νόμους και αστυνομικές πρακτικές για να συλλάβουν και να κρατήσουν χωρίς δίκη έναν περιορισμένο αριθμό ομοφυλόφιλων ανδρών από τα τέλη του 1933 και τις αρχές του 1934, στο πλαίσιο της μείωσης της εγκληματικότητας. Ορισμένοι συλληφθέντες για σεξουαλικά εγκλήματα, συμπεριλαμβανομένων και αρκετών ομοφυλόφιλων, στάλθηκαν τότε στα πρώτα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αργότερα, το φθινόπωρο του 1934, η Gestapo²²³ του Βερολίνου, έδωσε εντολή στις τοπικές αστυνομικές δυνάμεις, να κρατούν και να της αποστέλλουν λίστες με όλους τους άνδρες που πιστευόταν πως είχαν συνάψει ομοφυλόφιλες επαφές.²²⁴

²²⁰ «Gay men under the Nazi regime», ό.π.

²²¹ «Οι εχθροί του κράτους», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/enemies-of-the-state> (ανάκτηση: 5 Ιανουαρίου 2024).]

²²² Burgleich- Wippermann, ό.π., σ. 200.

²²³ Η Gestapo (Geheime Staatspolizei) ήταν πολιτική αστυνομική δύναμη των Ναζί και υπεύθυνη για την προστασία του καθεστώτος από τους φυλετικούς και πολιτικούς εχθρούς του. Αναλυτικότερα βλ. Saul Lucas, *Γκεστάπο, Ο Μηχανισμός Τρόμου των Ναζί*, Κέδρος, Αθήνα 2023.

²²⁴ «Gay men under the Nazi regime», ό.π.

Ένα ζευγάρι χορεύει στο «Eldorado», ένα νυχτερινό κέντρο όπου σύχναζαν μέλη της ομοφυλοφιλικής και λεσβιακής κοινότητας του Βερολίνου. Το νυχτερινό κέντρο διασκέδασης, μαζί με άλλα παρόμοια μέρη συνεύρεσης, έκλεισε από τη ναζιστική κυβέρνηση την άνοιξη του 1933.

Φωτογραφία που τραβήχτηκε στο Βερολίνο, Γερμανία, 1929

Bildarchiv Preussischer
Kulturbesitz

Αξίζει να σημειωθεί, πως ενώ ο Χίτλερ δεν υποστήριζε την ομοφυλοφιλία, έδειχνε μία ανέχεια προς αυτή στις απαρχές της εξουσίας του, καθώς δρούσε θετικά προς τον δεσμό των οπλιτών των SA, οι οποίοι αριθμούσαν τρία εκατομμύρια άτομα και προσιδίαζαν σε «στρατό σπαρτιατικής εμπνεύσεως», όπως αναφέρεται στο *Περί ηρώων*, από τον Δημήτρη Κιτσίκη.²²⁵ Ωστόσο, ο Χίτλερ αποφάσισε να αποδεκατίσει τα ομοφυλόφιλα μέλη των SA, δολοφονώντας αρκετούς ηγέτες τους, συμπεριλαμβανομένου και του Ερνστ Ρεμ (Ernst Röhm, 1887-1934) τον Ιούλιο του 1934.²²⁶

Έπειτα από τη «Νύχτα των Μεγάλων Μαχαιριών»²²⁷ (όπως ονομάστηκε η επιχείρηση της εκκαθάρισης των SA) διαφοροποιήθηκε ο τρόπος με τον οποίο η ναζιστική προπαγάνδα μιλούσε για την ομοφυλοφιλία, κατευθύνοντας τις προκαταλήψεις του γερμανικού πληθυσμού ενάντια στη σεξουαλικότητα των ομοφυλόφιλων. Μάλιστα, κατόπιν της επιχειρήσεως, ο Χίτλερ ανακοίνωσε με δημόσια ομιλία του στις 13 Ιουλίου ότι «είχε καθαρίσει τα σώματα των SA από την ντροπή της ομοφυλοφιλίας» και προειδοποίησε πως θα εφαρμόζει «χωρίς οίκτο την παράγραφο 175 του νόμου κατά της ομοφυλοφιλίας μεταξύ ανδρών».²²⁸

Τον Ιούνιο του 1935, οι Ναζί αναθεώρησαν την παράγραφο 175, ορίζοντας πλέον την ομοφυλοφιλία ως προδοσία κατά του κράτους. Ειδικότερα, προστέθηκε ένα

²²⁵ Δημήτρης Κιτσίκης, *Περί ηρώων*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2014, σ. 182.

²²⁶ Στο ίδιο.

²²⁷ Η «Νύχτα των Μεγάλων Μαχαιριών» διήρκεσε τρεις ημέρες (30 Ιουνίου έως τις 2 Ιουλίου 1934) και συνολικά σκοτώθηκαν περίπου 200 μέλη των SA. Για περισσότερα βλ. Paul Maracin, *Η νύχτα των μεγάλων μαχαιριών*, Κοχλίας, Αθήνα 2005.

²²⁸ Κιτσίκης, ό.π., σ. 183.

ευρύ φάσμα σεξουαλικών συμπεριφορών που μπορούσαν να θεωρηθούν ως εγκληματικές και να τιμωρηθούν με ποινή φυλάκισης και καταναγκαστικής εργασίας έως και δέκα ετών.²²⁹ Τέλος, με την ίδρυση του Κεντρικού Γραφείου του Ράιχ για την Καταπολέμηση της Ομοφυλοφιλίας και των Αμβλώσεων από τον Χίμλερ, το 1936, είχαν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε το ναζιστικό καθεστώς να προβεί στη δίωξη κατά των ομοφυλόφιλων.²³⁰

Σελίδα από την αντισημιτική εβδομαδιαία εφημερίδα *Der Stürmer* (Μάρτιος 1936) που κατήγγειλε τους συγκεκριμένους Εβραίους άντρες ως «διαφθορείς της νεολαίας», «μολυντές της φυλής» και «ομοφυλόφιλους».

Holocaust Memorial Museum

Την περίοδο που ακολούθησε, οι Ναζί έδωσαν προτεραιότητα στη σύλληψη ομοφυλόφιλων, ενώ η ναζιστική προπαγάνδα τους παρουσίαζε ως «εκφυλισμένους» και ως «διαφθορείς της γερμανικής νεολαίας». Ο Χίμλερ, στοχεύοντας στην εξάλειψη οποιουδήποτε δεν συνέβαλλε στην ενίσχυση του πολλαπλασιασμού του γερμανικού λαού, διηύθυνε την Κριπο²³¹ και την Gestapo για να πραγματοποιήσει μία εκστρατεία κατά της ομοφυλοφιλίας, η οποία περιλάμβανε επιδρομές, καταγγελίες και σκληρές μεθόδους ανάκρισης και βασανιστηρίων για τον εντοπισμό των παραβατών της παραγράφου 175.²³²

²²⁹ Heinz Heger, *Οι Άντρες με το ροζ τρίγωνο*, Μαύρη Λίστα, Αθήνα 2000, σ. 105-106.

²³⁰ «Gay men under the Nazi regime», ό.π.

²³¹ Η Κριπο (Kriminalpolizei) ήταν το τμήμα εγκληματικής αστυνομίας για ολόκληρο το Ράιχ. Κατά τη διάρκεια του ναζιστικού καθεστώτος υπήρξε βασικός εφαρμοστής πολιτικών που βασίστηκαν στη ναζιστική ιδεολογία. Αναλυτικότερα βλ. «The Nazi Kripo (Criminal Police)», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nazi-kripo-criminal-police-1>] (ανάκτηση: 20 Ιανουαρίου 2024).]

²³² «Gay men under the Nazi regime», ό.π.

Από τους συλληφθέντες, το ποσοστό καταδίκης ήταν περίπου 50%. Συγκεκριμένα, οι μελετητές υπολογίζουν ότι υπήρξαν περίπου 100.000 συλλήψεις, από τις οποίες περίπου οι 53.000 κατέληξαν σε καταδίκες. Οι περισσότεροι καταδικασθέντες αφέθηκαν ελεύθεροι, αφού εξέτισαν την ποινή φυλάκισής τους, ενώ σε πιο σπάνιες περιπτώσεις αποστέλλονταν απευθείας σε στρατόπεδα συγκέντρωσης με την κατηγορία του ομοφυλόφιλου. Ωστόσο, στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο αριθμός των συλληφθέντων μειώθηκε, διότι δόθηκε προτεραιότητα στην εύρεση ανθρώπινου στρατιωτικού δυναμικού.²³³

Υπολογίζεται ότι 5.000-15.000 άνδρες φυλακίστηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης ως ομοφυλόφιλοι. Αυτή η ομάδα κρατουμένων έπρεπε να φορέσει ένα ροζ τρίγωνο, ενώ δέχτηκε έντονη κακομεταχείριση σε σχέση με άλλες ομάδες των στρατοπέδων.²³⁴

Οι κρατούμενοι που φορούν ροζ τρίγωνα στις στολές τους βγαίνουν έξω από τους φρουρούς των Ναζί στο Sachsenhausen. (αβέβαιη ημερομηνία).

Holocaust Memorial
Museum

Αξίζει να σημειωθεί, πως οι ομοφυλόφιλοι δέχτηκαν έντονη διάκριση και δίωξη, όχι ως μέρος της φυλετικής εκκαθάρισης, αλλά για λόγους συμπεριφοράς, δηλαδή λόγω της μη ένταξης στο κοινωνικό πρότυπο του Τρίτου Ράιχ, της αδυναμίας τους να αποφέρουν απογόνους, αλλά και της γενικότερης χρόνιας προκατάληψης εναντίον τους ως «διαφορετικών». Ένας άγνωστος αριθμός κρατουμένων με ροζ τρίγωνο πέθαναν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως και άγνωστος αριθμός Εβραίων ομοφυλόφιλων δολοφονήθηκαν στο Ολοκαύτωμα. Επίσης, οι ομοφυλόφιλοι υπήρξαν οι μόνοι κρατούμενοι των στρατοπέδων, οι οποίοι παρέμειναν φυλακισμένοι

²³³ Στο ίδιο.

²³⁴ Heger, ό.π., σ. 73-74.

και μεταπολεμικά, λόγω των προτιμήσεών τους, ενώ η παράγραφος 175 παρέμεινε σε ισχύ έως το 1969.²³⁵

3.4. Ρομά (Τσιγγάνοι)

Όπως και οι Εβραίοι, έτσι και οι Ρομά, γνωστοί ως Τσιγγάνοι, στοχοποιήθηκαν από το ναζιστικό καθεστώς ως μη Άριοι και φυλετικά κατώτεροι. Οι ίδιοι, είναι ένας κατά βάση νομαδικός λαός με ινδική καταγωγή, που ζούσε στη Γερμανία από το 1400 και είχε αντιμετωπίσει νόμους έντονων διακρίσεων αρκετό διάστημα πριν την άνοδο του Χίτλερ. Για παράδειγμα, το 1889, η αστυνομία στο γερμανικό κρατίδιο της Βαυαρίας, σχημάτισε το Κεντρικό Γραφείο για Υποθέσεις Τσιγγάνων (Zigeunerzentrale) για τον συντονισμό της αστυνομικής δράσης κατά των Ρομά στην πόλη του Μονάχου. Κατ' επέκταση, οι Ναζί βασίστηκαν σε αιώνιες λαϊκές

²³⁵«Gay men under the Nazi regime», ό.π.

προκαταλήψεις στις εκστρατείες τους εναντίων των Ρομά, προσδιορίζοντάς τους ως φυλή που ήταν επιρρεπής στο έγκλημα.²³⁶

Στη Γερμανία οι Ρομά ονομάζονταν υποτιμητικά «Zigeuner», δηλαδή «γύφτοι». Μετά την άνοδο των Ναζί στην εξουσία το 1933, η αστυνομία στη Γερμανία άρχισε πιο αυστηρή επιβολή της προ-ναζιστικής νομοθεσίας εναντίων τους. Ο Νόμος για την Προστασία του Γερμανικού Αίματος και της Γερμανικής Τιμής, ένας από τους δύο νόμους περί φυλής της Νυρεμβέργης (Σεπτέμβριος 1935), επεκτάθηκε τον Νοέμβριο για να συμπεριλάβει τον πληθυσμό των Ρομά. Υπόκεινταν επίσης στον Νόμο για την Πρόληψη Κληρονομικά Ασθενών Γόνων και στο Νόμο κατά των Επικίνδυνων Συνήθων Εγκληματιών. Έτσι, πολλοί Ρομά χρειάστηκε να στερηθούν.²³⁷

Κύριο μέλημα του καθεστώτος ήταν η συστηματική αναγνώριση όλων των Ρομά, τους οποίους ονόμασαν «Τσιγγάνους». Για να γίνει αυτό, οι Ναζί στράφηκαν στην ευγονική, προσπαθώντας να προσδιορίσουν ποιος ήταν Ρομά με βάση τα φυσικά του χαρακτηριστικά. Ο Ρόμπερτ Ρίττερ (Robert Ritter, 1901-1951), γιατρός στο Πανεπιστήμιο του Tübingen, έγινε το κεντρικό πρόσωπο στη μελέτη των Ρομά. Η ειδικότητά του ήταν η εγκληματική βιολογία, δηλαδή η ιδέα ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι γενετικά καθορισμένη. Ειδικότερα, από το 1936 ανέλαβε να εντοπίσει και να ταξινομήσει, ανά φυλετικό τύπο, τους Ρομά που ζούσαν στη Γερμανία, συχνά συνεργαζόμενος με την αστυνομία. Εκτίμησε ότι ο αριθμός τους στη Γερμανία ανερχόταν στους 30.000 και προσπάθησε να τους ταξινομήσει μέσω ιατρικών και ανθρωπομετρικών εξετάσεων.²³⁸

²³⁶ Karola Fings- Herbert Heuss- Frank Sparing, *Οι Σίντι και οι Ρομά υπό το ναζιστικό καθεστώς*, Καστανιώτης, Αθήνα 1998, σ. 30.

²³⁷ Burgleich- Wippermann, *ό.π.*, σ. 113-117.

²³⁸ Fings, Heuss, Sparing, *ό.π.*, σ. 36.

Παρακάτω εκτίθεται ένα διάγραμμα του 1938 που περιγράφει λεπτομερώς τα φυσικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου Ρομά.

446

Haarfarbe: w 22 Bartfarbe cgraut frühere Haarfarbe Glatze	Augenfarbe: 2a-5 Irisstruktur: 9 Auge: tiefliegend - mittel - oberflächl.-vorquellend	Nasenwurzel: hoch - mittel - tief schmal - mittel - breit	Hautoberlippe: hoch-mittel-niedrig konvex - gerade - konkav
Haarform: straff-schlicht weit-wellig eng-wellig-lockig-kraus fein-mittel-dick	Oberlidraum: niedrig-mittel-hoch Tarsalteil: niedrig-mittel-hoch	Rücken: gerade-wellig konvex-f-II-konkav	Philtrum: flach - mittel - tief schmal - mittel - breit
Haargrenzen:	Lidspalte: weit-mittel-eng gerade - seitw. ansteigend - seitw. abfallend	Knochen: schmal - mittel - breit Knorpel: schmaler-gleich-breiter	Schleimhautoberlippe: dünn - mittel - dick - wulstig Amorbogen
Wirbel: (a. H. Kopf)	Faltenbildung: Deckfalte 0 1 2 3 Deckfaltenfurchen Mongolen-Hottentottenfalte Tarsalfalte-Randleiste-Sule. tars. Lidrandfalte-mesial-lateral; Mongolendoppelfalte; Epicanthus	Spitze: aufw. - vorw. - abwärts Flügelans. hoch - mittel - tief Flügel: anliegend-gewölbt-geböhlt Knick	Schleimhautunterlippe: dünn - mittel - dick - wulstig - gerade - geschweilt
Schneppe: + 0 Brauen: schwach - mittel - dicht - buschig	Fiederung: schmal-mittel-breit Kägel, einzelne Haare ü. d. N.	Steg: geteilt - ungeteilt Nasolabialfurchen: schwach-mittel-stark	Lippensaum: oben unten Delle
Wirbel: r. l. g	Stirn: niedrig-mittel-hoch steil - geneigt - fliehend quer-gewölbt Stirnhöcker - Arcus-supercil.	Nasenlöcher: r. l. abstehend Helixrand Darwin H. Läppchenform Verwachsung Crus cymbae Tub. hel. fossale cymbale Fistula auris Knorpelhöcker	Hautunterlippe: hoch - mittel - niedrig konvex - gerade - konkav
Wimpern: auffällig lang stark nach oben gebogen	Kinn: gerade - vorspringend - zurücktretend schmal - mittel - breit spitz - eckig - rund geteilt - ungeteilt	Ohr: 5 1 1 4 3/4	Mundkinnfurchen: scharf - weich - fehlend
Hinterhaupt: steil - flach - gewölbt mäßig - stark ausladend Törns occ., Prot. occ.	Grübchen:	Hautfarbe: durchbl. schw. mittel fahl stark belichtet: hell-geibl. dkl. bräunl. Olivschimmer unbelichtet: hell-geibl. dkl. bräunl. Olivschimmer	Zähne: Prognathie Caries stark - schwach
Horizontales Gesichtsprofil: schwach - mäßig - stark		Haut: rötet bräunt - stark - mittel - schwach Sommersprossen	Gebißform: 1 2 3 4 5
			Gestalt: zierlich - mittel - kräftig - mächtig dünn - bager - schlank - vollschlank - dick - fett gut proportioniert - unersetz Leptosom - Pykn. - Eust. - Athlet. - Dysplastisch
			Knochenbau: fein - mittel - grob
			Vierfingerfurchen:
			Brücke:
			Fingerrägerl: 4-9

Bundesarchiv

Το 1936, ο Χίμλερ μετέφερε το Κεντρικό Γραφείο Υποθέσεων των Τσιγγάνων από το Μόναχο στο Βερολίνο. Εκεί, ίδρυσε το Κεντρικό Γραφείο του Ράιχ για την Καταστολή της Ενόχλησης των Τσιγγάνων ως μέρος της Κίτρο. Αυτή η υπηρεσία ανέλαβε και επέκτεινε τα γραφειοκρατικά μέτρα για τη συστηματική δίωξη των Ρομά.²³⁹

Λίγο πριν από την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων του 1936, η αστυνομία διέταξε τη σύλληψη και τη βίαιη μετεγκατάσταση όλων των Ρομά, καθώς θεωρήθηκαν «βρώμικοι» και «ανάξιοι» να παρακολουθήσουν κάτι τόσο ιερό. Η αστυνομία περικύκλωσε όλους τους καταυλισμούς των Ρομά και μετέφερε τους κατοίκους και τα βαγόνια τους στο Marzahn.²⁴⁰ Σε όλη τη Γερμανία, τόσο οι ντόπιοι όσο και τα τοπικά αποσπάσματα της αστυνομίας άρχισαν να τους εξαναγκάζουν σε δημοτικά στρατόπεδα. Αργότερα, αυτά τα στρατόπεδα εξελίχθηκαν σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας για εκείνους. Το Marzahn και τα στρατόπεδα Τσιγγάνων (Zigeunerlager) που δημιουργήθηκαν σε άλλες πόλεις μεταξύ 1935 και 1938 ήταν ένα

²³⁹ «Persecution of Roma (Gypsies) in prewar Germany, 1933-1939», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/persecution-of-roma-gypsies-in-prewar-germany-1933-1939> (ανάκτηση: 6 Ιανουαρίου 2024).]

²⁴⁰ Περιοχή στο Βερολίνο.

προκαταρκτικό στάδιο του δρόμου προς τη γενοκτονία. Οι άνδρες από το Marzahn, για παράδειγμα, στάλθηκαν στο Sachsenhausen το 1938 και οι οικογένειές τους απελάθηκαν στο Άουσβιτς²⁴¹ το 1943.²⁴²

Η ναζιστική προπαγάνδα κυμαινόταν στις ίδιες γραμμές με τη νομική δίωξη των Ρομά, προωθώντας την ιδέα ότι αποτελούν «βρώμικη» και «εγκληματική» φυλή, χρησιμοποιώντας δηλαδή παρόμοιες εκφράσεις με εκείνες των Εβραίων ως προς την φυλετική τους «κατωτερότητα». Ενδεικτικά, παρατίθεται η εικόνα ενός άρθρου που δημοσιεύθηκε από το νομικό γραφείο του Ναζιστικού Κόμματος το 1939. Ο τίτλος αναγράφει: «*Νέοι τρόποι καταπολέμησης της πανώλης των Τσιγγάνων*».

Holocaust Memorial Museum

Στη δεκαετία του 1940, η Ναζιστική Γερμανία πραγματοποίησε μία μαζική δολοφονία των Ρομά της Ευρώπης σε θαλάμους αερίων και με εκτελέσεις πυροβολισμών, σκοτώνοντας περίπου 250.000-500.000 ανθρώπους. Μάλιστα, υπολογίζεται πως από τους 23.000 που στάλθηκαν στο Άουσβιτς, πέθαναν οι 21.000.²⁴³

²⁴¹ Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς (*Konzentrationslager Auschwitz*) ήταν το μεγαλύτερο στρατόπεδο συγκέντρωσης που λειτουργήσε για τη Ναζιστική Γερμανία την περίοδο 1940-1940 στην κατεχόμενη από τη Γερμανία, Πολωνία. Αναλυτικότερα βλ. «Άουσβιτς», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/auschwitz>] (ανάκτηση: 20 Ιανουαρίου 2024).]

²⁴² Fings, Heuss, Sparing, ό.π., σ. 50.

²⁴³ Laurence Rees, *Άουσβιτς, οι ναζί και η «Τελική Λύση»*, Πατάκη, Αθήνα 2016, σ. 278.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως η περίπτωση των Ρομά αποτελεί μία ξεχασμένη γενοκτονία.²⁴⁴

Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιώνοντας, φαίνεται πως η ναζιστική ιδεολογία έλαβε μεγάλη έκταση στην περίοδο 1933-1940. Οι λόγοι σχετίζονταν άμεσα με την ήττα της Γερμανίας στον

²⁴⁴ Βλ. Αναστασία Γκότοβου, *Το ξεχασμένο Ολοκαύτωμα: Η φυλετική θεωρία και η καταστροφή του «άλλου»*, Συμβολή στην εκπαιδευτική αξιοποίηση της μνήμης της γενοκτονίας των Ρομά, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2017.

Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, την ταπεινώσή της μέσω της Συνθήκης των Βερσαλλιών, τον φόβο του κομμουνισμού, όπως και τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, που παρείχαν τα θεμέλια της δόμησης του ναζιστικού κινήματος. Η αναζήτηση στόχων ως εχθρών λειτούργησε ευεργετικά για το θυμικό του γερμανικού λαού. Επιπλέον, η ευρεία προπαγάνδα σε όλα τα μέσα, η οποία επέφερε την εισχώρηση του καθεστώτος στη ζωή των Γερμανών, έδρασε καταλυτικά στην επιρροή της κοινής γνώμης, σύμφωνα με τις ναζιστικές βλέψεις.

Όπως απορρέει από το *Mein Kampf*, οι ιδέες του Χίτλερ ενσαρκώθηκαν πλήρως στη Ναζιστική Γερμανία. Από το 1933, σύμφωνα με τα γεγονότα και την ερμηνεία των αφισών προπαγάνδας, φαίνεται πως θεμελιώδης στόχος των Ναζί υπήρξε η δημιουργία του *Volksgemeinschaft*. Για τον σκοπό αυτό εφαρμόστηκαν οι πολιτικές της ευγονικής, αποσκοπώντας στη φυλετική εκκαθάριση της χώρας και την ανάδειξη της Αρίας φυλής.

Η γυναίκα διαδραμάτιζε καίριο ρόλο σε αυτή την προσπάθεια και γι' αυτό η προπαγάνδα επικεντρώθηκε στον αποκλειστικό της ρόλο ως μητέρα, τον οποίο σε έναν ικανό βαθμό οι γυναίκες ενστερνίζονταν. Ωστόσο, από το 1939, ο ιδεατός μητρικός ρόλος υποκαταστάθηκε από εικόνες που προωθούσαν την εργασιακή δραστηριότητα της γυναίκας, εξαιτίας των πολεμικών αναγκών.

Καθοριστικής σημασίας υπήρξε η εκπαίδευση των νέων στη ναζιστική ιδεολογία, μέσω της υποχρεωτικής συμμετοχής στη Νεολαία του Χίτλερ και στον Σύνδεσμο Γερμανίδων Κορασίδων, οι οποίες, όπως προέκυψε από τις αφίσες προπαγάνδας, απαιτούσε την καθημερινή τριβή των νέων, με αποτέλεσμα τον προσηλυτισμό τους στα ναζιστικά ιδεώδη.

Η ιδέα του *Volksgemeinschaft* απέρριπτε όσους δεν εντάσσονταν στην Αρία φυλή. Βασικότεροι εχθροί του καθεστώτος ήταν οι Εβραίοι και οι κομμουνιστές και δευτερευόντως, άλλες μειονοτικές ομάδες, απ' τις οποίες αναφέρονται οι ομοφυλόφιλοι και οι Ρομά. Ωστόσο, η κάθε κατηγορία στοχοποιήθηκε για διαφορετικές αιτίες. Οι Εβραίοι και οι Ρομά, αποτελούσαν φυλετικούς εχθρούς, οι κομμουνιστές ήταν ιδεολογικοί και πολιτικοί αντίπαλοι, ενώ στην περίπτωση των ομοφυλόφιλων εκφραζόταν μεν ο εγγενής συντηρητισμός μεγάλου μέρους της γερμανικής κοινωνίας, αλλά αποτελούσαν και μία «ανήθικη» μερίδα, που δεν εντασσόταν στην προσπάθεια της αναπαραγωγής της Αρίας φυλής.

Αποτιμώντας το μέγεθος του υλικού προπαγάνδας, αποφαίνεται πως το περισσότερο αφιερώθηκε για τον σκοπό της φυλετικής υγιεινής και της στοχοποίησης

των Εβραίων. Πιθανόν, ο λόγος έγκειται στις βαθιές ρίζες τόσο του αντισημιτισμού, όσο και των θεωριών περί φυλής και ευγονικής, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες χρόνιες λαϊκές προκαταλήψεις, οι οποίες είχαν μεγάλη απήχηση στην ευρωπαϊκή κοινωνία. Τελικώς, η προπαγάνδα μέσω των αφισών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αποτελεσματική και επιτυχής, καθώς ενίσχυε σημαντικά, μέσω της ποικιλίας των εικόνων και της ευρείας προβολής τους, όλες τις πτυχές της ναζιστικής ιδεολογίας, αιχμαλωτίζοντας την κοινή γνώμη σε εικόνες που απέδιδαν την εξουσία και την ιδεατή πραγματικότητα των Ναζί.

Θα μπορούσε λοιπόν κανείς να ισχυριστεί, πως η πλειονότητα των Γερμανών συμμορφώθηκε με τις επιτάξεις των Ναζί, είτε λόγω της συμφωνίας μεγάλης μερίδας του λαού με τη ναζιστική ιδεολογία, είτε εξαιτίας της εναρμόνισης με το σύνολο ή ακόμη και λόγω του φόβου των επιπτώσεων σε ενδεχόμενη αντίσταση. Φυσικά, υπήρχαν και περιπτώσεις αντιφρονούντων που εκδήλωσαν τη δυσαρέσκειά τους. Ωστόσο, ο καταγιγισμός προπαγάνδας, απαγορεύσεων και διώξεων, σταδιακά δημιούργησε μία μονοδιάστατη πλάνη για τον γερμανικό λαό, της οποίας η αποφυγή ήταν σχεδόν αδύνατη.

Βιβλιογραφία

1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

i) Δημοσίευτο Αρχειακό Υλικό:

Αρχείο Ιωάννη Μεταξά, Μπενάκειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

ii) Δημοσιευμένο Αρχειακό Υλικό:

(Ψηφιακές συλλογές με αφίσες, εικόνες, λευκώματα)

Alamy, Οξφόρδη.

Bayerische Staatsbibliothek, Μόναχο.

Bildarchiv Preussischer Kulturbesitz, Βερολίνο.

Bundesarchiv, Κόμπλεντζ.

Calvin University, Μίτσιγκαν.

Cambridge University Press and Assessment, Κέιμπριτζ.

Deutsches Historisches Museum, Βερολίνο.

Documentation Centre of Austrian Resistance, Βιέννη.

Holocaust Memorial Museum, Ουάσιγκτον.

Library of Congress, Ουάσιγκτον.

National Archives and Records Administration, College Park, MD, Μέριλαντ.

Robert Hunt Library, Λονδίνο.

The Weiner Holocaust Library, Λονδίνο.

The World Holocaust Remembrance Center/Yad Vashem Photo Archive, Ιερουσαλήμ.

University of Florida, Φλόριντα.

University of Minnesota Library, Μινεσότα.

iii) Άλλες Πηγές:

Χίτλερ Αδόλφος, *Ο Αγών μου*, Κάκτος, Αθήνα 2006.

2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Agamben Giorgio, *Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, Έρμα, 2018.

Andelman David, *Η Συνθήκη των Βερσαλλιών, η εύθραυστη ειρήνη που οδήγησε στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία*, Γκοβοστή, Αθήνα 2007.

Auernheimer Gustav, *Σοσιαλδημοκρατία- Εθνικοσοσιαλισμός- Κριτική Θεωρία. Δοκίμια για τη σύγχρονη ιστορία της Γερμανίας*, Πλέθρον, Αθήνα 1999.

Bentley Eric Russell, «The German Theater since 1933», Board of Regents of the University of Oklahoma, Οκλαχόμα 1944.

Berstein Serge, *Δημοκρατίες, αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα στον 20ό αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2001.

Biddis Michael D., *Father of racist ideology. The social and political thought of Count Cobineau*, Weybright & Talley, Νέα Υόρκη 1970.

Bologna Sergio, *Ναζισμός και εργατική τάξη, κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του Μεσοπολέμου*, Antifa Scripta, Αθήνα 2015.

Burgleich Michael- Wippermann Wolfgang, *The Racial State: Germany 1933-1945*, Cambridge University Press, Ηνωμένο Βασίλειο 1991.

Burns Edward M., *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο Δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Επίκεντρο, Αθήνα 2006.

Durham Martin, *Women and Fascism*, Routledge, Λονδίνο 1998.

Elias Norbert, *Ναζισμός και Γερμανικός Χαρακτήρας*, ΠΕΚ, Κρήτη 2015.

Evans Richard, *Η Έλευση του Γ' Ράιχ*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013.

Evans Richard, *Το Γ' Ράιχ στην εξουσία*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014.

Fings Karola- Heuss Herbert- Sparing Frank, *Οι Σίντι και οι Ρομά υπό το ναζιστικό καθεστώς*, Καστανιώτης, Αθήνα 1998.

Flannery Edward, *Η αγωνία των Εβραίων. 2.300 χρόνια αντισημιτισμού*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2006.

Friedländer Saul, *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι*, Πόλις, Αθήνα 2013.

Fritzsche Peter, *Ζωή και Θάνατος στο Γ' Ράιχ*, Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2013.

Galton Francis, *Inquiries into Human Faculty and Its Development*, Mackmillan, Λονδίνο 1883.

Guerin Daniel, *Η φαιά πανούκλα*, Κείμενα, Αθήνα 1971.

Heger Heinz, *Οι Άντρες με το ροζ τρίγωνο*, Μαύρη Λίστα, Αθήνα 2000.

Kaplan Marion, «The School Lives of Jews Children and Youth in the Third Reich», *Jewish History*, τ.11(2), (Φθινόπωρο 1997), σ. 41-52.

Kater Michael H., *Hitler Youth*, Harvard University Press, Μασαχουσέτη-Λονδίνο 2006.

Kellogg Michael, *The Russian Roots of Nazism: White Émigrés and the Making of National Socialism, 1917-1945*, Cambridge University Press, Κέμπριτζ 2005.

Kershaw Ian, *Ο Χίτλερ, οι Γερμανοί και η «Τελική Λύση»*, Πατάκης, Αθήνα 2011.

Keynes John Maynard, *Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης*, Παπαζήσης, Αθήνα 2009.

Knox Robert, *The Races of Men: A Philosophical Enquire into the Influence of Race over the Destinies of Nations*, Forgotten Books, Λονδίνο 1862.

Kolb Eberhard, *The Weimar Republic*, Routledge, Λονδίνο- Νέα Υόρκη 2004.

Koonz Claudia, *Mothers in the Fatherland. Women, family, and Nazi politics*, Routledge Library Edition, Λονδίνο- Νέα Υόρκη 2013.

Laurence Rees, *Άουσβιτς, οι ναζί και η «Τελική Λύση»*, Πατάκης, Αθήνα 2016.

Laurence Rees, *Οι Ναζί*, Πατάκης, Αθήνα 2008.

Leon Abram, *Το εβραϊκό ζήτημα, μια μαρξιστική προσέγγιση*, Διεθνές Βήμα, Αθήνα 2017.

Lindemann Albert S., *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης. Από το 1815 μέχρι σήμερα*, Κριτική, Αθήνα 2014.

Lionel Richard, *Ναζισμός και κουλτούρα*, Αστάρτη, Αθήνα 1999.

Longerich Peter, *Heinrich Himmler*, Oxford University Press, Ηνωμένο Βασίλειο 2012.

Longerich Peter, *Η άγραφη διαταγή, ο ρόλος του Χίτλερ στην τελική απόφαση*, Καλοκάθη, Αθήνα 2008.

Marks Stephan, *Γιατί ακολούθησαν τον Χίτλερ;: Η ψυχολογία του Εθνικοσοσιαλισμού*, Παπαδήμας, Θεσσαλονίκη 2010.

Marx Karl- Hengels Friedrich, *Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, Θεμέλιο, Αθήνα 2004.

- McElliott Anthony, *Weimar Germany*, Oxford University Press, Oxford 2009.
- Meyer Michael, «The Nazi musicologist as myth maker in the Third Reich», *Journal of Contemporary History*, τμ. 10, Γουέστπορτ 1975, σ. 649-665.
- Miller C. J., *In His Own Words: The Essential Speeches of Adolf Hitler*, Antelope Hill Publishing, Πενσυλβανία 2022.
- Müller Ingo, *Hitler's Justice. The courts of the Third Reich*, Harvard University Press, Κέμπριτζ- Μασαχουσέτη 1994.
- Noakes Jeremy, «Social Outcasts in the Third Reich», στο R. Bessel (επιμ.), *Life in The Third Reich*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2001.
- Paxton Robert, *Η ανατομία του φασισμού*, Κέδρος, Αθήνα 2006.
- Payne Stanley, *Μία Ιστορία του Φασισμού. 1914-1945*, Φιλίστωρ, Αθήνα 2000.
- Rempel Gerhard, *Hitler's Children: The Hitler Youth and the SS*, University of North Carolina Press, Τσάπελ Χιλ 2015.
- Shirer William L., *The Rise and Fall of the Third Reich*, Simon & Schuster, Νέα Υόρκη 1998.
- Welch David, *Propaganda and the German cinema 1933-1945*, I.B. Tauris, Λονδίνο- Νέα Υόρκη 2001.
- Wildenthal Lora, *German women for Empire 1884-1945*, Duke University Press, Νέα Υόρκη 2001.
- Winkler Heinrich, *Βαιμάρη, η ανάπηρη δημοκρατία, 1918-1933*, Πόλις, Αθήνα 2011.
- Κιτσίκης Δημήτρης, *Περί ηρώων*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2014.
- Κόκκινος Γιώργος, *Η ευγονική δυστοπία*, Θίνες, Αθήνα 1960.
- Κολλιόπουλος Ιωάννης Σ., *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία. Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1990.
- Λιόσης Βασίλης, *Ναζισμός, Τα αίτια γέννησης και γιγάντωσής του*, ΚΨΜ, Αθήνα 2020.
- Σφήκας Θανάσης, «Ουαί τοις Ηττημένοις: Η Συνθήκη των Βερσαλλιών», στο Ένθετο της εφ. *Ελευθεροτυπία, Ε Ιστορικά, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Οι αιτίες, Η φρίκη, Ο Μεσοπόλεμος*, τχ. 124, 28 Φεβρουαρίου 2002, σ. 42-49.
- Τσακαλογιάννης Πάνος, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία, Από τη Βασίλλη στον 21ο αιώνα*, Εστία, Αθήνα 2019.
- Χονδροματίδης Ιάκωβος, *Γκαίμπελς: Ο μάγος της προπαγάνδας*, Περισκόπιο, Αθήνα 2008.

3. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ- ΔΙΑΔΥΚΤΙΟΓΡΑΦΙΑ

«Culture in the Third Reich: Disseminating the Nazi Worldview», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/culture-in-the-third-reich-disseminating-the-nazi-worldview?parent=en%2F4192> (ανάκτηση: 7 Ιανουαρίου 2024).]

«Gay men under the Nazi regime», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/gay-men-under-the-nazi-regime> (ανάκτηση: 5 Ιανουαρίου 2024).]

«Lebensborn Program», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/lebensborn-program> (ανάκτηση: 15 Δεκεμβρίου 2023).]

Noble Christopher L., «The 1936 Berlin Olympic Games», [<https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/germanic-collections/about-collections/spotlight-archive/1936-berlin-olympic> (ανάκτηση: 10 Ιανουαρίου 2024).]

«Paragraph 175 and the Nazi campaign against homosexuality», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/paragraph-175-and-the-nazi-campaign-against-homosexuality?parent=en%2F4631> (ανάκτηση: 5 Ιανουαρίου 2024).]

«Persecution of Roma (Gypsies) in prewar Germany, 1933-1939», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/persecution-of-roma-gypsies-in-prewar-germany-1933-1939?series=19> (ανάκτηση : 6 Ιανουαρίου 2024).]

«The Nazi Kripo (Criminal Police)», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nazi-kripo-criminal-police-1> (ανάκτηση: 20 Ιανουαρίου 2024).]

«The Nazi Party: The ‘Lebensborn’ Program», [<http://www.jewishvirtuallibrary.org/the-quot-lebensborn-quot-program> (ανάκτηση: 15 Δεκεμβρίου 2023).]

«The Power of Nazi Propaganda, 1918-1933: Democracy», [<https://exhibitions.ushmm.org/propaganda/1918-1933/selling-nazism-in-a-democracy> (ανάκτηση: 12 Δεκεμβρίου 2023).]

«The Power of Nazi Propaganda, 1933-1939: Dictatorship», [<https://exhibitions.ushmm.org/propaganda/1933-1939-dictatorship/the-weapons-of-dictatorship-%20propaganda> (ανάκτηση: 14 Δεκεμβρίου 2023).]

«Volkswagen», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/volkswagen-1> (ανάκτηση: 10 Ιανουαρίου 2024).]

«Άουσβιτς», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/auschwitz>
(ανάκτηση: 20 Ιανουαρίου 2024).]

«Η ιστορία της σβάστικας», [https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/history-of-the-swastika?fbclid=IwAR1fUkAe8LwFJzUQfTv576h2ai9_HHwJIXE82c6Z1O-tqVqYL8hMblqij4 (ανάκτηση: 18 Δεκεμβρίου 2023).]

«Οι εχθροί του κράτους», [<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/enemies-of-the-state> (ανάκτηση: 5 Ιανουαρίου 2024).]